



ใบรับรองวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการความขัดแย้ง)

ปริญญา

การจัดการความขัดแย้ง

สังคมศาสตร์

สาขา

คณะ

เรื่อง

ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวกับปัญหาการจับปลา
ด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา: ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

Fishermen and State Officers Conflicts Concerning a Problem of using
Fish Trap (Phongphang) as a Tool for Fishing Case Study: Naklua Subdistrict,
Kantang District, Trang Province

นามผู้วิจัย

นางสาวสุนธรา กนิษฐานุกงศ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัตี ณ ถลาง, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัตี ณ ถลาง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา อีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ
เกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง
กรณีศึกษา : ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

Fishermen and State Officers Conflicts Concerning a Problem of using
Fish Trap (Phongphang) as a Tool for Fishing Case Study:
Naklua Subdistrict, Kantang District, Trang Province

โดย

นางสาวสุนธรา กนิษฐานพวงศ์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการความขัดแย้ง)

พ.ศ. 2558

วสุนธรา กนิษฐาหงษ์ 2558: ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ
เกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา: ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการความขัดแย้ง) คณะสังคมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์โสวัตรี ณ ถลาง, Ph.D. 106 หน้า

การศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา : ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง 2. เพื่อเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักมีจำนวน 18 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 หน่วยงานภาครัฐ กลุ่มที่ 2 ชาวประมงผู้ประกอบการอาชีพโพงพาง กลุ่มที่ 3 องค์กรชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) 2. การศึกษาเอกสาร 3. การสัมภาษณ์เชิงลึกและไม่เป็นทางการ โดยนำข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิดของความขัดแย้ง

ผลการศึกษาพบว่า

1. การวิเคราะห์ความขัดแย้ง ผลการศึกษาแสดงปรากฏการณ์ของความขัดแย้ง เกิดขึ้นใน 3 ช่วงเวลา ระยะที่ 1 เกิดขึ้นเมื่อปี 2553 ระยะที่ 2 ระหว่างปี 2554-2555 ความขัดแย้งได้แผ่ตัวเนื่องจากมีนโยบายปรับเปลี่ยนอาชีพให้ชาวประมง และระยะที่ 3 เกิดขึ้นในปี 2556 ความขัดแย้งปรากฏตัวขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ 1) เกิดจากการปราบปรามอย่างจริงจัง 2) การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกัน 3) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งประเภทของความขัดแย้ง ดังนี้ ด้านค่านิยม (วิถีชีวิตของชุมชน) ด้านข้อมูล (ลักษณะของเครื่องมือ,ระยะเวลาในการลงโพงพาง และผลการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐไม่เป็นที่ยอมรับของชาวประมงโพงพาง) สนับสนุนให้ชาวประมงโพงพางเรียนรู้ว่าเครื่องมือโพงพางไม่ได้ทำลายทรัพยากรชายฝั่ง ด้านผลประโยชน์ (ความยากจน) และด้านโครงสร้างการจัดการ (การเลือกปฏิบัติระหว่างโพงพางกับเครื่องมือประมงอื่นและระบบนายทุนที่ไม่สามารถปราบปรามได้หมด) ผลการวิจัยยังพบว่าสำหรับหน่วยงานภาครัฐ มีประเภทความขัดแย้งด้านโครงสร้างการจัดการ (การปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย) สำหรับจุดยืน จุดสนใจ กลุ่มชาวประมงโพงพางต้องการให้มีการผ่อนผันและยังคงทำโพงพางต่อไป กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ มีจุดยืน คือต้องปฏิบัติตามหน้าที่ การรักษากฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อย

2. แนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายยอมรับระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง 1) สร้างความไว้วางใจ 2) ประสานการทำงานของทุกฝ่าย 3) การแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) สร้างมุมมองการอนุรักษ์ร่วมกัน

ลายมือชื่อนิติ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Wasuntara Kanitthanupong 2015: Fishermen and State Officers Conflicts Concerning a Problem of using Fish Trap (Phongphang) as a Tool for Fishing: Case Study : Naklua Subdistrict, Kantang District, Trang Province. Master of Arts (Conflict Management), Major Field: Conflict Management, Faculty of Social Sciences. Thesis Advisor: Assistant Professor Sowatree Nathalang. Ph.D. 106 pages.

The study “Fishermen and State Officers Conflicts Concerning a Problem of using Fish Trap (Phongphang) as a Tool for Fishing Case Study : Naklua Subdistrict, Kantang District, Trang Province”, aimed 1. to analyze the conflicts between fishermen and state officers in a problem of using Phongphang as a tool for fishing 2. to find out the mutual approaches for solving the problems regard conflicts between fishermen and state officers of using Phongphang as a tool for fishing. This research was a qualitative study. The key informants were 18 persons from three groups: 1) public sectors, 2) fishermen using Phongphang as a tool for fishing, and 3) community organization. The research tools were Non-Participant Observation, document study, and in-depth informal interview, data were analyzed in relations with other phenomena under the conflict theory framework.

The research results were shown as follows: 1. For conflict analysis, the results showed that the occurrence of conflicts consisted of three periods, i.e., the first period occurred in 2010, the second occurred between 2011 – 2012 (hidden conflict because of changing in fishermen policy), and the third occurred in 2013 (reoccurred conflict). The conflicts were due to three reasons. 1) serious suppression, 2) discordant practice, and 3) the stakeholders. Underneath the occurred conflicts, the type of conflicts could be categorized into: Phongphang fishermen group had conflict of value(that was the way of life community) conflict of data (were type of using tool and period of Phongphang fishing. According to the results of the government is not acceptable to the fishermen) Phongphang fishermen to learn that Phongphang tools destroyed coast area. Additionally conflict of interest was (poverty) and conflicts of management structure were (discrimination between Phongphang and other fishing gear and entrepreneur group can not be suppressed) For public sector, it was also found out that conflict of structure was law-abiding. However, according to the interesting and standing points of fishermen were indulgence, and continue using Phongphang still needed. The standing points of public sector were to keep law in order. In dealing with mutual approaches to solve the problem regarding conflicts between fishermen and state officers of using Phongphang, there were 1) trustworthiness 2) coordination among stakeholders 3) grouping the stakeholders and 4) initiation of mutual conservation mind.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ ถลาง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้คอยดูแล ชี้แนะแนวทาง ตลอดทั้งให้คำปรึกษาแนะนำจนงานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์นิตยา เงินประเสริฐศรี ประธานกรรมการสอบ และรองศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก สำหรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะเพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูล อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวประมง ผู้ประกอบอาชีพโพพงพาง หมู่ที่ 1 หมู่ 2 และหมู่ 3 ตำบลนาเกลือ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ในการช่วยเหลือเปิดเผยข้อมูลอย่างจริงใจ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ องค์กรชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 8 ท่าน ที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นมุมมองที่หลากหลายมากขึ้น สุดท้ายขอขอบพระคุณครอบครัวนาเกลือ ผู้ให้ที่พัก คอยช่วยเหลือตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยการช่วยเหลือจากทุกท่าน ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจึงใช้เวลาไม่นาน และข้อมูลที่ได้รับนี้ล้วนเป็นประโยชน์ในการนำมาใช้ในงานวิจัยได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณครอบครัวผู้ให้กำลังใจและสนับสนุนในการเรียน ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาการจัดการความขัดแย้ง ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ซึ่งแต่ละรายวิชาล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ สาขาการจัดการความขัดแย้ง รุ่นที่ 5 ที่ทำให้บรรยากาศการเรียนมีความสนุกสนาน คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจกันเสมอมา

วสุนธรา กนิษฐานพวงศ์
พฤศจิกายน 2557

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
การจับปลาด้วยวิธีโพงพาง	6
ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม	10
แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วม	13
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง	20
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	36
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	47
กรอบแนวคิด	51
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	52
กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย	52
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	53
การวิเคราะห์ข้อมูล	53
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	54
สถานการณ์ความขัดแย้ง	54
ปรากฏการณ์ของความขัดแย้ง	56
สาเหตุของความขัดแย้ง	59
ประเภทของความขัดแย้ง	62
จุดยืนและจุดสนใจ	76
แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง	79

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปลผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	87
สรุปลผลการวิจัย	87
อภิปรายผลผลการวิจัย	95
ข้อเสนอแนะ	99
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	101
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	106

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ความต่อเนื่องของการจัดการความขัดแย้ง และวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้ง	33
2	สรุปการวิเคราะห์ความขัดแย้งของชาวประมงโพงพาง	78



สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ลักษณะของโพงพาง	9
2	ทกเหลี่ยมของความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม	25
3	รูปแบบการรับมือกับความขัดแย้ง	30
4	สรุปสถานการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2553 ถึง 2556	58
5	สัตว์น้ำจากการจับโดยใช้เครื่องมือโพงพาง	68

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย “ตรัง” เป็นภาษามลายูแปลว่า “รุ่งอรุณ” เป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นภูเขา แหล่งน้ำ ถ้ำน้อยใหญ่ รวมไปถึงทะเล เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ด้วยสภาพธรรมชาติชายฝั่ง เกาะแก่งหลากหลาย รูปลักษณะถึง 47 เกาะ ป่าชายเลนก็อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงตามธรรมชาติและที่อยู่อาศัยเจริญเติบโตของกุ้ง หอย ปู ปลา นานาพรรณ และเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงชายฝั่งที่จัดการขึ้น นำพาความมั่งคั่งมาสู่ผู้ประกอบการและความอยู่เย็นเป็นสุขตามอัตภาพของชุมชนชายฝั่ง จังหวัดตรัง มีอาณาเขตติดต่อกับฝั่งทะเลอันดามันมหาสมุทรอินเดีย ถึง 4 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ ในเขตอำเภอสิเกา อำเภอกันตัง อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว และกิ่งอำเภอหาดสำราญ มีความยาวประมาณ 119 กิโลเมตร (สารสนเทศห้องสมุด มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดตรัง, 2544)

อำเภอกันตัง เป็นอำเภอที่ใหญ่อันดับสอง รองจากอำเภอเมือง และอยู่ห่างจากตัวเมือง 28 กิโลเมตร มีสถานที่ท่องเที่ยวทางทะเลจำนวนมาก ทั้งชายหาดและหมู่เกาะที่มีชื่อเสียงและคนให้ความสนใจมาท่องเที่ยว ทรรศการทางทะเลอันมหาศาลนี้สามารถเลี้ยงปากท้องคนเมืองตรัง ทั้งโดยตรงในการประกอบกิจการประมงเพื่อยังชีพ และโดยทางอ้อมในการประกอบกิจการประมงเชิงพาณิชย์มานานนับศตวรรษ

อาชีพของคนในท้องถิ่นประกอบอาชีพประมงทะเล ผลผลิตทางด้านประมงมีมูลค่าสูงเป็นอันดับสองรองจากยางพารา ในอดีตการทำประมงมีจุดมุ่งหมายเพื่อการบริโภคและนำไปขายเพื่อเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำจึงเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุที่นำมาใช้เป็นวัสดุที่หาได้จากธรรมชาติ โพงพางเป็นเครื่องมือจับกุ้ง อดีตทำด้วยด้ายขาวเส้นโต แล้วข้อมด้วยน้ำเปลือกโกก崗หรือเปลือกคลัก เพื่อให้มีความเหนียวและคงทนยิ่งขึ้น ตาข่ายของโพงพางมีขนาดกว้างที่ปากโพงพาง และจะเล็กลงเรื่อยๆ จนถึงหางโพงพาง (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2529) เมื่อการพัฒนาเข้ามามีบทบาทในประเทศ วิถีชีวิตของชาวประมงไม่ได้เปลี่ยนแปลง แต่รายจ่ายและค่าครองชีพที่เพิ่มมากขึ้นภายในครัวเรือน จึงทำให้เกิดการพัฒนาลักษณะเครื่องมือโพงพางให้มีประสิทธิภาพเพื่อการจับสัตว์น้ำในปริมาณที่มากขึ้น ดังนั้นโพงพางในอดีตจึงไม่มีหลงเหลืออยู่และแตกต่างกับโพงพางในปัจจุบันอย่าง

สิ้นเชิง เครื่องมือโพงพางจึงกลายเป็นเครื่องมือประมงประเภททำลายล้างในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ เพราะเครื่องมือนี้ทำให้เกิดการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างรุนแรง โดยการจับสัตว์น้ำไม่แยกชนิดและขนาดทำให้เกิดการตัดวงจรชีวิตของสัตว์น้ำที่มีการโยกย้ายถิ่นในการขยายพันธุ์ ยังเป็นเครื่องมือที่กีดขวางการสัญจรทางน้ำ และทำให้ร่องทางเดินเรือตื้นเขินซึ่งก่อให้เกิดอันตราย ดังนั้นทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงมีประกาศ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2521) ประกาศ ณ วันที่ 14 กันยายน 2521 เรื่อง “ห้ามใช้เครื่องมือโพงพาง รั้วไซหรือกันชูรั้วไซมาน ลี่หรือเครื่องมือประมงที่มีลักษณะและวิธีการคล้ายคลึงกันทำการประมง” (วิทยา อารมณ์, 2545: 29) แต่ชาวประมงพื้นบ้านได้เรียกร้องต่อสู้ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎหมาย หรือประกาศกระทรวง ประกาศจังหวัด เพราะเห็นว่าการออกกฎระเบียบเหล่านั้น ไม่ได้เกิดมาจากเหตุผลทางวิชาการที่ต้องการจัดการประมงอย่างยั่งยืน แต่เกิดจากกลุ่มนายทุนร่วมมือกับนักการเมือง เพื่อกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล (วิทยา อารมณ์, 2545: 120) ชาวบ้านมองว่าการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านประเภทโพงพางไม่ได้เป็นเครื่องมือประมงทำลายล้าง ถึงแม้ว่าเครื่องมือเหล่านั้น มีการจับสัตว์น้ำได้จำนวนมากและไม่เลือกขนาด แต่ชาวบ้านก็ต้องปล่อยไปเพราะนำไปขายไม่ได้ และเครื่องมือประมงแบบทำลายล้างยังมีการดัดแปลงและพัฒนาเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ ๆ มาตลอด ในทัศนะของชาวประมงพื้นบ้านนั้น ถือได้ว่าระบบการควบคุมตรวจสอบของชุมชน ในการใช้เครื่องมือประมงเป็นสิ่งสำคัญของการควบคุมการทำลายล้างของเครื่องมือประมง

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องมือประมงแบบทำลายล้างในภาคใต้ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย และจากชุมชนชาวประมงภาคใต้ สังเกตได้ว่าปัจจัยหลักที่กำหนดความเป็นเครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง ทั้งที่ปรากฏในกฎหมายและจากมุมมองของชาวบ้าน มีความคล้ายคลึงกัน จำนวน 10 ปัจจัย คือ 1) ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ 2) จับสัตว์น้ำโดยไม่แยกประเภท 3) จับสัตว์น้ำวัยอ่อน หรือโตไม่ได้ขนาด 4) จับสัตว์น้ำในช่วงไข่ 5) จับสัตว์หายาก ใกล้สูญพันธุ์ 6) รบกวนหรือไล่สัตว์น้ำ ทำให้ผู้อื่นจับปลาไม่ได้ 7) ทำลายเครื่องมือประมงของผู้อื่น 8) จับสัตว์น้ำมากเกินไป 9) มีผลเสียต่อผู้บริโภคหรือผู้ซื้อ เช่น ปลาที่ได้จากการใช้ยาเบื่อ 10) มีผลเสียต่อสัตว์น้ำชนิดอื่น หรือสภาพแวดล้อมอื่น เช่น ปลาโลมา ปลาพะยูน เต่าทะเล จระเข้ หรือต้องใช้ไม้จำนวนมาก (วิทยา อารมณ์, 2545: 118-119) จึงควรมีการงดใช้เครื่องมือประมงประเภททำลายล้างนี้ เพื่ออนุรักษ์ให้ท้องทะเลในเขตประมงชายฝั่งมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำไม่ให้หมดไปจากท้องทะเลไทย

อย่างไรก็ดี ถึงแม้เจ้าหน้าที่รัฐจะออกกฎหมาย ห้ามมิให้จับสัตว์น้ำด้วยวิธีการโพงพาง แต่ชาวบ้านยังใช้อุปกรณ์เหล่านี้ในการจับสัตว์น้ำต่อไป ดังที่ ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ

(2551: 173-174) เขียนไว้ในหนังสือภูมิปัญญาวิถีชุมชน วิถีธรรมชาติ พบเนื้อหาจากคำพูดของนายสมหมาย หมดาทัง ผู้ใหญ่บ้านแหลมมะขาม จังหวัดตรัง

...ปี 2525-2528 ในคลองเต็มไปด้วยอวนรุนปู ไซปลาเก๋า โพงพาง ยาเบื่อ อวนรุน อวนลาก จนมีการแจ้งความที่โรงพัก แล้วมาคิดว่าทำอย่างไรให้ปัญหาลดลง ในที่สุดมีการปักป้ายแนวเขตห้ามทำ อวนรุน มีการแบ่งเขตแนวจากทุ่งซีเหล็กถึงตำบลเขาไม้แก้วกับแหลมมะขาม เชิญทางอำเภอมารับรู้ปัญหา ทางประมงจังหวัดลงมาดู จนปี 2535 ประมงจังหวัดได้ดำเนินการทำลายโพงพางจำนวนมาก พวกที่ระเบิดปลา ก็หมดไป ชาวบ้านเลี้ยงปลามากขึ้น...

จากคำพูดดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายเห็นความขัดแย้งและวิธีการห้ามใช้เครื่องมือผิดกฎหมายซึ่งเกิดขึ้นมานานแล้ว ถึงแม้ปัญหาของบ้านแหลมมะขามจะหมดไป แต่ปัญหาของความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่อำเภอกันตังยังไม่หมด งานวิจัยนี้จึงได้เลือกศึกษาความขัดแย้งด้วยเครื่องมือประมงประเภทโพงพางเพียงอย่างเดียว เนื่องจากโพงพางเป็นเครื่องมือที่ชาวประมงในตำบลกันตังยังคงใช้ประกอบอาชีพมากกว่าเครื่องมือชนิดอื่น เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้เข้ามารื้อถอนตัดโพงพาง จึงเป็นสาเหตุนำมาซึ่งสถานการณ์ความขัดแย้งขึ้น ในวันที่ 28 มกราคม 2556 เกิดกรณีความขัดแย้งชาวประมงพื้นบ้านกว่า 100 คน และเรือหางยาวกว่า 80 ลำ ปักหลักปิดอ่าวทะเลตรัง แสดงความไม่พอใจที่ทางรัฐได้เข้ามารื้อถอนตัดโพงพางเครื่องมือทำประมง ซึ่งกระทบต่อรายได้และวิถีชีวิตของชุมชน

จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของงานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้จะใช้เป็นแนวทางแก้ไขความขัดแย้งระหว่างชาวประมงและเจ้าหน้าที่รัฐได้บางส่วนตามที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเห็นควรร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

2. เพื่อเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพางมากยิ่งขึ้น
2. ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

ศึกษาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในการจับปลาด้วยวิธีโพงพางใน 2 ด้านด้วยกัน คือ 1. การวิเคราะห์ความขัดแย้ง แยกออกเป็น ประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง จุดยืนและจุดสนใจ 2. วิธีการแก้ไขความขัดแย้งและแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือ **หน่วยงานภาครัฐ** - กรมประมงจังหวัดตรัง และ **ชาวประมง** - ในพื้นที่ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

3. ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนธันวาคม 2556 - ธันวาคม 2557 รวมระยะเวลา 1 ปี โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ในเดือนธันวาคม 2556 (สำหรับชาวประมงผู้ประกอบการอาชีพโพงพาง) ในเดือน มีนาคม - เมษายน 2557 (สำหรับหน่วยงานภาครัฐ)

นิยามศัพท์

การวิเคราะห์ความขัดแย้ง หมายถึง กลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ได้แก่ ชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ ในจังหวัดตรัง สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นต่อไปนี้

1. ประเภทของความขัดแย้ง หมายถึง เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ความขัดแย้ง แบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ 1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล 2) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ 3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง 4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ 5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม

2. สาเหตุของความขัดแย้ง หมายถึง ต้นเหตุที่ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกัน อันได้แก่ 1) ความสลับซับซ้อนของการพัฒนา 2) การจัดการรูปแบบเดิมที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง 3) ข้อมูลข่าวสารที่มากมายและรวดเร็ว 4) กระบวนทัศน์ของประชาธิปไตยที่เปลี่ยนไป 5) การเน้นการประชาสัมพันธ์แบบขายของ 6) กฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมาย (วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2547: 21-29)

3. จุดยืนจุดสนใจ หมายถึง ความคิดที่แน่นอน และความเชื่อในมุมมองของชาวประมง และเจ้าหน้าที่รัฐ

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง หมายถึง การนำข้อมูลจากกระบวนการวิจัยในมุมมองของชาวประมง และเจ้าหน้าที่ภาครัฐมาวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาต่อไป

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ โดยแบ่งเป็น 5 หัวข้อดังนี้

1. การจับปลาด้วยวิธีโพงพาง
2. ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม
3. แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง
5. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เกี่ยวกับการประมง ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือประมง และการทำประมงแบบทำลายล้างในภาคใต้

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องห้ามใช้เครื่องมือโพงพาง รั้วโซมาน หรือกั้นขู รั้วโซมาน ลี หรือเครื่องมือที่มีลักษณะและวิธีการคล้ายคลึงกันทำการประมง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2521) ลงวันที่ 14 กันยายน 2521

ชนิดเครื่องมือที่ห้าม โพงพาง รั้วโซมาน หรือกั้นขูรั้วโซมาน ลี หรือเครื่องมือที่มีลักษณะและวิธีการคล้ายคลึงกัน ยกเว้นผู้ที่ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่

บริเวณที่ห้าม ห้ามเด็ดขาด

ช่วงเวลาที่ยกเว้น ห้ามเด็ดขาด

จำนวนเครื่องมือที่ห้าม ห้ามเด็ดขาด

สัตว์น้ำเป้าหมายที่ห้าม ห้ามเด็ดขาด

เหตุผลที่ห้าม

- มีผู้ทำการประมงด้วยเครื่องมือเหล่านี้โดยไม่ได้รับอนุญาตมาก
- เครื่องมือนี้ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างรุนแรง
- เครื่องมือนี้กีดขวางการสัญจรทางน้ำ
- เครื่องมือนี้ทำให้อ่างน้ำทางเดินเรือตื้นเขิน (วิทยา อารมณ์, 2545: 29)

การจับสัตว์น้ำเชิงอนุรักษ์ (วีระ เทพกรณ์, 2549: 8-11)

วิธีการจับสัตว์น้ำซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่คิดค้นขึ้นนั้นเกิดจากความรอบรู้และความเข้าใจในธรรมชาติของกุ้ง หอย ปู ปลาแต่ละชนิด และมีจุดประสงค์เพื่อจับมาบริโภคเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นในการออกแบบลักษณะเครื่องมือเครื่องใช้ และวิธีการจับ จึงเลือกให้เหมาะสมสอดคล้องกับสัตว์น้ำแต่ละชนิดในแหล่งน้ำที่มีสภาพต่างกันไป ทั้งนี้พวกเขาจะเน้นวิธีการจับในแนวทางการอนุรักษ์เป็นสำคัญ

เครื่องมือที่ใช้ในการจับหรือดักจับสัตว์น้ำ จึงมีคุณสมบัติดังนี้

1. ไม่เป็นการทำลายหรือทำให้เกิดอันตรายแก่สัตว์
2. สามารถคัดขนาดของสัตว์น้ำได้ตามความต้องการ
3. ประดิษฐ์หรือสร้างด้วยวัสดุตามธรรมชาติ
4. ไม่ใช้สารเคมีหรือเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
5. ไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศวิทยา

ส่วนวิธีการจับ จะมีลักษณะดังนี้

1. อาศัยธรรมชาติเป็นองค์ประกอบในการใช้เครื่องมือเป็นสำคัญ
2. สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำในแหล่งนั้นๆ
3. ไม่สร้างปัญหาหรือผลกระทบให้เกิดกับสัตว์น้ำชนิดอื่น
4. สามารถคัดขนาดของสัตว์น้ำ โดยเลือกเอาเฉพาะที่ได้ขนาดและให้คุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน
5. จับในปริมาณที่เพียงพอต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันเท่านั้น
6. ใช้ความชำนาญเฉพาะตัวโดยไม่ต้องพึ่งเทคโนโลยี
7. ใช้ความรู้ความเข้าใจและความสามารถมากกว่าการลงทุน

ดังนั้น ประสิทธิภาพของเครื่องมือและวิธีการจับกุ้ง หอย ปู ปลาในอดีต จึงแฝงการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำไว้ในตัว และทำให้สามารถหาสัตว์น้ำมาบริโภคได้ง่ายตลอดมา สมดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” และถึงแม้ว่าจะต้องการในปริมาณที่มากขึ้น แต่พวกเขา

ก็ยังคงใช้เครื่องมือและวิธีการจับแบบเดิม เพียงแต่เพิ่มระยะเวลาและเครื่องมือให้มากขึ้นเท่านั้น

เครื่องมือประมงที่ไม่ทำลายล้าง (วิทยา อภรณ์, 2545: 121-122)

1. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ
2. จับสัตว์น้ำโดยแยกประเภท
3. ไม่จับสัตว์น้ำวัยอ่อน หรือโตไม่ได้ขนาด
4. ไม่จับสัตว์น้ำในช่วงไข่
5. ไม่จับสัตว์น้ำหายาก ใกล้สูญพันธุ์
6. ไม่รบกวนหรือไล่สัตว์น้ำ ทำให้ผู้อื่นจับปลาไม่ได้
7. ไม่ทำลายเครื่องมือประมงของผู้อื่น
8. ไม่จับสัตว์น้ำมากเกินไป
9. ไม่มีผลเสียต่อผู้บริโภคหรือผู้ซื้อ เช่น ปลาที่ได้จากการใช้ยาเบื่อ
10. ไม่มีผลเสียต่อสัตว์น้ำชนิดอื่นหรือสภาพแวดล้อมอื่น
11. เป็นเครื่องมือหรือสภาพที่ชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนควบคุมได้

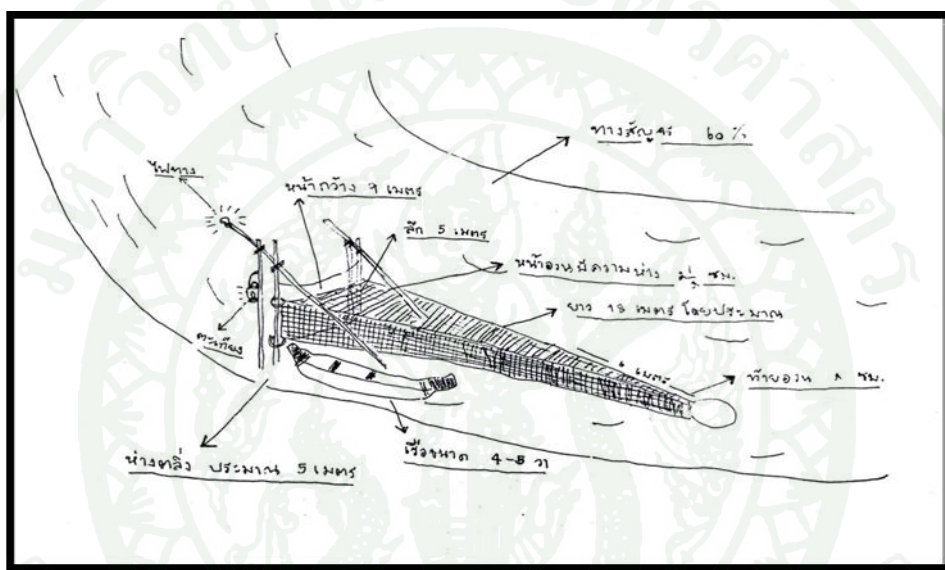
ลักษณะของโพงพาง

เครื่องมือนี้โดยปรกติแล้ว เรียกกันว่าโพงพาง แต่มีชื่อที่เรียกเพี้ยนกันออกไปหลายชื่อด้วยกันสุดแต่แต่ท้องที่ เช่นบางแห่งยังเรียกเพี้ยนกันไปว่า “หลักกางเคย” “โพงพาง” บ้าง หรือ “โพงพางหลักประจำที่” บ้าง ส่วนใหญ่ๆของเครื่องมือก็ประกอบไปด้วยสองสิ่ง คือหลักกางซึ่งปักลงในสถานที่ซึ่งเห็นว่าพอมีสัตว์น้ำและได้รับการอนุญาตยินยอมจากเจ้าหน้าที่แล้ว และไม่ถอนเคลื่อนย้ายไปในสถานที่อื่น โดยมากมักกระทำกันในแม่น้ำ ลำคลองหรือตามทะเลสาบ โดยทั่วไป ในสถานที่ซึ่งมีกระแสน้ำไหลแรงทั้งในน่านน้ำเค็ม กร่อย และจืดโดยทั่วไป (หน่วยสำรวจแหล่งประมง, 2512: 101)

โพงพาง (Fixed set bag) เป็นเครื่องมือประจำที่ชนิดหนึ่ง ส่วนใหญ่ของเครื่องมือประกอบด้วย หลักกางซึ่งปักลงในบริเวณที่เห็นว่ามีสัตว์น้ำ และได้รับการยินยอมจากเจ้าหน้าที่แล้ว และอวนถูงโพงพางมีลักษณะปากอวนกว้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมและตาที่ค่อนข้างห่าง อวนนี้จะป็นถูงค่อนข้างยาวและตาค่อยๆ ถัดเข้าเป็นลำดับ (สุพล จิตราพงษ์, 2532: 70)

โพงพางอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 แบบด้วยกันคือ แบบไม่ประจำที่และแบบประจำที่ แบบไม่ประจำที่หลักโพงพางจะถูงยึดไว้โดยใช้สมอในขณะที่ทำการประมงเท่านั้นหรือบางท้องที่

เรียกว่า โพงพางหลักลอย เช่น ปากน้ำสมุทรปราการ ส่วนแบบประจำที่นั้นหลักโพงพางจะถูกปักไว้บนพื้นที่ทำการประมงตลอดชั่วอายุใช้งานของหลักนั้น โดยปกติแล้วจะทำกันในบริเวณปากแม่น้ำ น้ำตื้นประมาณ 3-6 เมตร เพื่อจับกุ้ง, เคยและปลาชนิดต่างๆ อวนเป็นรูปทรงกรวย โครงสร้างคล้ายกับแหไม่มีตะกั่วถ่วง ปากอวนมีขนาดต่างๆ กัน ตั้งแต่ 3x5 เมตร ถึง 6x10 เมตร ความยาว 15-30 เมตร ขนาดตาอวนที่ใช้มีความแตกต่างกันในแต่ละส่วนของอวน โดยทั่วไปแล้วที่ก้นอวนจะเป็นอวนตาसानหรืออวนมุ้งขนาด 2x2 มิลลิเมตร (มาชาตาเกะ โอภาวารา และคณะ, 2529: 4)



ภาพที่ 1 ลักษณะของโพงพาง
ที่มา: อภิศักดิ์ พันธเสน (2556)

วิธีการประมง

เครื่องมือนี้ใช้ได้ใต้น้ำลาง ใช้ได้ในเวลากลางวันและกลางคืน ชาวประมงจะออกเรือกะให้ถึงสถานที่ที่ต้องการทำต่อน้ำลาง เมื่อน้ำเริ่มลงเขาจะทำการทิ้งสมอเพื่อทำการยึดเรือ สายสมอนั้นผูกที่ตัวสมอ จำนวน 2 เส้น ปลายอีกด้านหนึ่งของเชือกสายสมอรั้งผูกกับปลายหลักต้นละ 1 เส้น และตอนโคนหลักทั้งสองผูกเชือกสายสมออีกด้านละ 2 เส้นหลังจากนั้นปล่อยเรือตามน้ำจนสายสมอตั้ง แล้วจึงทำการปักหลักทั้งสองให้ทำมุมซึ่งกันและกันกับหลักและสมอเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วปลายเชือกสายสมอทั้งสี่เส้นที่ผูกกับโคนหลักดังกล่าวนำไปผูกติดกับปลายหลักต้นใหม่อีกต้นละ 1 เส้น ตอนหัวทั้งสองและตอนหลักอันกลางนั้นผูกรวมกันไว้แล้วทำการปล่อยให้เรือไหลตามน้ำลางมาจนสายสมอตั้งกล่าวตั้งจึงปักหลักอีก 3 ต้นให้เกิดเป็นเนื้อที่รูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วอีก 2 รูป หลักทั้งสามที่ปักนี้ให้ตั้งอยู่ในแนวเดียวกันหันหน้ารับน้ำลาง

ห่างกันต้นละ 6.00 เมตร ก่อนที่ชาวประมงจะปักหลักทั้งสามต้นสุดท้ายนี้ ได้ผูกด้านล่างและผูกด้านล่างและบนของปากอวน 2 ชุดไว้กับโคนหลักเสาก่อนแล้วจึงทำการปักหลักลงไป การปักหลักต้องปักให้จุ่มหน้าต่อทิศทางของกระแสน้ำไหลเล็กน้อย เพื่อช่วยให้ได้มีแรงต้านทานกับน้ำยิ่งขึ้นอีก หลังจากที่ได้ผูกอวนด้านบนกับเสาทั้งสามเรียบร้อยแล้วก็ปล่อยทิ้งอวนให้ไหลตามกระแส น้ำ และผู้เชือกอวนไว้กับเรือ ขณะเวลาที่พอสมควรประมาณ 15-20 นาที ชาวประมง จะทำการฉุดอวนดึงขึ้นมาทำการแก้มูกุ้งเส็ดน้ำลงเรือและผูกกันอวนทิ้งลงไปดังเดิมเสมอ ทำการจนกระทั่งน้ำหยุดไหล จึงถอนหลักแก้มูกุ้งเส็ดน้ำลงเรือกลับที่พัก

สัตว์น้ำที่จับได้

กุ้งมากที่สุด เคย ลูกปลาชนิดต่างๆ เช่น ลูกปลากระตัก ลูกปลากด ลูกปลาอินทรี ปลาแป้น ฯลฯ สัตว์น้ำที่จับได้ชาวบ้านมักนำไปขายสดหรือใช้เป็นอาหารในครอบครัวถ้าได้น้อยส่วนเคยนั้นใช้ทำกะปิ

ฤดูทำการประมง : ทำตลอดปี

แหล่งทำประมง

นิยมใช้เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำในทะเล ในแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบทั่วไป ความลึกของน้ำ 1.50-6.0 เมตร พื้นที่ก้นทะเลเป็นโคลน ชาวประมงจะวางเครื่องมือชนิดนี้ ในบริเวณที่น้ำไหลแรง ใช้อวนทางพองรองรับสัตว์น้ำที่ว่ายมากับสายน้ำและอวนตรงปลายอวนปล่อยสัตว์น้ำออกจากปลายอวนลงในเรือ

ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

วิทยาการ เชียงกูล (2550) ได้กล่าวถึง ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม คือระบบที่ชนชั้นนายทุน อาศัยความก้าวหน้าของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศยุโรป ตั้งแต่ราวสองร้อยกว่าปีที่แล้ว ก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เช่น ทุน โรงงาน ไปจ้างแรงงานทำการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อนำไปจำหน่ายในระบบตลาด เพื่อหากำไรสูงสุดของนายทุนเอกชนแต่ละคน

เศรษฐกิจทุนนิยมโลกเติบโตในอัตราที่รวดเร็วมาก ในช่วงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนมีคนเรียกว่า โลกาภิวัตน์ หรือเศรษฐกิจไร้พรมแดน เพราะ 1. มีความเจริญก้าวหน้าด้านการขนส่งและโทรคมนาคมสูงมาก สามารถขนส่งสินค้า

ได้มาก เร็วและราคาต่ำ และ 2. มีการเปิดเสรีทางการเงิน การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศสูงกว่ายุคก่อนหน้านั้นมาก บริษัททุนนิยมข้ามชาติจากสหรัฐฯ ยุโรป ญี่ปุ่น ฯลฯ ได้เติบโตและขยายการผลิตการค้าอย่างซับซ้อน ทั้งไปตั้งโรงงานในประเทศต่างๆ ผลิตสินค้าชิ้นส่วนและสินค้าชิ้นกลางในบางประเทศส่งไปประกอบในบางประเทศ และส่งไปขายทั่วโลกผ่านบริษัทในเครือข่ายของตัวเอง เพื่อหากำไรสูงสุดของบริษัท

การขยายตัวของทุนนิยมสมัยใหม่ในปลายศตวรรษที่ 20 เป็นไปอย่างสันติวิธี มากกว่ายุคล่าเมืองขึ้นในศตวรรษก่อนหน้านั้น และได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นตัวแทนของชนชั้นสูงและชั้นกลาง ที่ได้ประโยชน์ร่วมกับทุนต่างชาติ ทำให้การลงทุนและการค้าระหว่างประเทศขยายตัวในอัตราวิเศษ รวมทั้งการลงทุนค้าขายแลกเปลี่ยนกันในด้านการศึกษา ข้อมูลข่าวสาร วัฒนธรรมด้วย ทำให้ประเทศต่างๆ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางเศรษฐกิจสังคมอย่างใกล้ชิดมากขึ้น อย่างที่เรียกกันว่า โลกแคบลงหรือ เป็นโลกที่ไร้พรมแดน

แม้แต่ค่ายประเทศสังคมนิยม เช่น รัสเซีย ยุโรปตะวันออก จีน เวียดนาม ที่เคยปิดตัวเองจากทุนนิยมโลก ก็เปลี่ยนนโยบายมาเปิดประเทศค้าขาย และเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากสังคมนิยมแบบวางแผนจากส่วนกลางเป็นระบบตลาด (ทุนนิยม) และเปิดให้ต่างชาติมาลงทุนได้อย่างเสรีมากขึ้น จนปัจจุบันกลุ่มประเทศที่เคยเป็นสังคมนิยมกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจทุนนิยมโลกไปแล้ว แถมประเทศขนาดใหญ่อย่าง จีน รัสเซีย ยังเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยเพิ่มการผลิตและการบริโภคให้เศรษฐกิจทุนนิยมโลกได้เติบโตมากยิ่งขึ้น

การจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

เศรษฐศาสตร์แบบเสรีนิยมใหม่อ้างว่า ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี จะทำให้เกิดการแข่งขัน และนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ธุรกิจที่อยู่รอดและประสบความสำเร็จได้ในระบบตลาด คือธุรกิจที่รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผลิตและขายสินค้าของเขา ในราคาที่แข่งขันสูงใจให้คนซื้อได้มากที่สุด ธุรกิจที่ไม่มีประสิทธิภาพจะขาดทุนและเลิกผลิตไป ดังนั้น ในที่สุดทรัพยากรที่มีอยู่ก็จะถูกกลไกตลาดที่มีการแข่งขันอย่างเสรีใช้ไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด โดยธุรกิจที่มีประสิทธิภาพที่สุดแต่กลไกตลาดจะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ตลาดนั้นๆ จะต้องเป็นผู้ผลิต ผู้ขาย ผู้บริโภค มากมาย มีสินค้าทดแทนกันได้ ต่างคนต่างรู้ข้อมูลทัดเทียมกัน ในโลกความจริง มีแต่การผูกขาด ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม โดยกลุ่มผู้ผลิตผู้ขายขนาดใหญ่จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้กำหนดว่า จะผลิตสินค้าที่นำชนซื้อ แต่อายุใช้งานมักจะสั้นลง และมีการเปลี่ยนรุ่นบ่อยๆ โฆษณาจูงใจให้ผู้บริโภคนิยมซื้อรุ่นใหม่บ่อยขึ้น เพราะผู้บริโภคถูกหลอกให้กลัวว่า ตัวเองจะล้าสมัยตามคนอื่นไม่ทัน

ผลก็คือ มีการใช้ทรัพยากรเพียงเพื่อผลิตสินค้าประเภทที่ล่อใจและขายคนที่กำลังซื้อได้ แม้จะเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย หรือสินค้าประเภทใช้แล้วโยนทิ้ง ทำให้การล้างผลาญทรัพยากรและเพิ่มขยะรกรุงโลกมากขึ้น แต่นายทุนเอกชนที่สนใจการหากำไรส่วนตัวไม่สนใจปัญหานี้ เพราะพวกเขาจะอยู่ในชุมชนประเทศที่มั่งคั่ง ร่มรื่น ที่ห่างไกลออกไปจากปัญหา ไม่รับรู้และไม่สนใจว่าโลกภายนอกบ้านและชุมชนของเขา มีปัญหาทั้งด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่รุนแรงอย่างไร

ตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรที่ผิดพลาด หรือขาดประสิทธิภาพที่สุดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมปัจจุบัน คือการผลิตอาหารของโลก ซึ่งคนในประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจนควรใช้ที่ดินและน้ำผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชาชนในประเทศ กลับถูกระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก โหม่น้าวเกษตรกรให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ทั้งวัตถุดิบและอาหารเพื่อการส่งออก และขนส่งทางเรือหรือเครื่องบินไปขายในยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศร่ำรวยอื่นๆ ผ่านระบบตลาดที่ควบคุมโดยบริษัทข้ามชาติขายส่งขายปลีกขนาดใหญ่ ในขณะที่ชุมชนในประเทศกำลังพัฒนา ที่เคยผลิตอาหาร พึ่งตนเอง ได้แตกสลาย เกษตรกรที่เคยพึ่งตนเองได้กลายเป็นลูกหนี้ คนงานของบริษัทข้ามชาติ คนจนทั้งในชนบทและชุมชนแออัด ในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศผลิตอาหารได้ไม่พอเลี้ยงกิน และไม่มีรายได้ที่จะซื้ออาหารได้อย่างพอเพียง

เกษตรกรในประเทศกำลังพัฒนาเหล่านี้ แต่เดิมาก็เคยปลูกพืชที่เป็นอาหารเพื่อกินเพื่ออยู่ได้ (เศรษฐกิจพอเพียง) แต่เมื่อรัฐบาลใช้นโยบายส่งเสริมการพัฒนาเกษตรแบบอุตสาหกรรม ที่ต้องลงทุนใช้ปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้พวกเขาเลิกปลูกผลผลิตที่เป็นอาหารหลักหันไปปลูกพืชที่ใช้เป็นวัตถุดิบหรือเป็นอาหารสำหรับส่งออก ช่วงแรกเกษตรกรก็ดูมีรายได้เป็นเงินดี แต่ช่วงหลังๆ พวกเขากลับขาดทุนเป็นหนี้มากขึ้น แต่พวกเขาก็ติดอยู่ในกับดักของระบบทุนนิยมโลก ต้องกู้หนี้ใหม่มาใช้หนี้เก่าและใช้หนี้ต่อไป เปลี่ยนฐานะจากเกษตรกรอิสระเป็นเกษตรกรสัญญา หรือลูกหนี้ลูกจ้างบริษัททุนข้ามชาติเพิ่มขึ้น

ระบบการผลิตอาหารแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ทำให้ระบบนิเวศเสียหาย ทั้ง 3 ระบบคือ 1. การทำเกษตรในประเทศพัฒนาอุตสาหกรรม ต้องดินร่นอย่างหนักเพื่อความอยู่รอดและการใช้ประโยชน์จากที่ดินลดลง ฟาร์มขนาดเล็ก ขนาดกลาง ฟาร์มแบบผสมผสาน ซึ่งจริงๆ แล้วมีประสิทธิภาพ มองในแง่ส่วนรวมต้องล้มละลาย เพราะแข่งขันสู้บริษัทและฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งมีอำนาจผูกขาดสูงกว่าไม่ได้ ฟาร์มขนาดใหญ่จะใช้การผลิตแบบใช้ทุน เทคโนโลยี น้ำมัน ปุ๋ยเคมี สารเคมี มากกว่าฟาร์มขนาดเล็กและจ้างคนงานน้อยกว่าฟาร์มขนาดเล็ก ทำให้เกิดทั้งมลภาวะ ทั้งทำให้เกิดปัญหาว่างงาน

2. ที่ดินในประเทศกำลังพัฒนา ที่เคยใช้เพาะปลูกอาหารเพื่อประชาชนภายในประเทศ ถูกเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการส่งออก และประชาชนในประเทศนั้นๆ มีอาหารการกินลดลง อาหารแพงขึ้น อาหารมีสารเคมีปนเปื้อนและปลอดภัยลดลง

3. ระบบนิเวศทั่วโลกเสียหาย จากการถูกใช้พลังงานขนส่งสินค้าไปขายข้ามทวีปมากเกินไป และเกษตรกรของโลกที่ถูกดึงเข้าสู่ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ต้องพึ่งการกู้เงิน พึ่งน้ำมันและสารเคมี ซึ่งเป็นปัจจัยที่พวกเขาควบคุมไม่ได้มากขึ้น

บริษัทข้ามชาติมองว่า ระบบการผลิตอาหารแบบขนาดใหญ่เพื่อส่งไปขายทั่วโลก มีประสิทธิภาพในแง่มุมมองของเขา ตราบเท่าที่พวกเขายังผลักดันต้นทุนให้ผู้บริโภคและทำกำไรให้ตนเองได้ แต่กำไรที่ได้มาจากอำนาจการผูกขาดของบริษัทขนาดใหญ่ เป็นการบิดเบือนการใช้ทรัพยากรของโลก เพื่อประโยชน์ของนายทุนข้ามชาติยักษ์ใหญ่ ไม่ใช่กำไรปกติที่มาจากการแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรม

ดังนั้น วิทยากร เชียงกูล (2550 อ้างถึง Hodge, 2545 และวันทนา คิวะ, 2544) วิจารณ์ว่า ระบบการผลิตการกระจายอาหารของโลกในปัจจุบัน จึงไม่ใช่ระบบที่มีประสิทธิภาพ มองในแง่การใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม หากเป็นระบบที่ให้ประโยชน์ในระยะสั้น แก่นายทุนส่วนน้อยและเป็นผลเสียทั้งระยะสั้นและระยะยาวต่อชาวโลกทั้งหมด ทั้งในแง่การกอบโกยล้างผลาญทรัพยากร การสร้างมลภาวะ เพิ่มความเสี่ยงในเรื่องความปลอดภัยด้านสุขภาพ การทำให้ชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการผลิตอาหารได้ลดลง คนจนไม่สามารถมีอาหารกินอย่างพอเพียง

แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วม

แนวคิดจากนักวิชาการหลายท่าน ได้แสดงทัศนะในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งที่เกิดกับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

อดิน รพีพัฒน์ (2534) ในสังคมประชาธิปไตย จำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมของคนทุกฝ่ายทุกเหล่า คนทุกฝ่ายทุกเหล่าจะต้องมีเสียงที่จะพูดกันออกมามีส่วนร่วมในนโยบายและสิ่งซึ่งรัฐและคนทั้งหลายปฏิบัติเพื่อที่จะทำให้เข้าใจซึ่งกันและกันและมองเห็นว่าสิ่งที่ทำนั้นจะไปทำให้คนอื่นเขาเดือดร้อนกันอย่างไรบ้าง ปัญหาของบ้านเราจริงๆ กล่าวคือ ปัญหาการไม่มีส่วนร่วมของผู้ที่ด้อยโอกาส ผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ

ประเวศ วะสี (2534: 9) ความขัดแย้งต้องหาทางแก้โดยมีส่วนร่วมและอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือได้ ไม่ใช่เอาอำนาจไปชนกัน ใครมีข้อมูลมากกว่าฉันจะไปใช้อำนาจเหนือข้อมูลที่น้อยกว่า การที่มีส่วนร่วมแล้วจะต้องเสมอด้วยข้อมูล ไปหาข้อมูลความจริงไม่ใช่เอาของหลอกๆ มาพูดกัน ถ้าฝ่ายไหนอ่อนกว่าในเรื่องข้อมูลพึงได้รับความสนับสนุนให้แข็งขึ้นเพราะการเจรจาด้วยสันติวิธีต้องเจรจาด้วยความเสมอภาค เช่นถ้า NGOs อ่อน ชุมชนอ่อนในเรื่องข้อมูล รัฐพึงให้การสนับสนุน NGOs กับชุมชนจะได้มีพลังมีกำลังไปศึกษาข้อมูลให้มากขึ้น ละเอียดขึ้นมีความถูกต้องมากขึ้น ผมเลยเสนอให้หาวิธีแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี โดยการมีส่วนร่วมด้วยความเสมอภาคและอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือคือมีข้อมูลมีหลักฐานมายืนยันกัน

ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ (2551: 178) การติดตามให้กลไกจังหวัดและกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาเป็นสิ่งที่ต้องทำ ยิ่งไปกว่านั้นการสนับสนุนจากชุมชนทั้งงบประมาณและกำลังคนก็สำคัญยิ่ง การปราบปรามเครื่องมือประมงทำลายล้างจะสำเร็จหรือไม่ยังขึ้นอยู่กับชาวประมง ซึ่งต้องมีบทบาทหน้าที่นำกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ของทางจังหวัด ตำรวจ อัยการ ศาล และตรวจจะมีการแก้กฎหมายโดยให้ชาวประมงพื้นบ้านอยู่ในสถานะผู้ช่วยตรวจ มีชุดประสานงานคณะกรรมการร่วม มีคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย โดยนำบทเรียนและข้อเสนอเป็นที่สอดคล้องต้องกันจากประสบการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านเองมาดำเนินการ

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว (2547: 68) ในความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมารัฐมักเป็นผู้ใช้กฎหมายฝ่ายเดียว ข้อจำกัดของกฎหมายที่สำคัญ คือ ตัวกฎหมายเองเป็นกลไกของการรักษาสถานภาพเดิมด้วยข้ออ้างเรื่องความสงบเรียบร้อยของสังคม ในขณะที่ความขัดแย้งที่เป็นปัญหายืดเยื้อจำนวนหนึ่งกลับเป็นผลมาจากตัวกฎหมายเองที่เป็นปัญหาและไม่สามารถนำมาเป็นเครื่องกำหนดกฎเกณฑ์ได้อีกต่อไป เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ความขัดแย้งจำนวนหนึ่งมาจากการทำทลายกฎหมายที่มีอยู่ และก็มีบ่อยครั้งที่รัฐโดยทั่วไปใช้กฎหมายในการปราบปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับอำนาจรัฐ

โกวิท พวงงาม (2553: 211) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น คือการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชน ในด้านภูมิปัญญา ทักษะความรู้ความสามารถและการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

ที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนา ต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตาม ประเมินผลในกิจกรรม/โครงการชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝัง จิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ กิจกรรม/โครงการ ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่งสร้างความรักความหวงแหนชุมชน ซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมได้ในอนาคต

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนยังได้แบ่งออกเป็นระดับของการสร้างการมีส่วนร่วม โกวิทย์ พวงงาม (2553 อ้างถึง The International Association for Public Participation. (Online) Available) ได้กล่าวถึง กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกที่จะทำให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ ด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การสร้างความเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ (Collaborate) เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ ที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

สิทธิชุมชนกับฐานทรัพยากรชุมชน

ชุมชน คือ ตัวตนทางสังคมและการเมืองอีกลักษณะหนึ่ง แต่ด้วยความที่ชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อน ในด้านหนึ่ง คือ การจัดความสัมพันธ์ในมวลหมู่สมาชิกชุมชน เช่น วิถีชีวิต การใช้ทรัพยากร การผลิต การทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น แต่ในอีกด้านหนึ่งต้องจัดความสัมพันธ์กับภายนอกที่จะมากระทบต่อการดำรงอยู่ของชุมชนด้วย ชุมชนเป็นพื้นที่ที่สมาชิกต้องพึ่งพาฐานทรัพยากรร่วมกัน ทำการผลิตร่วมกัน มีวัฒนธรรม ประเพณีร่วมกัน ตัวตนแบบปัจเจกไม่ค่อยมีพลังมากนักในการปกป้องวิถีชีวิต และกำหนดทิศทางของตัวเอง ดังนั้น ความเป็นชุมชนถูกใช้ต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อธำรงรักษาตัวตนของชุมชนเอาไว้ โดยเฉพาะในมิติฐานทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีคุณค่าความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะสมาชิกในชุมชนต่างต้องใช้ทรัพยากรร่วมกันและมีการพัฒนาวิธีการใช้ทรัพยากร เพื่อให้ตอบสนองความอยู่รอดและความต้องการของชุมชน ในอีกด้านหนึ่งชุมชนต้องร่วมมือกันปกป้องรักษาฐานทรัพยากรมิให้ภายนอกเข้ามา รุกล้ำ ทำลาย หรือปิดกั้นการใช้ทรัพยากรของชุมชน สิทธิชุมชนต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ จึง

ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สิทธิภายใน กับสิทธิภายนอก โกวิทย์ พวงงาม (2553 อ้างถึง ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2549) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สิทธิภายใน ซึ่งก็คือ การจัดการความสัมพันธ์ต่อการใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน เช่น การกำหนดการจัดสรรน้ำในเหมืองฝายของชุมชน ประเพณีความเชื่อในการดูแลรักษาป่า การเลี้ยงสัตว์ในที่สาธารณะของชุมชน การกำหนดประเภท เครื่องมือประมงในการจับปลา การหาหอยของชุมชนประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

สิทธิภายนอก ซึ่งก็คือ การอ้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และดำเนินการปกป้องฐานทรัพยากรไม่ไห้ภายนอกเข้ามาทำลาย หรือมาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของชุมชน

กล่าวโดยรวมแล้ว สิทธิชุมชนต่อฐานทรัพยากร จึงหมายถึง การที่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นชุมชนตามสภาพนิเวศ เช่น กลุ่มน้ำ หนองน้ำ ทะเลสาบ เทือกเขา ที่ลุ่ม ซึ่งได้ดำรงชีพพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดยชุมชนเหล่านั้นได้สร้างข้อตกลง กฎเกณฑ์ กติกา และปฏิบัติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละประเภทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน ซึ่งอยู่บนฐานความยั่งยืนทางนิเวศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความเป็นธรรมทางสังคม ข้อตกลงหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกันของชุมชน ตาม วัฒนธรรม ประเพณี หรืออาจจะสร้างเป็นลายลักษณ์อักษร โดยทั้งนี้มืองค์กรหรือสถาบันของชุมชนทำหน้าที่บริหารจัดการให้เป็นไปตามเจตจำนงร่วมกันของชุมชน

การศึกษาการจัดการทรัพยากรชุมชน

การศึกษาการจัดการทรัพยากรชุมชน โกวิทย์ พวงงาม (2553 อ้างถึง อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ, 2543) ได้นำเสนอไว้ 4 แนวทาง คือ

1. **การจัดการทรัพยากรในเชิงอรรถประโยชน์** แนวทางการศึกษานี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดหลักเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เน้นความเข้าใจระบบนิเวศธรรมชาติ จากมุมมองด้านวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งมักจะแยกศึกษาธรรมชาติเฉพาะในด้านที่เป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมกายภาพเท่านั้น ขณะที่มองข้ามความหมายของธรรมชาติในด้านจิตใจ ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม จึงถือได้ว่าเป็นการมองธรรมชาติแบบแยกส่วน

สำหรับวิธีการศึกษาที่นิยมใช้กันมากในแนวการศึกษา นี้ มักจะเน้นการศึกษา 2 ด้านด้วยกัน คือ 1. ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม และ 2. ด้านเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพเชิงประจักษ์ และใช้การวิเคราะห์เชิงประมาณ

2. การจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรม แนวทางการศึกษา นี้ อาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่า การจัดการทรัพยากรในเชิงจิตสำนึกเพราะมีพื้นฐานอยู่ที่วิธีคิดแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม จึงไม่เห็นด้วยกับการมองสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ที่แยกส่วนออกจากระบบสังคมของมนุษย์อย่างเด็ดขาด แต่ต้องพยายามทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริง ในการอยู่ร่วมกันของระบบทั้งระบบสังคมและระบบนิเวศทางธรรมชาติ ซึ่งถือว่ามีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสลับซับซ้อน ภายใต้เงื่อนไขของพื้นที่เฉพาะที่ใดที่หนึ่ง ในระบบนิเวศที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมและความมีเหตุผลของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งกลไกในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อรักษาดุลยภาพและความมั่นคงของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

สำหรับวิธีการศึกษาที่ยึดแนวความคิดตามแนวการศึกษา นี้ อาจจำแนกได้ 2 วิธีการหลักๆ ด้วยกัน คือ 1. เน้นการศึกษาด้านพฤติกรรมและจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการที่ประกอบด้วยสาขาวิชาต่างๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และภูมิศาสตร์ รวมกันเรียกว่า “นิเวศวิทยามนุษย์” และ 2. เน้นการศึกษาเชิงระบบ ในแบบของสหวิทยาการ เช่นกัน ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และเกษตรศาสตร์ ที่มุ่งศึกษาในประเด็นเกี่ยวข้องกับหลักเหตุผลและการปรับตัวในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3. การจัดการทรัพยากรในเชิงสถาบัน แนวการศึกษา นี้ มีพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระบบธรรมชาติและระบบสังคมของมนุษย์ไม่แตกต่างจากแนวการศึกษาที่สองมากนัก ตรงที่เห็นว่าระบบทั้งสองสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ แต่ในแง่เงื่อนไขที่กำหนดความสัมพันธ์นั้น จะมีมุมมองขยายเพิ่มเติมออกไปอีก นอกเหนือจากเงื่อนไขเชิงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนกลไกกำหนดความสัมพันธ์ตามความคิดของแนวการศึกษาที่สองแล้ว แนวการศึกษานี้ยังให้ความสำคัญกับเงื่อนไขด้านความสัมพันธ์เชิงสถาบันที่ไม่ได้ผูกติดอยู่กับชุมชน หรือมีอยู่แล้วในหน่วยของชุมชน จึงไม่ได้ตั้งคำถามเพียงว่าวัฒนธรรมชุมชนนั้นปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม แต่จะถามต่อไปอีกว่า กลไกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานของความสัมพันธ์เชิงสถาบันนั้นก่อตัวขึ้นมาได้ด้วยบริบทและเงื่อนไขอย่างไร

สำหรับวิธีการศึกษาที่ยึดแนวทางการศึกษานี้มีอยู่ 3 วิธีการ คือ 1. วิธีการด้านเศรษฐศาสตร์เชิงสถาบัน 2. วิธีการด้านเศรษฐศาสตร์นิเวศ และ 3. วิธีการด้านการจัดการเชิงสถาบัน ต่อจากนั้นวิธีการศึกษานี้จะวิเคราะห์เงื่อนไขต่างๆ ที่ส่งผลให้การจัดการเชิงสถาบันของแต่ละชุมชนมีความสามารถแตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะทางกายภาพของทรัพยากร ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม และลักษณะการตัดสินใจขององค์กรชุมชน โดยประเมินจากเป้าหมายของการใช้ทรัพยากรในด้านความยั่งยืน ด้านความเสมอภาค และด้านความมั่นคงของวิถีชีวิตชุมชน

4. การจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ แนวทางการศึกษานี้ตั้งอยู่บนวิธีคิดที่เน้นการมองประเด็นปัญหาทั้งสองด้าน ในด้านหนึ่งจะมีความเข้าใจเช่นเดียวกับแนวทางการศึกษาทั้งสองแนวทางก่อนหน้านี้ ที่มีพื้นฐานความคิดว่า ระบบนิเวศทางธรรมชาติ และระบบสังคมของมนุษย์นั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งจะตั้งคำถามอีกด้วยว่า สาเหตุใดทำให้สังคมมนุษย์ยังคงทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยที่มุมมองทั้งสองด้านนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ในแง่ที่เป็นเงื่อนไขของกันและกัน กล่าวคือ ความเป็นไปได้ของมุมมองในด้านแรกนั้นขึ้นอยู่กับการแก้ไขสาเหตุในมุมมองอีกด้านหนึ่ง ซึ่งแนวทางการศึกษานี้มีสมมุติฐานว่า สาเหตุสำคัญเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ที่มีความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร ทำให้ด้านหนึ่งเกิดการกีดกันกลุ่มชนบางกลุ่ม ขณะที่อีกด้านหนึ่งกลับเปิดโอกาสให้กลุ่มชนอีกบางกลุ่มที่มีอำนาจแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ จนนำไปสู่ปัญหาของการแย่งชิงทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม

สำหรับวิธีการศึกษาที่มีพื้นฐานความคิดตามแนวทางการศึกษานี้ จะมีอยู่ด้วยกัน 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ 1. แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งจะเน้นการศึกษาด้านความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง นับเป็นประเด็นปัญหาทางการเมืองของการใช้อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มชนต่างๆ ในสังคม โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการ ระบบการทำงาน และกลไกของการขยายอำนาจรัฐทั้งที่ปรากฏอยู่ในแนวนโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริงในระดับต่างๆ และ 2. แนวนิเวศวิทยาการเมือง จะเน้นการศึกษาด้านความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทรัพยากรพร้อมๆ กับความสัมพันธ์ของบริบทและเงื่อนไข ทั้งในประวัติศาสตร์และปัจจุบัน ทั้งในเชิงโครงสร้างและในเชิงปฏิบัติการจริงในท้องถิ่น

การรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชน

การดำรงรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชนนั้น ชุมชนสามารถดำรงรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรให้ยั่งยืนได้ต้องมีประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ โกวით์ พวงงาม (2553 อ้างถึง วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ และคณะ, 2548) ดังนี้

1. ชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จัดการดูแลรักษา ตัดสินใจและสามารถป้องกันการทำลายทรัพยากรได้ดีกว่ารัฐ
2. ชุมชนสามารถวางแผน ออกกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์การจัดการ และฟื้นฟูทรัพยากรของชุมชน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน
3. ชุมชนสามารถกำหนดทางเลือก และตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เข้ามาภายในชุมชน เช่น โครงการพัฒนา การส่งเสริมการปลูกพืชต่างๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นตัวหลัก เพราะชุมชนมีความสามารถสูงทั้งด้านการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ การวางแผนดูแลรักษา และการกำหนดทางเลือก และตัดสินใจให้เข้ากับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และลักษณะทางกายภาพของชุมชน ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่ชุมชนควรตระหนักในการดูแลรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรชุมชน คือ การคำนึงถึงอนาคตของอนุชนรุ่นหลังที่อาจจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรชุมชน แล้วยังต้องมารับผลการกระทำของบรรพชนตนเอง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความหมายของความขัดแย้ง

การให้ความหมายของความขัดแย้ง ในทัศนะของนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศย่อมแตกต่างกันออกไป อยู่ที่มุมมองของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ ชัยเสถียร พรหมศรี (2550: 9-10) ได้รวบรวมแนวคิดของความขัดแย้งจากนักวิชาการต่างประเทศ ไว้ในหนังสือ การการความขัดแย้งในองค์กร ดังนี้

Greenberg and Baron (1997: 380) ได้นิยามความขัดแย้งว่าหมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มรับรู้ว่าคุณค่าหรือกลุ่มอื่นได้ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะส่งผล

เสียในทางลบ หรือสร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นต่อความต้องการหรือผลประโยชน์ของตน

Schermerhorn, Hunt and Osborn (1997: 378) กล่าวว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อความเห็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายไม่ตรงกัน หรืออารมณ์ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่เป็นปรีกษ์ต่อกัน ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม

Robbins (1998: 434) ให้นิยามของความขัดแย้งว่า คือกระบวนการที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับรู้ว่าฝ่ายตรงข้ามมีความรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นต้องการ

Nelson and Quick (2001: 350) กล่าวว่า ความขัดแย้งหมายถึงสถานการณ์ใดๆ ก็ตามที่มีความไม่เท่าเทียมกันของเป้าหมาย ทักษะ และอารมณ์ หรือพฤติกรรมนำไปสู่ความไม่ลงรอยกัน หรือตรงกันข้ามกันระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป

Gordon (2002: 298) กล่าวว่า ความขัดแย้งคือเรื่องของความไม่ลงรอยกัน ความตรงกันข้ามกัน หรือการต่อสู้ระหว่าง 2 ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมกันทางอิทธิพลและรวมถึงความแตกต่างทางอำนาจของแต่ละฝ่าย

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการไทย ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้เพิ่มเติม ดังนี้

เอกชัย บุญยาศิษฐาน (2555) ความขัดแย้ง คือการปะทะกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทางวาจาหรือทางกายด้วยอารมณ์

สิทธิพงศ์ สิทธิขจร (2535: 3) ความขัดแย้ง หมายถึง สภาพการณ์ที่บุคคลถูกบีบบังคับให้จำต้องตัดสินใจเลือก หรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องต้องกัน ในรูปของการพูดและการกระทำ

เสริมศักดิ์ วิชาอาภรณ์ (2534: 11) ความขัดแย้งของบุคคล เกิดจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจ เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่การเลือกนั้นอาจเต็มใจเลือกหรือจำใจเลือก ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสถานการณ์ที่การกระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวาง หรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีที่บรรลุเป้าหมายของเขา หรือการที่บุคคลที่มีความแตกต่างกันในค่านิยม ความสนใจ แนวคิด วิธีการ เป้าหมาย ต้องมาติดต่อกัน ทำงานด้วยกัน หรืออยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน โดยที่ความแตกต่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันหรือไปด้วยกันไม่ได้

อรุณ รักธรรม (2525: 178) ความขัดแย้งขององค์การ คือ ความไม่เห็นพ้องต้องกันระหว่างสมาชิก หรือกลุ่มขององค์การสองกลุ่มหรือมากกว่าเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับว่าพวกเขาจะต้องมีส่วนร่วมในทรัพยากรที่จำกัดหรืองานต่างๆ หรือพวกเขามีความแตกต่างในด้านสถานภาพ เป้าหมาย ค่านิยม การรับรู้ ทักษะคนติ ความเชื่อ ซึ่งแตกต่างกัน และไม่เห็นพ้องต้องกัน ต่างก็พยายามแสดงทัศนะของพวกเขาให้เด่นกว่าบุคคลอื่น หรือความต้องการของเขาไม่ได้รับการตอบสนอง

ประเภทของความขัดแย้ง

เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ความขัดแย้ง แบ่งชนิดของความขัดแย้งออกเป็น 5 ชนิด วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2547 อ้างถึง Moore, 1986) สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง อาจจะมาจกข้อมูลน้อยไป การแปรผลผิดพลาด การวิเคราะห์ออกมาด้วยความเห็นต่างกัน หรือแม้แต่ข้อมูลมากไปบางครั้งก็เป็นปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception) บางครั้งก็เป็นปัญหาขัดแย้งกันได้ ศ.นพ.วันชัย ไดยกตัวอย่าง ในคราวที่ได้ไปทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยกรณีท่อก๊าซกาญจนบุรี ชาวบ้านได้มาร้องเรียนให้ฟังว่าท่อก๊าซที่วางนั้นหนาบางไม่เท่ากัน ในเขตเทศบาลจะหนากว่าที่หน้าบ้านเขา ได้ไปถามคนคุมงานว่าทำไมไม่เท่ากัน คำตอบที่ได้รับคือ ในเขตเทศบาลคนอยู่กันมากจึงต้องหนากว่าเพราะถ้าก๊าซรั่วคนจะตายกันมาก ชาวบ้านก็ถามว่าถ้ามันรั่วหน้าบ้านฉันคนอาจจะตายน้อยแต่รวมฉันด้วย ฉันรับไม่ได้ การอธิบายโดยไม่รู้ข้อมูลจริงโดยคนคุมงานของบริษัทรับเหมาวางท่อก๊าซ ทำให้ชาวบ้านกลับมาด่าว่า ปตท.ได้

2. ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ในสิ่งที่ดูเหมือนมีหรือมีไม่เพียงพอเป็นเรื่องของทั้งตัว เนื้อหา กระบวนการและจิตวิทยา (เช่น ยุติธรรมใหม่) ส่วนใหญ่เมื่อเราพูดถึงความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เรามักจะนึกถึงแต่เรื่อง ทรัพย์สิน เงินทองหรือเนื้อหา เท่านั้น ความจริงผลประโยชน์ในที่นี้จะหมายรวมถึงกระบวนการ เช่น ในการทำอะไรก็แล้วแต่ หากไม่ถูกขั้นตอนก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้เช่น ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมมีแต่สั่งมาจากข้างบน และยังหมายรวมถึงด้านจิตวิทยา หรือ อารมณ์ ความรู้สึกด้วย ฉะนั้นการจะดำเนินการอะไรก็แล้วแต่ต้องระมัดระวัง ด้านจิตใจด้วย เช่น การไปชี้หน้าด่าทอนประธานองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เคยเป็นลูกน้องในที่ประชุมเกิดความเสียหน้า จนไม่อาจทนได้ หยิบปืน มายิง อบต. ผู้นั้นเสียชีวิต เป็นต้น

ข้อถกเถียงที่ผ่านๆมาเกี่ยวกับความขัดแย้งอันเนื่องมาจากโครงการขนาดใหญ่หรือนโยบายสาธารณะในสังคมไทยได้สะท้อนให้เห็นความคลุมเครือของประเด็นเรื่องผลประโยชน์ที่ได้เจาะจงว่าเป็นผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์ส่วนรวม (public interest) กับ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล (private interest) ความขัดแย้งจำนวนมากมีการอ้างเหตุผลของประโยชน์ส่วนรวมว่าเป็นเหตุผลที่สำคัญเหนือกว่าเหตุผลอื่น วิธีคิดนี้มักจะเข้าใจกันว่ามีความหมายเช่นเดียวกันกับการถือหลักเสียงส่วนใหญ่ (majority rule) ข้ออ้างของนโยบายสาธารณะและโครงการขนาดใหญ่คือ ผลประโยชน์ของการลงทุนที่จะเกิดกับคนส่วนใหญ่ และหากมีการคัดค้านก็มักจะกล่าวหาผู้คัดค้านว่าเห็นแก่ตัว ไม่ยอมเสียสละประโยชน์ส่วนบุคคลเพื่อคนส่วนใหญ่ อันที่จริงแล้วหลักการเสียงส่วนใหญ่หรือประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะหากทำให้เกิดช่องว่างมากๆ ระหว่างส่วนใหญ่และส่วนน้อยก็อาจจะทำให้การเมืองขาดเสถียรภาพได้เนื่องจากความขัดแย้งขยายตัวออกไป (ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว, 2547)

3. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) เป็นเรื่องของอำนาจ แย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหา โครงสร้างรวมถึง กฎ ระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลาและระบบ เช่น เรื่องการกระจายอำนาจ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การออกหรือไม่ออกนอกระบบของมหาวิทยาลัย ล้วนเป็นปัญหาแห่งการจะไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ฉะนั้นจึงเกิดความขัดแย้งได้ นอกจากนั้นความขัดแย้งด้านโครงสร้างยังหมายรวมถึง ในโครงสร้างหนึ่งๆ หากคนที่อยู่ในโครงสร้างเดียวกันของสังคม เช่นอยู่ในระบบบริการสุขภาพเดียวกันแต่ได้รับบริการไม่เท่ากัน หรือเมื่ออยู่ในเมืองได้รับบริการดีกว่า โอกาสรอดชีวิตสูงกว่า ก็อาจจะถือเป็นความขัดแย้งทางโครงสร้างที่ถ้าช่องว่างห่างมากๆ ก็อาจจะเกิดความรุนแรงทางโครงสร้างได้

4. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ในอดีตอารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์มีความสำคัญมาก เพราะหากความสัมพันธ์ดีความขัดแย้งก็จะไม่ค่อยเกิด หรือเกิดแล้วก็สามารถแก้ปัญหาหากลับคืนมาได้ง่ายกว่า หากความสัมพันธ์ไม่ดีก็จำเป็นต้องฟื้นฟูความสัมพันธ์ขึ้นมาใหม่ พฤติกรรมในอดีตที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสื่อมทรามจำเป็นต้องสร้างให้เกิดการฟื้นคืนดีขึ้นมาใหม่ ซึ่งอาจจะต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น

5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาาระบบของความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบประเพณี ประวัติ การเลี้ยงดูที่หล่อหลอมเขาขึ้นมา เรื่องความเชื่อเป็นเรื่องที่คนที่อยู่ละคนวัฒนธรรมอาจจะไม่เข้าใจหรือไม่ยอมรับความเชื่อของคนที่อยู่คนละ

วัฒนธรรม หรือศาสนา ประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศ หรือชุมชนก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ถ้าทุกคนมองแต่อดีตที่ไม่สามารถเปลี่ยนได้ หรือประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นมาแตกต่างกัน

สาเหตุของความขัดแย้ง

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2547) อธิบายสาเหตุของความขัดแย้ง ดังนี้

1. ความสลับซับซ้อนของการพัฒนา การพัฒนาในโลกยุคปัจจุบันจะแตกต่างจากอดีต ที่การพัฒนามีรูปแบบง่าย ๆ เมื่อประชากรยังมีไม่มาก ความต้องการของมนุษย์ก็ยังไม่หลากหลายทรัพยากรก็มีอย่างเพียงพอ ไม่ว่าจะเป็น “น้ำ” หรือ “ป่า” ชีวิตมนุษย์ก็จะเป็นลักษณะของสังคมเกษตรที่ไม่รีบร้อน ตื่นขึ้นทำงานเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น กลับบ้านเมื่อพระอาทิตย์ตกดิน ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นก็สามารถแก้ให้ตกลงให้ลุล่วงไปได้โดยง่าย กระบวนการแก้ปัญหาที่มีอยู่เดิมโดยอาศัยผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนในเรื่องต่างๆ ยุติลงได้ไม่ยากนัก ปัญหาความขัดแย้งในปัจจุบันเป็นเรื่องที่มีสาเหตุเกี่ยวโยงกันจากหลายๆ ปัจจัย ซึ่งหากจะแยกแยะให้เห็นชัดเจนในแต่ละปัจจัยที่ทำให้เกิดความซับซ้อน ได้แก่

1.1) ความหลากหลายของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้เกี่ยวข้องมีทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจระดับประเทศ ประชาชน องค์กร พัฒนาเอกชน ฯลฯ

1.2) มีหลากหลายประเด็น ได้แก่ ประเด็นความเชื่อ ประเด็นผลประโยชน์ ประเด็นสิ่งแวดล้อม ประเด็นวิถีชีวิต ฯลฯ

1.3) มีวัฒนธรรมที่แตกต่าง วัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ วัฒนธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพที่ต่างกัน

1.4) มีค่านิยมที่ยังรากลึก ค่านิยมท้องถิ่นที่ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลง

1.5) ต้องอาศัยความรู้จากหลากหลายผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแต่ละผู้เชี่ยวชาญก็จะมีมุมมองและวิธีคิดที่แตกต่างกัน

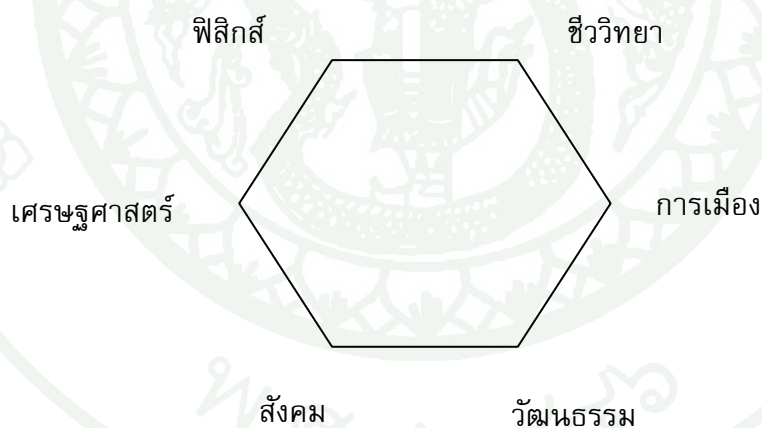
1.6) เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ การจะทำโครงการขนาดใหญ่ เช่น สร้างโรงไฟฟ้า จะเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับที่อาจจะเอื้อหรือขัดต่อกันก็ได้ โดยเฉพาะการ

ตีความกฎหมาย ทำให้ขัดแย้งกันได้ มีกรรมต่างๆ มากเข้ามาเกี่ยวข้องในการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติ

1.7) มีหลากหลายเวที เวทีต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นเวทีแห่งการเผชิญหน้าที่มาโต้เถียง (Debate) และแสดงว่าฉันถูกเธอผิดเป็นส่วนใหญ่ ทั้งเวที สาธารณะ เวทีทางโทรทัศน์ แต่ไม่มีเวทีที่จะหันหน้ามาสานเสวนา (Dialogue)

1.8) ความขัดแย้งเล็กๆ ในภาคอุตสาหกรรมเอง ในการกำหนดนโยบายสาธารณะเองมักจะมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ บางครั้งองค์กรหนึ่งได้ประโยชน์ ในขณะที่อีกองค์กรหรืออีกบริษัทเสียประโยชน์ก็ขัดแย้งกันได้ เช่น อุตสาหกรรมการผลิต เช่น โรงงานก็ขัดแย้งกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

จากการที่มีหลากหลายปัจจัยดังกล่าวจึงมีผู้จัดวางปัจจัยต่างๆ ออกมาเป็นหกเหลี่ยม เพื่อให้เห็นความหลากหลายแต่สัมพันธ์กันของมุมมองแห่งความขัดแย้ง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเรียกว่า หกเหลี่ยมของความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม



ภาพที่ 2 หกเหลี่ยมของความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม

ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์ (2547: 23)

จะเห็นว่าหกเหลี่ยมของความขัดแย้ง เป็นมุมมองที่แต่ละกลุ่มจะมองเรื่องเดียวกันต่างกัน ด้วยวัฒนธรรมและค่านิยมที่ไม่เหมือนกัน เช่น นักเศรษฐศาสตร์ก็อาจจะดูว่านโยบายนี้ก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างไร แต่กลุ่มที่มองด้านสังคมก็จะมองผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสังคม ถึงแม้เศรษฐกิจอาจจะดีขึ้นแต่ประชาชนอาจจะไม่ได้มีความสุขมากขึ้นก็ได้

2. การจัดการรูปแบบเดิม ที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง คือการที่ผู้มีอำนาจหรือผู้พัฒนาตัดสินใจ (Decide) แล้วจึงประกาศให้ทราบ (Announce) และปกป้องโครงการ (Defend) ว่าโครงการนี้ดีมีประโยชน์ต่อประชาชนอย่างไร หรือที่เรียกว่า กลุ่มอาการ DAD “D-A-D” Syndrome (Decide-Announce-Defend) หรือ อาจจะเรียกว่า “กลุ่มอาการ คุณพ่อรู้ดี” ซึ่งมักจะเกิดขึ้นกับประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายที่ต้องการเร่งรัดการพัฒนา หรือหน่วยงานของรัฐที่ต้องการสร้างผลงาน รีบตัดสินใจดำเนินการโดยหวังจะให้ทุกอย่างเรียบร้อยโดยรวดเร็ว และคิดว่าได้คิดโครงการนี้มาดีแล้ว แต่ปรากฏว่ากลับเกิดปัญหามากมายเพราะกระบวนทัศน์ (Paradigm) ของสังคมได้ปรับเปลี่ยนไปแล้วไปสู่กระบวนทัศน์ของการมีส่วนร่วม กระบวนการจัดการจึงต้องเปลี่ยนไปเรียกว่า “Go Slow to Go Fast” หรือ “ไปช้าๆเพื่อจะไปเร็ว” หรือ สุภาภิตไทยที่ว่า “ช้าๆ ได้พร้าเล่มงาม” เป็นกระบวนการที่ปัจจุบันหลายประเทศที่พัฒนาแล้วใช้กันอยู่ก็คือ การใช้กระบวนการปรึกษาหารืออย่างกว้างขวางก่อนดำเนินการ โครงการใหญ่ๆ บางครั้งใช้เวลานานถึงหนึ่งปีหรือปีครึ่ง ปัญหาในประเทศไทยปัจจุบันเกิดจากการดำเนินการที่ตรงกันข้าม คือมีลักษณะ “Go Fast to Go Slow” หรือ “ไปเร็ว เพื่อจะไปช้า” หรือไม่ไปเลย คือทำอะไรไม่ได้เลย เหมือนเช่นโครงการใหญ่ๆ ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าบ้านกรูด บ่อนอก โครงการหาสถานที่ตั้งที่ทิ้งขยะ หรือ แม้แต่กรณีท่อก๊าซไทยมาเลเซีย ยังมีอีกหลายโครงการยังไม่เห็นว่าจะเดินหน้าต่อไปจนสำเร็จได้หรือไม่ หรือสร้างแล้วก็ถูกขัดขวางไม่ให้มีการใช้ เช่นโครงการสร้างที่ทิ้งขยะที่คลองแก้ว จังหวัดปทุมธานี

3. ข้อมูลข่าวสารที่มากมายและรวดเร็ว ยุคที่ข้อมูลข่าวสารมีและหาได้อย่างมากมายจากสื่อต่างๆ และโดยเฉพาะจากระบบอินเทอร์เน็ต เรามักจะมองว่าเป็นข้อดีและเป็นประโยชน์ ซึ่งก็จริงเป็นส่วนใหญ่ แต่ในความมากของข้อมูลข่าวสารนั้นย่อมมีทั้งข้อมูลจริงที่เป็นประโยชน์ และก็มีข้อมูลที่สร้างขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ผู้ที่ไม่สามารถแยกแยะและวิเคราะห์สังเคราะห์ได้ก็จะประสบกับปัญหาที่จะเลือกใช้ และตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด สิ่งใดจริงสิ่งใดปลอม ในตัวของข้อมูลเองจึงมีพื้นฐานที่ขัดแย้งกันอยู่ ผู้ที่เอามาใช้และยึดถือก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งยิ่งขึ้นไปอีก ข่าวสารที่เราสามารถรับได้ทันทั่วทั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากการศึกษาที่เป็นสังคมที่ไม่ค่อยชอบความขัดแย้งและมีความเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเขาอาจจะเพราะเคราะห์กรรม ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนบางกลุ่มจากความรวดเร็วของข่าวสาร ทำให้เห็นว่าจริง ๆ แล้ว ความเชื่อเดิมๆ อาจจะไม่จริง ได้เห็นกระบวนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิที่เกิดผลในทางปฏิบัติเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีกว่า สังคมในระบอบประชาธิปไตยที่มีความโปร่งใสมากขึ้น ทำให้เห็นว่าการยอมรับเคราะห์กรรมเช่นที่เคยเชื่อๆ กันมาไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมอีกต่อไป การเรียกร้องสิทธิจึงเกิดขึ้นโดยเฉพาะเมื่อรัฐธรรมนูญปัจจุบันได้ให้การรับรองสิทธิต่างๆ จึงเกิดกระบวนการต่างๆ ที่หลายคนในสังคมมองว่าเป็นความวุ่นวาย มีความขัดแย้งอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต

4. กระบวนทัศน์ของประชาธิปไตยที่เปลี่ยนไป จาก “ประชาธิปไตยแบบตัวแทน” (Representative Democracy) สู่ “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) ประชาธิปไตยแบบไทยๆ ที่ได้พัฒนาตลอดมาเป็นประชาธิปไตยที่เน้นการเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่เมื่อผู้ได้รับเลือกตั้งแล้วก็เหมือนได้รับฉันทานุมัติให้เป็นตัวแทนที่จะตัดสินใจทำอะไรก็ได้จากเสียงส่วนใหญ่ของประชากรที่เลือกให้เข้าไป (Majority Rule) จะคิดจะทำโครงการเล็กใหญ่อย่างไร ก็ดำเนินการไปโดยไม่ต้องปรึกษาหารือกับประชาชนอีก จนเมื่อครบรอบต้องมาเลือกตั้งกันใหม่ ก็กลับมาหาประชาชนเพื่อจะขอฉันทานุมัติอีก โดยอ้างว่าจะไปทำประโยชน์ให้ประชาชน ให้กับผู้ยากไร้ ถ้าเชื่อถือในผลงานก็เลือก ถ้าไม่เชื่อถือก็ไม่ต้องเลือก แต่ปัจจุบันโดยเฉพาะตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และเชื่อว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2550 และหรือจะมีการแก้ไขปรับปรุงต่อไปก็ตาม ประชาธิปไตยได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม นั่นคือ แม้ได้รับเลือกตั้งเข้าไปด้วยเสียงข้างมากก็จะแสนเสียงหรือที่ล้นเสียงก็ตาม แต่หากจะทำอะไรที่มีผลกระทบต่อประชาชนแม้เพียงจำนวนน้อย ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิของคนส่วนน้อยนั้น (Minority Rights) โดยอาศัยการตัดสินใจโดยดูความชอบธรรมมากกว่าเสียงข้างมากเฉยๆ และยังมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนก็ยิ่งต้องผ่านกระบวนการปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในรัฐธรรมนูญปัจจุบันได้พูดถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่เกือบทุกมาตรา ปัญหาก็คือแม้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จะได้มีการใช้มากกว่าเก้าปีจนถูกปฏิวัติไปแล้ว แต่กฎหมายลูกหลายฉบับ ที่จะต้องกำหนดกระบวนการมีส่วนร่วมให้ถูกต้องเหมาะสมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือการมีส่วนร่วมอื่นๆ เพื่อให้ภาครัฐและผู้พัฒนาได้ปฏิบัติตาม ก็ไม่ได้มีกฎหมายออกมารองรับ แนวทางปฏิบัติหลายๆ เรื่องก็ยังใช้กระบวนทัศน์เดิมๆ ของผู้มีอำนาจ ในขณะที่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบมีความคาดหวังที่ต่างไป จึงยิ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการรับฟังความคิดเห็นที่ต่างกันไป

5. การเน้นการประชาสัมพันธ์แบบขายของ การติดตาม หรือการบริการหลังขายก็มีปัญหาโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการทั้งหลายมักจะดำเนินการโดยเน้นรูปแบบการประชาสัมพันธ์หรือโฆษณาขายของ มีการพูดแต่ส่วนดีๆ เป็นหลัก ส่วนด้อยจะไม่ค่อยพูดถึงหรือไม่พูดถึงเลย เมื่อผู้มีส่วนได้เสียทราบข้อด้อยที่ไม่ได้พูดไว้ก็ทำให้หนีไปว่าเป็นการปกปิดความเชื่อถือ ไว้วางใจก็จะหมดไป ขณะเดียวกันเมื่อโครงการดำเนินการไป การติดตามเพื่อให้เป็นไปตามข้อตกลงก็ขาดความต่อเนื่อง คำมั่นสัญญาที่ไม่ได้รับการพิจารณาติดตามให้เป็นไปตามข้อตกลง ก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาความไม่เชื่อถือไม่ไว้วางใจมากขึ้น

6. กฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎหมายของไทยถึงแม้จะมีความพยายามที่จะกำหนดให้เกิดความยุติธรรมให้เกิดขึ้น ตัวกฎหมายเองก็มีการตั้งคำถามว่ามีความยุติธรรมที่เปอร์เซ็นต์ กระบวนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมก็ยังมีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองสำหรับ

ผู้ด้อยโอกาส ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม การใช้บังคับของกฎหมายก็ดูจะมีความลักลั่น ผู้ที่มีอำนาจดูจะได้รับสิทธิลดหย่อนในการปฏิบัติหรือใช้บังคับ ในขณะที่ผู้ด้อยโอกาสหรือคนชายขอบจะได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมากกว่า หรือที่เรียกว่า “สองมาตรฐาน” หรือ “Double Standard” ความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวมาทั้งหมดก่อให้เกิดความขัดแย้ง ที่นำไปสู่ความรุนแรง เพราะเป็นเรื่องของ “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” โดยสรุปคือ อะไรก็ตามที่มาขวางกั้นมิให้ช่องว่างระหว่างศักยภาพและความเป็นจริงของมนุษย์คับแคบลงหรือเป็นตัวการขยายช่องว่างนั้นออกไปก็ล้วนถือว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างได้เช่นกัน

จุดยืนและจุดสนใจ

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2547) ได้แยกความแตกต่างระหว่าง ประเด็น จุดยืน และแรงจูงใจ ดังนี้

ประเด็น (Issues) คือ ปัญหาที่จะพูดกันและต้องการการแก้ไข

จุดยืน (Positions) คือ ข้อเสนอที่มีความหมายว่าประเด็นข้อพิพาท ควรจะมีการแก้ไขอย่างไร จุดยืนของคู่กรณี คือ การแก้ไขปัญหาเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ และความต้องการของเขาและอาจเป็นการแก้ปัญหาตามแนวอุดมคติของเขาเท่านั้น

แรงจูงใจ (Motivations) คือ ความต้องการ ความห่วงกังวล เป้าหมาย ความกลัว อารมณ์ต่าง ๆ คุณค่าและจริยธรรมทั้งที่ประเมินค่าได้และไม่ได้ของคน ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการตอบสนองให้พอใจเพื่อที่คู่กรณีจะยอมรับแนวทางแก้ปัญหาข้อพิพาท คนเราอาจไม่ค่อยอยากเปิดเผยแรงจูงใจบางอย่างของตนให้ผู้อื่นทราบจนกว่าจะมีความรู้สึกมั่นใจว่ามีความไว้วางใจบุคคลนั้น

พฤติกรรมที่นำไปสู่ความขัดแย้ง

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2545) ได้อธิบายพัฒนาการที่นำไปสู่ความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งแฝง (Latent Conflicts) ระยะนี้เป็นข้อพิพาทที่มีลักษณะของความมีนตึงที่ซ่อนตัวอยู่ ยังไม่พัฒนาเต็มที่และยังไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วกันของผู้ที่ขัดแย้งบ่อยครั้งที่ฝ่ายหนึ่งไม่ขยายตัวจนเกิดการแบ่งขั้วกันของผู้ที่ขัดแย้ง บ่อยครั้งที่ฝ่ายหนึ่งหรือหลาย

ฝ่ายอาจจะยังไม่ตระหนักว่ามีความขัดแย้งหรือตระหนักถึงความขัดแย้งที่อาจจะมีโอกาสเกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น เริ่มมีความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ความขัดแย้งกำลังเกิด (Emerging Conflicts) มีความขัดแย้งเกิดขึ้นที่ฝ่ายต่างๆ สามารถระบุดูออกมาได้ เขารู้ว่ามีข้อพิพาทเกิดขึ้น ประเด็นต่างๆ ดูจะชัดเจน แต่ยังไม่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่น่าจะดำเนินไปได้เกิดขึ้น

3. ความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว (Manifest Conflicts) เป็นระยะที่ความขัดแย้งพัฒนาไปเป็นข้อพิพาทซึ่งฝ่ายต่างๆ ได้มีบทบาทอย่างเอาเป็นเอาตายในเรื่องที่ดำเนินอยู่ อาจจะเริ่มมีการเจรจาไกล่เกลี่ยแล้ว หรืออาจจะถึงทางตันแล้วก็ได้ วันชัย วัฒนศัพท์ (2545 อ้างถึง CDR Associates, 1986)

ข้อดีข้อเสียของความขัดแย้ง

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2534) ได้สรุปข้อเสียของความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. ขาดการยอมรับซึ่งกันและกัน ขาดความไว้วางใจ ไม่เคารพซึ่งกันและกันบุคคลจะตั้งแง่หรือใส่เล่ห์เหลี่ยมเข้าหากัน
2. ขาดความร่วมมือ คู่ขัดแย้งต่างก็ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน
3. ขาดความคิดริเริ่ม บุคคลจะทำงานเฉพาะส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ หรือทำงานตามที่ถูกสั่งให้ทำเท่านั้น
4. การสื่อสารระหว่างบุคคลถูกบิดเบือน อาจโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้
5. ทำให้เกิดความเครียด สุขภาพจิตเสีย
6. ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลลดลง
7. ทำลายสมานฉันท์ และความกลมเกลียวในการทำงานของกลุ่ม
8. เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการตัดสินใจ มักจะขาดข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ จึงทำให้ต้องตัดสินใจด้วยความเสี่ยง
9. ทำลายและส่งเสริมให้รักษาสถานภาพเดิม (Status quo) ไม่ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
10. ทำให้บุคคลหรือองค์การเกิดความเสียหาย อาจเป็นชื่อเสียง เกียรติคุณ ทูณทรัพย์ ผลผลิตหรือแม้แต่ชีวิต
11. ถ้าหากแก้ปัญหาไม่ดีแล้วความขัดแย้งอย่างหนึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างอื่น ๆ อีก
12. ความขัดแย้งทำให้คนไม่พอใจที่จะทำงาน ทำให้เกิดการ “เฉื่อยงาน”
13. ทำให้สูญเสียกำลังคน เมื่อบุคคลไม่สามารถที่จะทนดูและทนอยู่ร่วมงานภายใต้บรรยากาศที่รุนแรงได้ จึงหนีไปจากองค์กรนั้น

สมิต สัจฉกร (2552) ได้สรุปข้อดีและข้อเสียของความขัดแย้งมีด้วยกันหลายประการ ดังนี้

ข้อดีของความขัดแย้ง

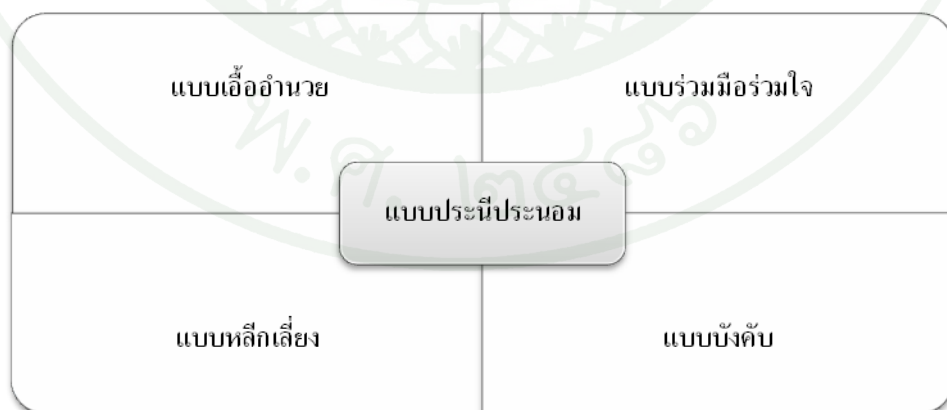
1. ทำให้เกิดความคิดไม่ติดกรอบและอาจเป็นความคิดสร้างสรรค์ 2. สร้างความร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่นในฝ่ายที่เห็นตรงกัน 3. เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในฝ่ายเดียวกัน 4. ช่วยให้สามารถจัดการและค้นพบวิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา

ข้อเสียของความขัดแย้ง

1. เกิดความขุ่นเคืองกันของผู้ร่วมทีมงาน 2. อาจมีการทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน 3. เป็นปรปักษ์กัน ไม่ร่วมมือกับบุคคลต่างฝ่าย 4. เกิดความอาฆาตและรอหาโอกาสที่จะแก้แค้น ผู้นำทีมชอบที่จะมีทัศนคติต่อปัญหาของความขัดแย้งให้ถูกต้องชัดเจนและนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารทีมงาน

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง

1. รูปแบบในการรับมือกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมี 5 ประเภท ประกอบไปด้วย แบบร่วมมือร่วมใจ (การรักษาผลประโยชน์และให้ความร่วมมือ) แบบบังคับ (รักษาประโยชน์ของตนแต่ไม่ต้องการร่วมมือ) แบบหลีกเลี่ยงปัญหา (ไม่รักษาผลประโยชน์และไม่ให้ความร่วมมือ) แบบประนีประนอม (อยู่ตรงกลางระหว่างการรักษาผลประโยชน์และการร่วมมือ) แบบเอื้ออำนาจ



ภาพที่ 3 รูปแบบการรับมือกับความขัดแย้ง

ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์ (2547 อ้างถึง Thomas and Kilmann, 2001)

1. แบบร่วมมือร่วมใจ (Collaborating)

มุ่งเน้นเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มคนที่ขัดแย้งกัน คนเหล่านี้จะเผชิญกับปัญหาโดยตรงและพยายามหาหนทางในการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่สร้างสรรค์และมุ่งเน้นถึงความต้องการของทั้ง 2 ฝ่ายไปพร้อมๆกัน โดยทั้ง 2 ฝ่ายต้องสื่อสารถึงปัญหาของตนเอง และความต้องการของตนเองออกมาให้ชัดเจน เทคนิคนี้ควรใช้เมื่อบุคคลทั้ง 2 ฝ่ายนั้นมีความเกี่ยวข้องอย่างมาก เช่น สามีภรรยาในครอบครัวเดียวกัน หรือทั้งฝ่ายมีความเชื่อใจกันและกันอย่างมากและต้องการที่จะได้รับคำมั่นสัญญาจากอีกฝ่ายด้วย

2. แบบเอื้ออำนวย (Accommodating)

ใช้เมื่อบุคคลในฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่คำนึงถึงความต้องการของตนเอง แต่มุ่งเน้นที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับฝ่ายตรงข้ามก่อน เทคนิคนี้จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์ที่ปัญหาความขัดแย้งไม่สามารถที่จะแก้ไขให้ทั้ง 2 ฝ่ายเกิดความพึงพอใจได้ นอกจากเทคนิคดังกล่าวแล้วยังเหมาะสมที่จะนำไปใช้กับสถานการณ์ที่บุคคลฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึกอย่างรุนแรงต่อประเด็นที่พูดถึง ในขณะที่อีกฝ่ายกลับรู้สึกเฉยๆ นอกจากนี้เทคนิคนี้ยังควรใช้เมื่อประเด็นที่กล่าวถึงไม่สำคัญต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งค้นพบว่าตนเองเป็นฝ่ายผิดในประเด็นที่ถกเถียงกัน หรือเมื่อต่อสู้ไปจนถึงที่สุดแล้วไม่มีฝ่ายใดเอาชนะกันได้เลย หรือรู้ตัวดีว่าฝ่ายของตนไม่สามารถเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ เป็นต้น

3. แบบบังคับ (Forcing)

คือ การที่บุคคลมุ่งเน้นต่อการตอบสนองเรื่องของตนเองโดยไม่ยอมเสียประโยชน์และไม่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลอื่นด้วยอำนาจ ความก้าวร้าวและการใช้คำพูดที่รุนแรงเป็นส่วนประกอบสำคัญของเทคนิคนี้ อย่างไรก็ตามเทคนิคแบบนี้ก็มีข้อดีในบางครั้ง เช่น การใช้กลยุทธ์การใช้อำนาจและความก้าวร้าวให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่ากลยุทธ์เหล่านี้จะถูกมองว่านำไปใช้โดยไม่สมเหตุสมผลนักก็ตาม แต่ก็เป็นการสนองความต้องการและเพิ่มความสำคัญของตนเอง ในขณะเดียวกันก็พยายามลดระดับความต้องการของอีกฝ่ายลง เทคนิคนี้ควรใช้เมื่อฝ่ายหนึ่งรู้ตัวว่าการตัดสินใจของตนเองนั้นถูกต้อง แต่ต้องพยายามทำให้คนอื่นเห็นว่าไม่เป็นการบังคับให้ยอมรับทางความคิดมากเกินไป หรือเมื่อบุคคลนั้นต้องการความรวดเร็วในการตัดสินใจ หรือต้องเผชิญกับฝ่ายที่มีประสบการณ์เหนือกว่าและจำเป็นที่จะต้องปกป้องสิทธิของตนเองเอาไว้

4. แบบหลีกเลี่ยงปัญหา (Avoiding)

คือ การที่บุคคลพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองและของผู้อื่น บุคคลเหล่านี้จะไม่ย่ำถึงความขัดแย้งแต่จะหลบเลี่ยงหรือเลื่อนการตัดสินใจหรือถอนตัวออกจากการแข่งขัน เทคนิคนี้ควรใช้เมื่อผลประโยชน์ของทั้ง 2 ฝ่ายไม่มากมายนักและฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีอะไรจะต้องเสีย หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีเวลาในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือเมื่อเห็นว่าโอกาสที่จะได้รับประโยชน์ในเรื่องนั้นๆ เลือนรางเต็มที่หรือเมื่อต้องเผชิญกับผู้ที่หัวรุนแรงหรือมีโมโหจริต หรือเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้เตรียมตัวในการเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งนั้นๆ และต้องการเวลาในการเตรียมตัวรวบรวมข้อมูล หรือเมื่อเราคิดว่าคนอื่นที่ที่อยู่รอบข้างนั้นสามารถที่จะแก้ปัญหาขัดแย้งได้ดีกว่า บางครั้งเทคนิคนี้อาจทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีขึ้นมาได้ เมื่อฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะพูดถึงเรื่องของตนและวิธีการในการแก้ปัญหา ในขณะที่อีกฝ่ายพยายามที่จะหลบเลี่ยง

5. แบบประนีประนอม (Compromising)

คือ การพบกันครึ่งทางระหว่างความต้องการของทั้ง 2 ฝ่าย และเหมาะสมมากที่สุดสำหรับความขัดแย้งที่เกิดจากเป้าหมายที่ต่างกันของทั้ง 2 ฝ่าย และไม่สามารถที่จะร่วมมือกันในการสร้างแนวทางเพื่อการแก้ปัญหาให้เกิดความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายได้ เทคนิคดังกล่าวมีประสิทธิภาพและเหมาะสมพอสมควรที่จะใช้ในการบริหารความขัดแย้ง แต่ก็ไม่เทียบเท่ากับเทคนิคแบบร่วมมือร่วมใจ

แนวทางการจัดการความขัดแย้ง

จากรูปแบบรับมือความขัดแย้ง ทั้ง 5 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว ยังพบแนวคิดในการจัดการความขัดแย้ง ในหนังสือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม ผู้เขียนมุฮัมหมัดรอฟีอ์ มูซอ (2549: 15-20) ได้อธิบายรายละเอียดไว้ ดังนี้

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาจะให้เกิด แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดผลดีตามมา ซึ่งผลของความขัดแย้งนั้นสามารถที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคม หรือก่อให้เกิดความหมางเมิน ความรุนแรง และผลเสียต่างๆ ขึ้นในสังคมก็ได้ โดยผลเสียดังกล่าวอาจไม่ได้เกิดจากความขัดแย้งโดยตรง แต่เป็นเพราะการจัดการกับความขัดแย้งอย่างไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้เกิดผลเสียขึ้น เมื่อใดก็ตามที่เกิดความขัดแย้งขึ้นไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม การดำเนินการจัดการกับความขัดแย้งนั้นจำเป็นต้องใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งจะต้อง

คำนึงถึงความสามารถในการปรับปรุงกระบวนการวิธีในการจัดการให้เข้ากับสถานการณ์ ตัวบุคคล สาเหตุ และพฤติกรรมความขัดแย้งด้วย

สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมานั้นมีวิธีการหรือรูปแบบในการแก้ไขที่หลากหลายขึ้นอยู่กับผู้ที่เกี่ยวข้องว่าจะเลือกใช้วิธีการใด แต่ละวิธีการมีทั้งรูปแบบที่เป็นไปอย่างสันติวิธี และรูปแบบที่มีความรุนแรง ทั้งนี้วิธีการที่ต่างกันก็นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่างกันด้วย ซึ่งความต่อเนื่องของการจัดการความขัดแย้งและวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้งนั้น สามารถแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ความต่อเนื่องของการจัดการความขัดแย้งและวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้ง

การตัดสินใจส่วนบุคคลโดยกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง			การตัดสินใจส่วนบุคคลที่มีบุคคลที่สาม			การตัดสินใจโดยบุคคลที่สามโดยเจ้าหน้าที่ทางการ		การใช้อำนาจบังคับนอกกฎหมาย	
หลีกเลี่ยง	การเจรจา	การเจรจา	การเจรจา	การตัดสินใจ	อนุญาต	กระบวนการ	กระบวนการ	วิธีการไม่ใช้ความรุนแรง	การใช้ความรุนแรง
ความขัดแย้ง	แก้ปัญหาย่อย	ต่อรอง	ไกล่เกลี่ย	ข้อพิพาทของผู้บริหาร	การไกล่เกลี่ย	ทางศาล	การออกกฎหมาย	หรือ	หรือ
	ไม่เป็นทางการ		โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นกลาง						

———— การเพิ่มการใช้อำนาจบีบบังคับ และความเป็นไปสู่อำนาจที่เป็นการแพ้-ชนะ ————
ที่มา: มูฮัมหมัดรอฟีอี มูซอ (2549 อ้างถึง วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, 2542: 5)

จากตารางจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการแก้ไขความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ยิ่งวิธีการที่เป็นทางการและไม่เป็นส่วนตัวมากเท่าไร ผลลัพธ์ของการจัดการก็จะยิ่งออกมาในรูปแบบที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดต้องแพ้ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายชนะมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งการเลือกใช้วิธีการแบบต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ความไม่ลงรอยกันส่วนมากมักจะได้รับการแก้ไขอย่างไม่เป็นทางการ โดยบุคคลจะพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เนื่องจากบุคคลไม่ชอบความไม่สบายใจที่มาพร้อมกับความขัดแย้ง และอาจมองว่าประเด็นปัญหานั้นยังไม่ค่อยสำคัญ การไม่มี

อำนาจในการที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ หรืออาจจะยังไม่พร้อมที่จะเจรจาไกล่เกลี่ย

2. การเจรจาแก้ปัญหาอย่างไม่เป็นทางการ วิธีการนี้มักจะเป็นวิธีที่ทำให้ความขัดแย้งส่วนใหญ่จบลงได้ในชีวิตประจำวัน อาจเป็นเพราะข้อขัดแย้งสามารถแก้ไขได้อย่างเรียบง่ายจนเป็นที่พอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องเพราะประเด็นปัญหาถูกยกเล็กและหมดความสนใจหรือไม่อาจลุกลามต่อไปได้

3. การเจรจาต่อรอง การเจรจาต่อรองเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของการต่อรองระหว่างกลุ่มที่รู้สึกว่าจะเกิดความขัดแย้ง หรือเกิดความขัดแย้งแล้ว แต่ละกลุ่มจะร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้นชั่วคราว เพื่ออธิบายหรือบอกเล่าความต้องการและผลประโยชน์ของเขา ทั้งนี้เพื่อข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างระหว่างกัน หรือเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่ไม่ซับซ้อนนัก

4. การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลาง คนกลางซึ่งเป็นบุคคลที่สามนี้ไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินปัญหาโดยตรง แต่คนกลางนี้จะช่วยคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งกัน เพื่อให้บรรลุข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับโดยความเห็นพ้องต้องกันในประเด็นข้อพิพาท โดยจะเปิดทางให้อำนาจแห่งการตัดสินใจอยู่ที่คู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างสมัครใจ โดยที่คู่กรณีต้องเต็มใจที่จะยอมรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่จะมาช่วยจัดการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางมักจะเกิดขึ้นเมื่อคู่กรณีมีความเห็นว่าพวกเขาไม่อาจจะร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยลำพัง และหนทางแก้ไขปัญหา มีเพียงการใช้บุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือเท่านั้น

5. วิธีการตัดสินปัญหาข้อพิพาทของผู้บริหาร กรณีนี้บุคคลที่สามอาจไม่จำเป็นต้องเป็นกลางนัก อาจจะเป็นผู้ตัดสินใจในกรณีพิพาทนั้นก็ได้ กระบวนการนี้อาจจะเป็นเรื่องส่วนตัว ถ้าความขัดแย้งนั้นเกิดในองค์กรเอกชน หรือในกลุ่มผู้ร่วมงานกันเอง หรืออาจจะเป็นความขัดแย้งอย่างเป็นทางการ ถ้าเหตุขัดแย้งนั้นเกิดขึ้นในหน่วยงานราชการผู้ตัดสินใจอาจเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือประธานบริษัท

6. อนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการที่คู่ขัดแย้งสมัครใจที่จะขอร้องให้บุคคลที่สามที่เป็นกลาง ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกรณีพิพาทเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้ง ผลการตัดสินใจอาจจะเป็นเพียงคำแนะนำหรือสิ่งผูกมัดที่จะต้องปฏิบัติตาม อนุญาโตตุลาการอาจดำเนินการโดยคนคนเดียวหรือคณะบุคคลก็ได้ ประเด็นสำคัญคือเขาเหล่านั้นจะต้องไม่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับความขัดแย้งนั้นๆ ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการโดยทั่วไป

คู่กรณีสามารถเลือกผู้ที่จะมาทำหน้าที่ตัดสินได้ ซึ่งทำให้คู่กรณีรู้สึกสบายใจมากกว่าการใช้คนกลางซึ่งถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจหรือโดยองค์กรของรัฐ

7. กระบวนการทางศาล เป็นกระบวนการที่สามารถใช้อำนาจในการตัดสินได้โดยผู้พิพากษาจะอาศัยข้อตกลงของคู่พิพาทที่ทำไว้ระหว่างกันหรืออาศัยแนวทางปฏิบัติของสังคม กฎระเบียบ กฎหมาย หรือสัญญาต่างๆ ไม่ใช่วิธีการหาทางออกระหว่างคู่กรณีด้วยตนเองหรือการตกลงยอมรับระหว่างคู่กรณีด้วยตนเอง แต่เป็นการตัดสินใจฝ่ายเดียวของบุคคลที่สามโดยมักจะระบุงไปเลยในคำสั่งว่าคู่กรณีคนใดถูก ผลการตัดสินจะเป็นการแพ้-ชนะ

8. กระบวนการออกกฎหมาย เป็นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยรัฐวิธีการหนึ่งที่อาศัยวิธีการทางกฎหมาย ซึ่งมักจะใช้กับข้อพิพาทใหญ่ๆ ที่มีผลกระทบต่อคนส่วนมาก แต่ก็อาจเกิดผลต่อคนบางกลุ่ม การตัดสินใจก็เป็นกระบวนการที่มีผลออกมาเป็น “แพ้-ชนะ” โดยการลงคะแนนออกเสียง คนทั่วไปมีอิทธิพลต่อผลการตัดสินใจเฉพาะการที่เขาหรือผู้ที่เห็นด้วยกับเขาสามารถสร้างกระแส หรือผลักดันให้ผู้ที่ออกกฎหมายเห็นสอดคล้องกับเขา และให้คะแนนตามความเห็นนั้นๆ

9. วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรืออหิงสา จะอาศัยคนหรือกลุ่มคนที่ร่วมกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด หรือละเว้นการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อให้คู่กรณีปฏิบัติตามที่กลุ่มต้องการ การกระทำนี้ไม่รวมถึงการออกแรงบีบบังคับ หรือใช้กำลังรุนแรงและมักจะเป็นรูปแบบที่จะไม่ทำให้เกิดผลเสียทางจิตใจ หรือเกิดน้อยที่สุด กระบวนการไม่ใช้ความรุนแรงนี้ได้ผลดีที่สุดเมื่อคู่กรณีต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกันในการดำรงชีพให้เป็นปกติสุข

10. การใช้ความรุนแรง วิธีการนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ถ้าคู่กรณีหรือทรัพย์สินของคู่กรณีมีคุณค่าสูงและคุณค่าของการดำรงอยู่ในสถานภาพของเขานั้นสูงพอ จะทำให้เกิดการยินยอมให้เกิดสิทธิพิเศษ สิ่งที่จะทำให้การใช้ความรุนแรงได้ผลคือ คู่กรณีจะต้องสร้างอำนาจต่อรองที่เพียงพอที่จะทำลายคู่ต่อสู้ และสามารถที่จะลงให้อีกฝ่ายเห็นว่าตนมีพลังพอและพร้อมที่จะใช้มันเพื่อให้อีกฝ่ายยอมปฏิบัติตามข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนกับความหลากหลายในการจัดการทรัพยากร

นับแต่ศตวรรษ 1980 เป็นต้นมา โลกได้ตระหนักถึงปัญหาการจัดการทรัพยากร และเกิดการเปลี่ยนผ่านทางความคิดที่สำคัญ มีงานวิจัยในประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่พบว่า การเข้าสู่ทรัพยากรแบบเปิดเป็นเหตุของการใช้ทรัพยากรแบบสิ้นเกิน (Over-use) ก่อให้เกิดความขัดแย้ง (conflict) และการทำลายทรัพยากร (destroy) และงานวิจัยดังกล่าวได้พบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้วยกฎเกณฑ์ของตนเอง

งานวิจัยในประเทศต่างๆ ทั่วโลกชี้ให้เห็นว่าระบบสิทธิในทรัพย์สินที่ถูกสร้างกฎเกณฑ์ ถูกใช้กฎเกณฑ์ ถูกควบคุม ถูกบังคับใช้โดยผู้ใช้ทรัพยากรเองจะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนมากกว่าระบบที่ถูกกำหนดโดยอำนาจ (authority) จากภายนอก เพราะระบบสิทธิในทรัพย์สินที่หลากหลายตามท้องถิ่นต่างๆ ไม่จำเป็นต้องหาหรือต้องการข้อมูลข่าวสาร (information) เกี่ยวกับธรรมชาติและโครงสร้างของทรัพยากร และเกี่ยวกับบรรทัดฐานและจารีตประเพณีของผู้ใช้ทรัพยากร เนื่องจากกฎเกณฑ์ที่หลากหลายตามท้องถิ่นผู้ใช้ทรัพยากรนั้น ดำเนินมาด้วยประสบการณ์ของท้องถิ่นเองเป็นเวลาหลายปี หลายทศวรรษ และบางครั้งหลายศตวรรษ ข้อมูลข่าวสารได้ถูกรับรู้และผูกพันตลอดเวลาอยู่แล้ว ในขณะที่อำนาจจากภายนอกขาดข้อมูล ขาดความเข้าใจ รวมทั้งขาดความผูกพันกับการดำรงชีวิตอยู่ด้วยทรัพยากรนั้น ดังนั้นจึงยากที่อำนาจจากภายนอกจะสามารถออกแบบสถาบันเพื่อดูแลจัดการให้มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความหลากหลายได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ความหลากหลายของระบบสิทธิในทรัพย์สินของท้องถิ่นต่างๆ ยังประหยัดต้นทุนในการควบคุมและบังคับใช้กฎเกณฑ์ เนื่องจากเป็นการดำเนินการโดยผู้ใช้ทรัพยากรเอง (โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้, 2545: 161-167)

โครงสร้างการดูแลจัดการระดับท้องถิ่นจึงไม่ใช่สิ่งที่ผิดยุคผิดสมัย ไม่ใช่เรื่องความล่าช้าทางวัฒนธรรม เรื่องของคนไม่รู้หนังสือ หรือกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรที่แยกตัวโดดเดี่ยว แต่เป็นระบบที่ได้รับการออกแบบและถูกนำมาใช้อย่างจริงจังเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากร ผู้ใช้ทรัพยากรเหล่านั้นยังคงนำระบบเหล่านี้มาใช้ โดยมีการปรับเปลี่ยน ออกแบบใหม่ ให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 เพื่อที่ผู้ใช้ทรัพยากรในระดับท้องถิ่นสามารถที่จะใช้อำนาจหน้าที่ที่จะดูแลจัดการตัวเองและสร้างการตัดสินใจพื้นฐานเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาได้อย่างเหมาะสม

งานวิจัยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะยอมให้ท้องถิ่นจัดการทรัพยากรด้วยตัวเองในลักษณะที่หลากหลายและขนาดย่อม (small scale) อย่างสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรม

จะเห็นว่าข้อค้นพบจากงานวิจัยในประเทศต่างๆ ก็สอดคล้องกับความเป็นจริงในประเทศไทยแต่เดิม ที่ชุมชนมีระเบียบกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรของตนเองในลักษณะที่เป็น small scale ที่มีรายละเอียดแตกต่างหลากหลายกันไปตามลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เช่น ชุมชนประมงพื้นบ้านที่ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศต่างกันก็จะมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ต่างกัน ชุมชนที่หากินอยู่ในทะเลที่มีขอบเขตจำกัด เช่น ทะเลสาบก็จะมีจัดการต่างไปจากชุมชนที่หากินในทะเลใหญ่ ชุมชนพุกกับชุมชนมุสลิมก็มีข้อต่างกันในการจัดการทรัพยากร เป็นต้น

เป็นที่น่าเสียดายว่านับแต่ประเทศไทยพยายามพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย การพยายามของรัฐที่จะสร้างระบบการดูแลทรัพยากรเพียงระบบเดียวโดยรัฐได้เข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ และมีส่วนโดยตรงไปทำลายระบบการควบคุมดูแลทรัพยากรซึ่งมีความหลากหลายในท้องถิ่นให้มีความอ่อนแอลงเรื่อยๆ เช่นกัน ซึ่งในด้านหนึ่งส่งผลให้ชุมชนในท้องถิ่นไม่สามารถผลิตซ้ำระบบการใช้และการจัดการทรัพยากรแบบสิทธิชุมชนให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อตอบสนองการดำรงอยู่ของชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ในอีกด้านหนึ่งชุมชนไม่สามารถเอาตัวรอดได้ในระบบการจัดการทรัพยากรโดยรัฐ ในขณะที่รัฐก็ไม่สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรไว้ได้

ดังนั้นโดยหลักการนี้ การที่รัฐจะฟื้นฟูทรัพยากรขึ้นมาได้ และสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่ทั่วไป รัฐจะต้องเปลี่ยนกระบวนการจัดการทรัพยากรเสียใหม่ โดยหันไปให้ความสำคัญแก่ชุมชนในท้องถิ่นในการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรโดยตัวของพวกเขาเอง ซึ่งก็คือการคืนหลักการจัดการทรัพยากรในลักษณะสิทธิชุมชนกลับไปให้ชุมชนนั่นเอง

แนวทางในการปรับเปลี่ยนนโยบาย

การจะเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ เสียใหม่ มาสู่การให้ความสำคัญแก่ชุมชนในการกำหนดอนาคตของตนเองและให้ความสำคัญแก่ระบบการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรที่หลากหลายตามความแตกต่างของท้องถิ่นผู้ใช้ทรัพยากร ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถผลิตใหม่หลักการสิทธิชุมชนขึ้นมาใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันได้นั้น รัฐจะต้องแสดงบทบาทสำคัญในกระบวนการดังกล่าว

1. รัฐต้องยอมรับระบบความรู้ของชุมชนต่างๆ ที่หลากหลายในการอธิบายและเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ โดยต้องเลิกคิดที่ว่ามีความรู้ที่ส่งผ่านมาโดยรัฐเท่านั้นถึงจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องและยอมรับระบบความรู้ของชุมชนว่าเป็นอีกระบบหนึ่งที่มีเหตุผลและเนื้อหาสาระสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละพื้นที่ รัฐต้องสนับสนุนความเป็นไปได้ต่างๆ ที่จะให้ชุมชนสามารถรักษาพื้นที่ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นต่อชุมชนไว้ได้ รวมทั้งสามารถผลิตซ้ำระบบความรู้ของตนได้

การที่รัฐจะสนับสนุนให้ชุมชนอยู่ได้บนฐานทรัพยากรธรรมชาติโดยอาศัยภูมิปัญญาของชุมชนเองในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรดังกล่าว ไม่เพียงรัฐจะยอมรับระบบความรู้ของชุมชนเท่านั้น แต่รัฐจะต้องสร้างหลักประกันว่าชุมชนสามารถใช้ภูมิปัญญาของตนได้จริง โดยประการแรกรัฐจะต้องยอมรับหลักการให้ชุมชนอยู่ร่วมกับทรัพยากรตามวิถีชีวิตของเขาที่เป็นมาแต่เดิม ดังนั้น รัฐจะต้องดำเนินโครงการคืนทรัพยากรให้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้เป็นฐานในการดำรงอยู่และพัฒนาตัวเองได้อย่างแท้จริง ประการที่สอง รัฐจะต้องคอยป้องกันไม่ให้อำนาจจากภายนอกเข้าไปแย่งชิงทรัพยากรจากชุมชน

2. รัฐจะต้องยอมรับระบบอำนาจในการจัดการทรัพยากรว่าไม่ใช่มีเฉพาะระบบของรัฐที่ใช้กฎหมายในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เท่านั้น แต่ว่าชุมชนก็มีระบบอำนาจของตนเองในการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรผ่านระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือกฎจารีตของชุมชน และด้วยระบบอำนาจของชุมชนดังกล่าวชุมชนสามารถดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์มาหลายร้อยปี และต้องยอมรับว่าการใช้อำนาจแบบเดียวของรัฐที่ผ่านมา นอกจากทำให้ชุมชนหมู่บ้านเดือดร้อนแล้ว รัฐเองก็ไม่สามารถรักษาความสมบูรณ์ของทรัพยากรให้คงอยู่ได้ ดังนั้น รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้ระบบอำนาจของตนเองในการจัดการความสัมพันธ์ต่างๆ เกี่ยวกับการใช้และดูแลรักษาทรัพยากรนั้นๆ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากอำนาจของชุมชนดังกล่าว ถูกทำให้ไม่มีความหมายมานานในขณะเดียวกันการพัฒนาแบบใหม่ก็เข้าไปมีอิทธิพลต่อชุมชนมากพอสมควรด้วย กระบวนการผลิตซ้ำของอำนาจดังกล่าวจึงอยู่ในลักษณะอ่อนแอ รวมทั้งอำนาจของชุมชนนั้นถึงแม้สามารถจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนได้ แต่ยากที่จะต่อกรกับอำนาจของทุน ดังนั้น การคืนอำนาจให้ชุมชนจึงไม่อาจทำได้ในลักษณะที่ให้อำนาจเด็ดขาดไปให้ชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องเป็นการใช้อำนาจของหลายฝ่ายรวมเข้าด้วยกัน เช่น การใช้อำนาจร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น และรัฐ โดยให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นส่วนสำคัญในการควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ ในขณะที่รัฐคอยดูแลไม่ให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะมาจากฝ่ายไหน และรักษาเขตสิทธิชุมชนไม่ให้อำนาจภายนอกเข้ามารุกราน การใช้อำนาจเชิงซ้อนดังกล่าว ต้องมุ่งเสริมให้ชุมชนสามารถผลิตใหม่ ซึ่งความสัมพันธ์แบบสิทธิชุมชน คือให้ชุมชน

สามารถใช้ภูมิปัญญาในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างยั่งยืน และสามารถใช้กฎเกณฑ์ของชุมชนในการดูแลรักษาการใช้ทรัพยากรให้ถูกต้องเหมาะสม

ในการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมนั้นรัฐจะต้องเริ่มต้นด้วยการออกกฎหมายรับรองการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน รับรองกฎจารีตประเพณีของชุมชนให้มีอำนาจบังคับ จากนั้นก็พยายามคืนทรัพยากรไปให้ชุมชนดูแล ท้ายสุดก็พยายามตั้งองค์กรดูแลร่วมกันระหว่างชุมชนรัฐ และท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับการใช้และจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นต่างๆ

สำหรับชุมชนประมงพื้นบ้านเอง ควรร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ ที่จะฟื้นฟูและผลิตใหม่ในชุดความรู้ของตนเอง ทั้งระบบภูมิปัญญาและระบบการจัดการ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อเสนอที่ชัดเจนว่าแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบและกระบวนการจัดการทรัพยากรของตนอย่างไร ถึงจะสามารถสร้างสรรค์ระบบการจัดการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และสามารถเป็นทางออกในวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน และการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งได้จริงและเหมาะสมกับยุคสมัย

วิธีการจัดการความขัดแย้งที่ได้ดำเนินการ

นฤที ดวงสุวรรณ (2545) ได้รวบรวมข้อมูลเรื่องชีวิตที่อยู่ในท่ามกลางกระแสความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในหนังสือคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ไว้ดังนี้

ลักษณะการทำประมงในทะเลสาบสงขลา ชาวประมงส่วนใหญ่เป็นชาวประมงขนาดเล็ก หรืออาจเรียกว่าชาวประมงพื้นบ้าน ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงห่างจากฝั่งไม่เกิน 5 กิโลเมตร ยกเว้นการออกตระเวนทำการประมงในบางฤดูกาลจะอพยพไปอาศัยอยู่อีกตำบลหรืออำเภออื่นๆ ซึ่งห่างออกไปเท่านั้น

เครื่องมือและลักษณะการทำประมง การทำประมงในทะเลสาบของชาวประมงพื้นบ้าน มีความหลากหลายตามลักษณะกายภาพของทะเลสาบ ดังต่อไปนี้

ทะเลสาบตอนนอก เป็นบริเวณที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทยโดยตรง ได้รับอิทธิพลของน้ำเค็มและน้ำขึ้นลง ตลอดจนอิทธิพลจากน้ำจืดในช่วงฤดูน้ำหลาก เครื่องมือที่ใช้ในบริเวณนี้จึงหลากหลายมาก ทั้งอยู่กับที่และเครื่องมือเคลื่อนที่ ได้แก่ ไช่หนัง โพงพาง บาม ช่ายจับกุ้ง ช่ายจับปลา อวนรูน เป็นต้น

ทะเลหลวงหรือทะเลสาบตอนใน บริเวณทะเลหลวงเป็นส่วนที่กว้างที่สุดของทะเลสาบ อิทธิพลน้ำเค็มเข้าไปได้บ้างในช่วงทะเลอ่าวไทยหนุนน้ำเค็ม ส่วนใหญ่จะทำให้ช่วงล่างตั้งแต่ปากจรจนถึงเกาะใหญ่มีน้ำในสภาพกร่อย และช่วงบนส่วนใหญ่มีสภาพกร่อยเจือจางจนเป็นน้ำจืดเครื่องมือประมงจะเป็นข่ายดักกุ้ง ปลา ไชปลา ไชกุ้ง โพงพาง ไชหนัง ชั้ง แห่กุ้ง ปลา สัตว์น้ำส่วนใหญ่ยังเป็นกุ้งแชบ๊วย กุ้งก้ามกราม ปลากระบอก ปลากดทะเลและปลาน้ำจืดในบางช่วง

ทะเลน้อย เป็นทะเลน้ำจืดตลอดปี มีการทำประมงตลอดปี เครื่องมือที่ใช้จับสัตว์น้ำได้แก่ ไซ เบ็ดราว แห ข่ายปลา จะมีชาวประมงบางกลุ่มทำการประมงบางช่วงสลับกับการออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชน ถึงแม้ชาวประมงรอบทะเลสาบจะมีเครื่องมือที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือแบบพื้นบ้าน ยกเว้นประเภทอวนใหญ่ ซึ่งได้เลิกไปแล้วเมื่อปี 2537 และอวนรุน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผิดกฎหมายแต่ยังมีการทำอยู่บ้างในเขตทะเลสาบตอนล่าง

เครื่องมือประมงแบบทำลายล้าง ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มทะเลสาบ ที่มีความอุดมสมบูรณ์จนไม่สามารถประเมินเป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ได้ ตั้งแต่ยุคของการพัฒนาเพื่อการส่งออกในปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ทรัพยากรประมงในทะเลสาบถูกชุมชนรอบๆ ดักดวงความอุดมสมบูรณ์ของกุ้ง ปู ปลา นานาชนิด ด้วยเครื่องมือชนิดต่างๆที่สามารถนำมาใช้จับสัตว์น้ำได้ จนเกินศักยภาพการผลิตของทรัพยากรธรรมชาติอีกต่อไป โดยเฉพาะเครื่องมืออวนตาถี่ปิดทางช่องน้ำเป็นทางผ่านของสัตว์น้ำวัยอ่อน ได้แก่

โพงพาง ในทะเลสาบมีถึง 37 แถว ทั้งหมด 400 ช่อง ซึ่งจะมีความหนาแน่นบริเวณปากทะเลสาบสงขลา ซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขจนถึงบัดนี้

อวนรุน อวนรุนเป็นเครื่องมือประมงทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนตัวฉกรรจ์อีกประเภทหนึ่ง มีคนตั้งฉายาว่าเป็น “แทรกเตอร์ทะเล” หรือ “ฆาตกรแห่งท้องทะเล” อวนรุนทำลายพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนประมาณร้อยละ 50-70 ของปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ดีทีเดียว ถึงแม้ว่ากรมประมงจะมีประกาศห้ามทำการประมงประเภทอวนรุนในทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ปี 2515 อย่างไรก็ตาม อวนรุนยังออกทำการประมงเถียงกฎหมายจนถึงปัจจุบันนี้

ปัจจุบันเรืออวนรุนขนาดเล็กในทะเลสาบมีถึง 138 ลำ “เมื่อก่อนมีเรืออวนรุนหากินได้คืนละ 100-300 บาท “เมื่อช่วงที่ไม่มีอวนรุนได้คืนหนึ่ง 300-1,700 บาท” (คำบอกเล่าของชาวประมงปากบางภูมิ อำเภอกวนเนียง) นอกจากจะทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนแล้ว อวนรุนยังทำลายลอบ อวนลอยและเบ็ดราวของชาวประมงอยู่เป็นประจำ มีเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งที่อยู่กับที่คือลอบยี่นที่ได้วางอย่างหนาแน่นที่สุดในทะเลสาบตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ขวางกั้นการ

ชั้นลงของน้ำ และปิดทางเดินของสัตว์เข้าสู่ทะเลสาบตอนใน จำนวนลอบยื่นในทะเลสาบมีทั้งสิ้น 8,830 ลูก นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือ อวนล่อมใหญ่ ซึ่งมีขนาดยาวถึง 1,500 เมตรมีกฎหมายห้ามใช้ไปแล้ว ขณะที่เครื่องมือผิดกฎหมายอย่างอื่น เช่น การใช้ไฟฟ้าช็อตปลา การวางยาเบื่อ ก็ยังมีการลักลอบทำการประมงอย่างต่อเนื่อง

ทางออกของปัญหาแนวทางและข้อเสนอ

ทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นน่าจะมาพิจารณาได้ 2 ระดับ ดังต่อไปนี้

1. ระดับชุมชนหรือระดับท้องถิ่น

ในระดับชุมชนเองเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน ก็พยายามใช้ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นต้นทุนของชุมชน ได้แก่ การรวมกลุ่มกัน เพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จัดการบริหารกองทุนหมุนเวียนเพื่อลดการพึ่งพาเงินทุนจากภายนอก กลุ่มชาวประมงรอบทะเลสาบสงขลารวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรม เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ การฟื้นฟูทะเลสาบ โดยมีกิจกรรมเขตอนุรักษณ์ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ จัดกลุ่มประมงอาสาดูแลเขตอนุรักษณ์ รวมถึงชาวประมงรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในนาม “สมาพันธ์ชาวประมงทะเลสาบสงขลา” เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูทะเลสาบสงขลาในระดับนโยบายและการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับต่างๆ ด้วย

ข้อเสนอของ “สมาพันธ์ชาวประมงทะเลสาบสงขลา” เรื่องกระบวนการพัฒนาแผนงานของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ขอให้หน่วยงานรัฐต่างๆ ได้พัฒนาแผนร่วมกับองค์กรชุมชนและสมาพันธ์ เพื่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในกิจกรรม นำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การกำหนดแนวเขตอนุรักษณ์ การสนับสนุนอาชีพทางเลือก และการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในเขตอนุรักษณ์เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการปราบปรามและดำเนินการให้เลิกอวนรุนและการใช้เครื่องมือทำลายล้างทรัพยากรสัตว์น้ำอื่นๆ เช่นการใช้ระเบิด ไฟฟ้าหรือยาเบื่ออย่างเด็ดขาด

2. ระดับนโยบาย

ควรจะมี 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ หน่วยองค์กรที่รับผิดชอบและส่วนที่เป็นแผนและการปฏิบัติงาน หน่วยหรือองค์กรที่รับผิดชอบ เนื่องจากพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับทะเลสาบมีเขตความรับผิดชอบ 3 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุงและนครศรีธรรมราช และหน่วยงานที่รับผิดชอบมีหลาย

หน่วยงานมากซึ่งอยู่ในสังกัด 4 กระทรวงด้วยกัน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และทบวงมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ควรจะต้องจัดตั้งองค์กร หรือสถาบันหรือการบริหารในรูปแบบ สำนักงานการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบส่วนต่างๆ เข้าอยู่ในองค์กรนี้ รวมถึงประชาชน องค์กรท้องถิ่นกลุ่มต่างๆด้วย การบริหารควรเป็นอิสระ ทั้งงบประมาณและการปฏิบัติงานและถ้าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับทะเลสาบโดยตรงแล้ว ควรจะมีคณะกรรมการแก้ไขปัญหาทะเลสาบโดยเฉพาะ โดยมีองค์ประกอบจากหลายส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ด้วย

แผนและการปฏิบัติการ ควรมีการจัดทำแผนแม่บทที่อยู่ในแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ควรให้หน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดดำเนินโครงการที่อาจก่อผลกระทบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อมทะเลสาบ หรือวิถีชีวิตของชุมชนเหมือนดังที่เป็นมาอดีต ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนระหว่างอาชีพอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วนตามข้อเสนอของสมาพันธ์ชาวประมงทะเลสาบที่เสนอ เช่น การขุดลอกร่องน้ำเพื่อให้น้ำหมุนเวียนได้ดีขึ้น การแก้ปัญหาเครื่องมือประมงทำลายล้าง และการจัดระเบียบของเครื่องมือประมงประเภทต่างๆ

การจัดการทรัพยากรทางทะเลที่ผ่านมา โดยวิฑูรย์ ปัญญากุล (2547) จากหนังสือเรื่องปลา หายไปไหน เขียนไว้ว่า

ภาควิชา วิชาวนิทัศน์ โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การประมงทะเลจับสัตว์น้ำเกินศักยภาพในการฟื้นตัวของทะเลมาตั้งแต่ช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2519) ซึ่งกรมประมงและสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเห็นปัญหานี้เช่นกัน จึงกำหนดนโยบายรักษาระดับการผลิตสัตว์น้ำทะเลในปริมาณคงที่โดยวิธีการอนุรักษ์และส่งเสริมการประมงทะเลลึกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 แต่จนถึงปัจจุบันปัญหาการประมงแบบทำลายล้างทะเลยังคงอยู่และทวีความรุนแรงมากขึ้น

รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมไทย พ.ศ. 2540 สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมระบุว่า ปริมาณการจัดสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนในทะเลไทยไม่ควรเกินปีละ 1.4 ล้านตัน โดยแบ่งเป็นปลาผิวน้ำ 4.5 แสนตัน และปลาหน้าดิน 9.5 แสนตัน แต่การประมงทะเลไทยจับ

สัตว์น้ำสูงกว่า 2.5 ล้านตันต่อปี การจับสัตว์น้ำทะเลได้ปริมาณมากขึ้นทั้ง ๆ ที่ความอุดมสมบูรณ์ของอ่าวไทยลดลง เป็นเพราะใช้วิธีการประมงที่ทำงานทรัพยากรมากขึ้น และความเสื่อมโทรมของทะเลไม่ได้เกิดจากการทำประมงมากเกินไปในกลุ่มสัตว์น้ำที่เป็นเป้าหมายเท่านั้น แต่เกิดจากเครื่องมือประมงเกือบทุกประเภทซึ่งจับสัตว์น้ำได้มากชนิดกว่าที่ต้องการ ทำให้เกิดการประมงมวลชีวภาพ คือการทำประมงโดยมุ่งกวาดล้างสัตว์ทะเลทุกชนิด

ชาวประมงจำนวนน้อยจับปลาจำนวนมากด้วยเครื่องมือทำลายล้าง ไม่ใช่มีชาวประมงจำนวนมากแย่งกันจับปลาที่มีจำนวนน้อยลง ความเข้าใจต่อสถานการณ์การประมงและทรัพยากรชายฝั่งของรัฐไทยยังคงตั้งอยู่บนสมมุติฐานอย่างหยาบซึ่งเป็นสมมุติฐานที่ใช้กับปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ กล่าวคือ รัฐไทยเชื่อว่าปัญหาการลดลงของสัตว์น้ำ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวประมงเรื่องการจับสัตว์น้ำ เกิดจากประชากรเพิ่มมากขึ้น เพราะมีชาวประมงจำนวนมากเกินไปจนทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรหาหนทางทะเลไม่ได้เกิดจากการที่ชาวประมงจำนวนมากแย่งกันจับปลาที่มีจำนวนน้อยลง แต่เกิดจากชาวประมงจำนวนน้อยจับปลาจำนวนมากด้วยเครื่องมือทำลายล้าง

การแก้ไขปัญหาท่ามกลางความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ทำให้หลงทิศผิดทางละเอียดเหตุที่แท้ของปัญหา ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาความไม่เป็นธรรมของการพัฒนารวมทั้งปัญหาคอร์รัปชันซึ่งแอบแฝงอยู่ในโครงสร้างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดจากการทำประมง

หนึ่งในมาตรการแก้ไขปัญหาคือการประมงใช้เสมคือ การแบ่งเขตการทำประมง พวกเขาเชื่อว่าถ้าเรือประมงอวนรุน, อวนลาก, เรือปั่นไฟปลากะตักและเรือประมงพื้นบ้านจับปลาอยู่คนละเขต ปัญหาก็จะได้รับการแก้ไข และทะเลไทยจะสามารถจับปลาได้ต่อไป แต่มาตรการห้ามทำอวนรุน อวนลากประกอบเครื่องยนต์ทำการประมงในเขต 3,000 เมตรจากชายฝั่ง ซึ่งเริ่มบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2515 กลับล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เช่นเดียวกับมาตรการแบ่งเขตการทำประมงปั่นไฟปลากะตัก

อดีตอธิบดีกรมประมง นายอึ้ง ประกอบบุญ ยอมรับว่าปัจจุบันทะเลไทยจับปลาได้น้อยมาก เพราะว่าเราไม่ได้วางแผนการจัดการประมงมาก่อน และกรมประมงยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาวนลาก อวนรุนที่ละเมิดกฎหมายรุกล้ำเข้ามากกวาดจับสัตว์น้ำในเขต 3,000 เมตร และเขตปิดอ่าวให้เป็นรูปธรรม

สำหรับชาวประมงพื้นบ้านพวกเขามีความเห็นที่เห็นว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทะเลเสื่อมโทรมมาจากการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายล้างพันธุ์สัตว์น้ำและทรัพยากรชายฝั่ง เช่น อวนลาก อวน

รฐ เรือปั่นไฟปลากระตัก แนวทางการแก้ไขคือ ยกเลิกการทำประมงโดยใช้เครื่องมือทำลายล้างเหล่านี้

สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้มีความเห็นว่า เครื่องมือการประมงที่ดีต้องเป็นเครื่องมือเลือกจับสัตว์น้ำเฉพาะอย่าง และขณะที่ใช้เครื่องมือทำการประมงต้องไม่พลิกหน้าดินใต้ทะเล ไม่ทำลายหญ้าทะเล หรือปะการัง รวมถึงเป็นเครื่องมือที่ไม่จับสัตว์น้ำวัยอ่อน และไม่ทำลายหรือเบียดเบียนเครื่องมือประมงของชาวประมงคนอื่นๆ ซึ่งทำการประมงในทะเลเดียวกัน ความไร้ประสิทธิภาพและช่องว่างของกฎหมายประมง

รายงานผลการศึกษาของคณะอนุกรรมการศึกษาและกำหนดมาตรการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาการทำประมงปลากระตักโดยใช้แสงไฟประกอบกล่าวถึงปัญหาการบังคับใช้กฎหมายและประสิทธิภาพของกฎหมายประมงไว้ว่า

1. คดีความผิดตามกฎหมายประมงเป็นคดีชั้นศาลแขวงต้องส่งฟ้องภายใน 48 ชั่วโมง ทำให้เรือประมงสามารถกลับไปทำการประมงได้อีกอย่างรวดเร็ว
2. เป็นคดีที่ทำผิดในทะเล ทำให้การจับกุมและรวบรวมพยานหลักฐานยุ่งยาก จึงจับกุมได้เพียงบางส่วนของผู้กระทำผิดเท่านั้น
3. ปัญหาเรื่องเขตอำนาจสอบสวน (เนื่องจากเขตการปกครองทางทะเลไม่ชัดเจน เมื่อเกิดการกระทำผิดจึงไม่สามารถระบุได้ว่าอยู่ในเขตอำเภอ-จังหวัดใด)
4. ปัญหาข้อกฎหมายเรื่องเครื่องมือประมงที่ไม่รวมกับเรือ
5. บทกำหนดโทษเบา ทำให้ชาวประมงไม่เกรงกลัวเพราะผลประโยชน์ที่ได้คุ้มค่า
6. ไม่มีการริบเรือหรือเครื่องมือประมง เพราะชาวประมงใช้ช่องว่างทางกฎหมายโดยทำสัญญาเช่าแสดงไว้ในการขอคืนของกลางต่อศาล เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 (1) กำหนดให้เป็นดุลยพินิจของศาลในการรับทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ให้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำผิด แต่หากทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำผิดจะริบไม่ได้

มติคณะรัฐมนตรี 25 มกราคม พ.ศ. 2543 เรื่องมาตรการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบเกี่ยวกับการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ให้แก้ไขกฎหมายประมง โดยเพิ่มบทลงโทษผู้ทำการประมงโดยใช้เครื่องมือประมงผิด

กฎหมายจนทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรทางทะเลให้สูงขึ้น และให้เพิ่มบทบัญญัติว่าด้วยการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของเรือหรือเจ้าของเครื่องมือประมงที่ใช้กระทำผิดมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจกับการกระทำผิด และให้รับเรือประมงหรือเครื่องมือประมงนั้นเสีย โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อปิดช่องว่างของกฎหมายและป้องกันการใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่

การรณรงค์ของชาวประมงพื้นบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน ให้ยกเลิกเครื่องมือประมงที่มีผลในการทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อนและทรัพยากรธรรมชาติในท้องทะเล ทำให้มีการกำหนดนโยบายการยกเลิกไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และแผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในช่วงแผนฯ 8 ซึ่งระบุว่า อวนรุนและอวนลากเป็นเครื่องมือทำลายระบบนิเวศชายฝั่งและสิ่งแวดล้อม โดยรัฐจะดำเนินมาตรการเปลี่ยนหรือยกเลิกเครื่องมือประมงที่ทำลายสิ่งแวดล้อม และจัดทำแนวเขตห้ามทำการประมงด้วยเครื่องมือทำลายสิ่งแวดล้อม 3,000 เมตรนับจากขอบน้ำชายฝั่ง

จากข้อมูลทางวิชาการ บทสรุปในงานศึกษาของคณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติ มติคณะรัฐมนตรี ตลอดจนนโยบายที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และ 9 ไม่มีการนำข้อสรุปไปดำเนินการปฏิบัติ โดยกรมประมงและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องให้เหตุผลว่า ขาดงบประมาณ ขาดกำลังคน และติดขัดข้อกฎหมายแต่จากกฎหมายประมงฉบับเดียวกันนี้ เราจะพบว่าบางจังหวัดอย่างเช่น ตรัง สตูล กระบี่ หน่วยงานราชการในระดับจังหวัดโดยความร่วมมือกับชาวประมงพื้นบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน สามารถตรวจจับและรับเรือประมงที่ฝ่าฝืนกฎหมายเข้าไปทำการประมงในเขต 3,000 เมตรได้เป็นจำนวนมาก ขณะที่จังหวัดภูเก็ต จับได้บ้างแต่รับเรือไม่ได้โดยอ้างว่าติดขัดข้อกฎหมาย ส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราช จับได้จำนวนน้อยมาก ในขณะที่มีการฝ่าฝืนเป็นปกติประจำวัน ส่วนที่จับได้มีโทษปรับไม่เกิน 3,000 บาท

ปัญหาที่ทางราชการกล่าวอ้างว่าเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายกับการประมงทำลายล้างได้ ล้วนเป็นข้ออ้างเพื่อละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ สาเหตุสำคัญเกิดจากความคิดพื้นฐานที่มองปัญหาประมงว่า เป็นความขัดแย้งในการแย่งพื้นที่ทำการประมงของชาวประมงด้วยกันเอง ผนวกกับปัญหาการทุจริตในแวดวงราชการ และรัฐบาลทุกยุคสมัยขาดความรู้ความเข้าใจในปัญหาทะเลและตัดสินใจดำเนินนโยบายต่าง ๆ ตามแรงกดดันทางการเมืองและอิทธิพลของเครือข่ายอุตสาหกรรมประมง

ประสบการณ์จากชุมชนประมงพื้นบ้าน ผู้เฒ่าแห่งท้องทะเลอันดามันบอกเล่ากับลูกหลานว่า “มีชีวิตจากทะเล ต้องรักษาทะเล” และ “พระเจ้าเป็นเจ้าสร้างทะเลและทรัพยากร

ชายฝั่งให้มนุษย์รักษาและใช้ประโยชน์อย่างรู้ค่า ไม่ใช่เพื่อการทำลาย” ทะเลเป็นของพระผู้เป็นเจ้าทุกคนมีสิทธิทำการประมง ไม่ว่าจะเรือใหญ่ เรือเล็ก หรือไม่ใช่เรือ แต่ทุกคนไม่มีสิทธิทำลายทะเล เพื่อดูแลรักษาทะเล ชาวประมงพื้นบ้านได้จัดตั้งเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านใน 13 จังหวัดชายทะเลภาคใต้ และรวมตัวระหว่างชมรมเป็นสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ โดยในระดับชุมชนมีการดูแลทะเลและทรัพยากรชายฝั่งแตกต่างกัน อาทิ ทะเลสาบสงขลา สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านทะเลสาบสงขลา จัดทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ 17 เขต จัดตั้งชุดราษฎรอาสาร่วมป้องกันและปราบปรามการใช้เครื่องมืออวนรุน ระเบิด เพื่อทำการประมง และรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนเลิกใช้เครื่องมือดังกล่าว

ฝั่งอ่าวไทย ชมรมชาวประมงพื้นบ้านร่วมกันทำ “อุทยา” ซึ่งเป็นแนวปะการังเทียมแบบพื้นบ้าน เขตเพาะเลี้ยงหอยแมลงภู่เพื่อเป็นแนวสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำชายฝั่ง ทุกจังหวัดมีการรณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนเลิกใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้างทะเล และร่วมกันจัดตั้งราษฎรอาสาสมัครปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำอวนรุน อวนลาก และการระเบิดในเขตชายฝั่ง ฝั่งอันดามันตลอดแนวฝั่งจากสตูลถึงระนอง ชุมชนที่มีความพร้อมได้ร่วมกันดูแลป่าชายเลนในรูปป่าชุมชนชายเลน จัดทำเขตอนุรักษ์ปลาโลมา เขตหญ้าทะเล อนุรักษ์ปลาพะยูน รณรงค์ให้สมาชิกในชุมชนเลิกใช้เครื่องมือประมงแบบทำลายล้างทะเล และร่วมกันจัดตั้งราษฎรอาสาสมัครปฏิบัติงานป้องกันและปราบปรามการลักลอบทำอวนรุน อวนลาก และการระเบิดในเขตชายฝั่ง

สำหรับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดูแลรักษาทะเลพบว่า สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างมาก ชาวประมงสามารถใช้เรือขนาดเล็กพร้อมเครื่องมือแบบสวิงตักกุ้งมีรายได้เลี้ยงครอบครัวอย่างเพียงพอ คนจนในหมู่บ้าน เด็ก ผู้หญิงและคนชรา ซึ่งไม่มีเรือ ไม่มีทุน สามารถใช้ฉมวกแทงกุ้ง แหจับปลา หรือเบ็ดตกปลาบริเวณชายหาดหรือคลองข้างบ้านเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพและศึกษาต่อ

สำหรับชาวประมงพื้นบ้าน การดูแลทะเลและทรัพยากรชายฝั่งไม่ได้มีความเพียง ชาวประมงจะจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น แต่หมายถึงการแก้ไขปัญหาคนจน คนอ่อนแอในชุมชน ทุกคนจะมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น หลายหมู่บ้านกล่าวว่า ขอไม่รับเงินกองทุน 1 ล้าน หากรัฐบาลจะมีความจริงจังในการดูแลทะเล เพราะพวกเขาจะมีกองทุนที่มากกว่า 1 ล้านและใช้ไม่หมดสิ้น อย่างไรก็ตามสัตว์น้ำและป่าที่สมบูรณ์ด้วยการดูแลรักษาของชุมชนทำให้เกิดการรุกรานโต๊ะจากทุกสารทิศ ทั้งที่เป็นชาวประมงพื้นบ้านหรือนายทุนแพปลาจากต่างถิ่น มีการอพยพย้ายถิ่นเป็นฤดูกาลเข้ามายังแหล่งประมงที่สมบูรณ์เพื่อทำการประมงด้วยอวนตาถี่ เช่น ลอบปูตาถี่จากจังหวัดนครศรีธรรมราชหรือกองเรือปลากะตักจากอ่าวไทยที่บุกเข้ามาทำประมงปลากะตักโดยใช้แสงไฟล่อในฝั่งอันดามันนับร้อยลำในช่วงเดือนพฤศจิกายน - เมษายนของทุกปี

ปัญหาการรุกรานจากต่างถิ่นนี้ เคยมีข้อเสนอให้จัดทำเป็นทะเลหน้าบ้านหรือทะเลชุมชน โดยขีดเส้นแบ่งทะเลของแต่ละหมู่บ้าน และห้ามชาวประมงจากบ้านอื่นมาทำการประมงในเขตประมงของชุมชน แต่ข้อเสนอนี้ชาวประมงพื้นบ้านเห็นว่าไม่สอดคล้องกับระบบนิเวศทะเล วิธีชีวิตสัตว์น้ำ และวัฒนธรรมแบ่งปันของคนทะเล พวกเขาเห็นว่าทะเลเป็นของทุกคน ทุกคนมีสิทธิทำการประมง แต่ห้ามใช้เครื่องมือที่ทำลายทะเลและพันธุ์สัตว์น้ำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่องความขัดแย้งในด้านทรัพยากร พบผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ศาสตราจารย์ เฟ่งแพ (2543) ศึกษาเรื่องความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย กรณีศึกษา โครงการก่อสร้างท่อก๊าซขาดานา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร การดำเนินการโครงการก่อสร้างท่อส่งก๊าซขาดานา ที่ได้ริเริ่มและดำเนินการโดยภาครัฐ ขณะที่โครงการกลับถูกต่อต้านจากภาคประชาชน ว่ามีสาเหตุของความขัดแย้งมาจากอะไร ความขัดแย้งมีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด และบุคคลหรือกลุ่มใดมีส่วนเกี่ยวข้องในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว

2. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐที่แสดงออกมาในการจัดการกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ว่ารัฐใช้วิธีการใดในการจัดการความขัดแย้ง และมีความเหมาะสมกับบริบทของความเป็นสังคมประชาธิปไตย ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากน้อยเพียงไร

3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่กำหนดความสามารถที่ต่างกันของคู่ขัดแย้งในการมีอิทธิพลของการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่าย ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า

สาเหตุของความขัดแย้ง 1) การมีปรัชญาการมองโลกที่ แตกต่างกันระหว่างรัฐกับฝ่ายผู้คัดค้านโครงการในเรื่องมนุษย์กับธรรมชาติ ความหมายของการพัฒนา การชดเชยและทดแทนธรรมชาติ และภารกิจทางสังคม 2) การขาดกลไกและกระบวนการที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งของสังคมไทย 3) ความขัดแย้งในผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย

วิธีการจัดการความขัดแย้ง 1) รัฐได้ใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งแบบดั้งเดิม คือ การใช้อำนาจรัฐเข้าบีบบังคับ การใช้กำลังเข้าจับกุมการชุมนุม คุกคาม และระบบอุปถัมภ์ ซึ่งสะท้อนทัศนะของฝ่ายรัฐที่มองความขัดแย้งแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายคือ มองกลุ่มผู้สนับสนุนโครงการว่าเป็นพวกเดียวกับรัฐ ขณะที่ฝ่ายผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการนั้นเป็นศัตรู 2) มีการใช้สื่อมวลชนในสถานการณ์ความขัดแย้งอยู่สองระดับคือ สื่อมวลชนระดับชาติและสื่อมวลชนระดับท้องถิ่น โดยรัฐสามารถปิดกั้นไม่ให้กลุ่มผู้คัดค้านเข้าไปมีบทบาทในการใช้สื่อทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นได้เป็นส่วนใหญ่ ขณะที่กลุ่มผู้คัดค้านใช้เวทีของหนังสือพิมพ์ชาวสตซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ประชานิยมเป็นเวทีหลักในการต่อสู้ โดยมีข้อสังเกตว่าการที่รัฐเป็นผู้ควบคุมสื่อ และมีศักยภาพทางการเงินและบุคลากรที่เหนือกว่า ทำให้รัฐสามารถถ่ายทอดแนวความคิดและกิจกรรมของกลุ่มตนให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมโดยผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและการยอมรับได้มากกว่าฝ่ายผู้ต่อต้านคัดค้านโครงการ

บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์ (2544) ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร: กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล

ผลการวิจัยพบว่า รัฐโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ไม่ได้ศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมโดยละเอียด ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตราษฎรในบริเวณปากแม่น้ำมูล จึงเกิดการเรียกร้องสิทธิ

การแก้ปัญหาความขัดแย้ง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการศึกษาผลกระทบโครงการอย่างละเอียด ที่มีต่อการดำรงถึงผลกระทบทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

ปริสา สมภมิตร (2546) ศึกษาการจัดการความขัดแย้งของชุมชนอันเนื่องมาจากนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐ กรณีศึกษา ชุมชนแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐที่มาจากการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบบนลงล่าง (Top-Down) ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื้อรังระหว่างการท่าเรือแหลมฉบังกับคนในชุมชน และมีผลกระทบด้านลบต่อคนในชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ทางด้านกายภาพ

2. กระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยการท่าเรือใช้รูปแบบการใช้วาทกรรม คือ การให้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา

3. การว่าจ้างสื่อมวลชนทำการประชาสัมพันธ์ และการใช้กลไกของรัฐด้านการปราบปราม คือ การใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและกำลังตำรวจ หรือการตัดน้ำตัดไฟชาวบ้านเพื่อต้องการให้คนในชุมชนออกจากพื้นที่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

4. กระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชน ใช้รูปแบบการชุมนุมประท้วง

วิธีการจัดการความขัดแย้ง

มาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ การรวมตัวกันของชาวบ้านที่มาจากพื้นฐานความเป็นเครือญาติ และระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันกับทะเล แนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยเวเนซุเอลาที่ตินคือรัฐต้องเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย รวมทั้งรัฐจะต้องเปิดรับมุมมองของประชาชน

พรพันธุ์ เขมคุณาสัย (2549) ศึกษานโยบายรัฐและความขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้าน ชายฝั่งทะเลตะวันออกภาคใต้

ความขัดแย้งที่เกิดจากนโยบายรัฐ

1. การช่วงชิงผลประโยชน์จนนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนชาวประมงทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์
2. การพัฒนาจากชาวประมงพื้นบ้าน ไปสู่ชาวประมงพาณิชย์ มีการรุกทะเลออกไปเรื่อยๆ โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติและกฎหมาย เป็นเครื่องมือ
3. ชาวประมงบ้านดาโต๊ะ ต่อรองการเข้าถึงทรัพยากร เพิ่มความเคร่งครัดในศาสนาอิสลาม และใช้สิทธิเหนือทะเลหน้าบ้าน เพื่อดำรงวิถีการทำประมงแบบประเพณี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชาวประมงแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้มีการตอบรับนโยบายการพัฒนาของรัฐเหมือนกันหมด
2. รัฐควรมองมิติอื่นๆ ในการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนรวมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ธเนศ มั่นน้อย (2550) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการองค์เครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

ผลการวิจัยพบว่า

เครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี มีวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการวางแผนกำหนดแนวนโยบายและการทำงานของเครือข่ายชุมชนประมงพื้นบ้านอย่างชัดเจน

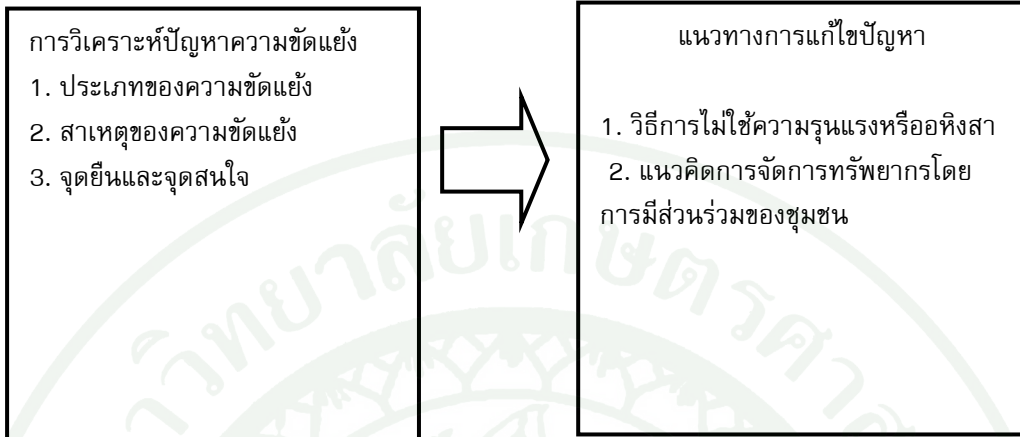
1. กระบวนการที่มีสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่ายร่วมกัน

2. ปัจจัยการรับรู้และความเข้าใจในการดำเนินงานของเครือข่าย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับสูง การรวมกลุ่มองค์กรสามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของสมาชิกที่มีอาชีพและวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกันได้เป็นอย่างดี

ณัฐวุฒิ พิมพ์ลัดดา (2551) ศึกษาความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งของทรัพยากรป่าไม้โดยการจัดการร่วม กรณีศึกษาบ้านห้วยขนุน ตำบลดอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการจัดการพื้นที่ป่าของรัฐผนวกกับการผลิตเชิงพาณิชย์ที่มากขึ้น จนเมื่อถึงจุดหนึ่งที่รัฐได้ปรับเปลี่ยนนโยบาย

วิธีการจัดการความขัดแย้ง ในการลดข้อขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรควรที่จะต้องให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเพื่อให้เกิดเวทีในการตกลงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมกันนี้ในระหว่างการดำเนินการควรจะมีหน่วยงานของรัฐอื่นๆ เข้ามาให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมดังกล่าวเพื่อให้ข้อตกลงและผลของการปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของทุกหน่วยงานของรัฐและชุมชนถือเป็นข้อตกลงกัน

กรอบแนวคิด

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา พื้นที่ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล แบบเชิงคุณภาพ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ เจ้าหน้าที่กรมประมง จังหวัดตรัง และประชาชนผู้ประกอบอาชีพประมง ในตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยเลือกกลุ่มเป้าหมาย เริ่มจากผู้นำหมู่บ้าน จากนั้นจึงใช้วิธีการ อ่างอิงต่อเนื่อง แบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) คือสัมภาษณ์ชาวประมงผู้ที่ทำประมงด้วยเครื่องมือโพงพางในพื้นที่แต่ละหมู่บ้าน ซึ่งถูกแนะนำต่อๆ กันไป

กลุ่มประชากร

1. ชาวประมงผู้ประกอบอาชีพโพงพาง จำนวนทั้งสิ้น 10 คน

ผู้เลือกประกอบอาชีพโพงพาง ได้แก่ ผู้นำชาวบ้าน หมู่ที่ 1- 3 ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง จำนวน 3 คน

ผู้ประกอบอาชีพโพงพาง ในพื้นที่หมู่ที่ 1- 3 ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง จำนวน 7 คน (ปัจจุบันหยุดทำโพงพางเนื่องจากการกวดขันจากเจ้าหน้าที่)

2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 5 คน ได้แก่

หัวหน้ากลุ่มบริหารจัดการด้านประมง สำนักงานประมงจังหวัดตรัง

ผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6

ประมงอำเภอกันตัง

นายอำเภอกันตัง

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ

3. องค์กรชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่
 ประธานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
 ประธานมูลนิธิมูลนิธิอันดามัน
 อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เป็นการสังเกตวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพประมง การสังเกตถึงลักษณะการใช้เครื่องมือประมงจับสัตว์น้ำของชาวบ้านในตำบลนาเกลือ 2. การศึกษาเอกสาร เหตุการณ์ สถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นำเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการสัมภาษณ์ 3. การสัมภาษณ์เชิงลึกและไม่เป็นทางการ คือ ผู้วิจัยมีแนวคำถามไว้คร่าวๆ เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคำถามด้วยความยินยอมของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างเต็มที่ และมีบรรยากาศการสัมภาษณ์อย่างเป็นกันเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้นการพรรณนาเป็นหลัก เมื่อเก็บข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียง หาความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของความขัดแย้ง ทำการตีความ และตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (triangulation) ในด้านการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ในแต่ละพื้นที่ และต่างช่วงเวลา และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลวังวน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับตำบลนาเกลือ และประกอบอาชีพประมงโปงพางเช่นกัน เพื่อนำมาเปรียบเทียบบริบทของความขัดแย้งว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ได้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับเอกสาร จากข่าวหรือบทความต่างๆ และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตวิถีชีวิต การใช้เครื่องมือประมงในท้องถิ่น มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา: ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพางและเพื่อเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่มชาวประมงผู้ประกอบการอาชีพโพงพาง จำนวน 10 คน 2. กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 5 คน ได้แก่ สำนักงานประมงจังหวัดตรัง ผู้อำนวยการศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 ประมงอำเภอกันตัง นายอำเภอกันตัง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ และ 3. กลุ่มองค์กรชุมชน จำนวน 3 คน ได้แก่ มูลนิธิอันดามัน ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง อาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยวิทยาเขตตรัง รวมทั้งสิ้น 18 คน

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ส่วนที่ 2 การเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

สถานการณ์ความขัดแย้ง

กรณีข่าวหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ประจำวันวันที่ 28 มกราคม 2556 พาดหัวข่าวว่า ชาวประมงพื้นบ้านกว่า 100 คน และเรือหางยาวกว่า 80 ลำ ปักหลักปิดอ่าวทะเลตรัง แสดง

ความไม่พอใจที่ทางรัฐได้เข้ามารื้อถอนตัดโพงพางเครื่องมือทำประมง ซึ่งกระทบต่อรายได้และวิถีชีวิตของชุมชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพบเห็นไม่บ่อยนัก เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าเครื่องมือโพงพางได้ถูกห้ามมิให้นำมาทำการประมงตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2521 ห้ามใช้เครื่องมือโพงพางทำการประมง เพราะเครื่องมือนี้ทำให้เกิดการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำอย่างรุนแรง โดยการจับสัตว์น้ำไม่แยกชนิดและขนาดทำให้เกิดการตัดวงจรชีวิตของสัตว์น้ำที่มีการโยกย้ายถิ่นในการขยายพันธุ์ ยังเป็นเครื่องมือที่กีดขวางการสัญจรทางน้ำ และทำให้ร่องทางเดินเรือตื้นเขินซึ่งก่อให้เกิดอันตราย

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สำนักงานประมงจังหวัดตรังได้เริ่มมาตรการดำเนินการรื้อถอนโพงพาง มาตั้งแต่ปี 2553 โดยเริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2553 ได้มีการรื้อถอนโพงพางโดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์บริหารจัดการประมงทะเลฝั่งอันดามันกระบี่ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “กลุ่มเรือใบไม้เขียว” เข้ามาทำการรื้อถอนเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2553 บริเวณแม่น้ำตรัง จำนวน 303 ช่อ

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2554 จับกุมผู้กระทำความผิด ได้ของกลางพวกเรือหางยาวที่ทำการประมง ปากโพงพางและสัตว์น้ำต่างๆ จำนวน 1 ราย

วันที่ 31 มีนาคม 2554 นายไมตรี อินทุสุต ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังในสมัยนั้น ออกประกาศจังหวัด ห้ามใช้เครื่องมือโพงพางทำการประมง โดยออกคำสั่งให้รื้อถอนภายใน 15 วัน หลังจากวันประกาศเป็นต้นไป

ปี 2554 ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังได้ใช้งบประมาณจังหวัดตามแผนพัฒนาจังหวัดปี 2554-2555 จำนวนเงิน 7,019,400 บาท เพื่อเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนอาชีพตามความต้องการของชาวประมง จากการสำรวจข้อมูลเครื่องมือประมงโพงพางที่อยู่ในจังหวัดตรังทั้งหมด ปรากฏว่าในพื้นที่ 3 อำเภอ 5 ตำบล 10 หมู่บ้าน มีเครื่องมือโพงพางอยู่ประมาณ 1,901 ช่อ จำนวน 352 ราย

หลังจากนั้นทางจังหวัดก็มีมาตรการทำควบคู่กันไป คือ เรื่องของการส่งเสริมอาชีพ และเรื่องของการปราบปรามจับกุมรื้อถอนทำลายได้ทำกันมาจนถึงปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ของความขัดแย้ง

จากสถานการณ์ความขัดแย้งที่ได้ลำดับไว้ตอนต้น ได้แบ่งเป็นช่วงเพื่อให้เห็นภาพปรากฏการณ์ของความขัดแย้งที่ได้แสดงตัวออกมา ดังนี้

สถานการณ์ช่วงที่ 1 : เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2553 เกิดเหตุการณ์เรือประมงกว่า 80 ลำพร้อมชาวบ้านกว่า 200 คนจาก 3 อำเภอได้แก่ อำเภอกันตัง อำเภอหาดสำราญ และอำเภอปะเหลียน ปิดปากอ่าวกันตัง ต.นาเกลือ เนื่องจากเรือใบไม้เขียวของกรมประมง เข้าทำการรื้อถอนโพงพางของชาวบ้านกว่า 40 ราย โดยไม่ได้แจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า อ้างเป็นการทำประมงผิดกฎหมายและกีดขวางทางน้ำสร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวบ้านเป็นอย่างมาก

ช่วงแรกนี้ปัญหาความขัดแย้งได้แสดงตัวออกมาชัดเจน จากการรวมกลุ่มชาวประมงจาก 3 อำเภอ เนื่องจากไม่พอใจที่เจ้าหน้าที่เรือใบไม้เขียว ได้เข้ามาทำลายเครื่องมือโพงพางของชาวประมงโดยไม่ได้แจ้งให้ทราบล่วงหน้า ผลกระทบที่ตามมาคือ ชาวประมงหลายคนต้องสูญเสียเครื่องมือในการประกอบอาชีพ และเรือขนส่งสินค้าไม่สามารถเดินเรือได้เพราะกลุ่มประท้วงปิดปากอ่าวแม่น้ำตรังซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่สำคัญ สถานการณ์ครั้งนี้มีนายวิสิฐ ตั้งปอง นายอำเภอกันตังและนายบุญศรี พรเดชอนันต์ ประมงอำเภอกันตังเข้าเจรจาทันทีโดยทางจังหวัดยอมออกหนังสือรับรองเพื่อไม่ให้เกิดการรื้อถอนโพงพางจนกว่าชาวบ้านจะมีอาชีพใหม่จึงค่อยเลิกอาชีพตกโพงพาง และได้ช่วยเหลือเรื่องเงินชดเชยให้แก่ชาวบ้านที่ถูกรื้อถอนโพงพางจำนวน 20 รายเป็นเงินกว่า 60,000 บาท ดังคำสัมภาษณ์ “...ก็มีการต่อรองมีการปิดแม่น้ำตรังก็ว่าไป ชดเชยไปให้ 6-7 หมื่น เสียไปประมาณ 200 กว่าปาก ทั้งของกันตัง ปะเหลียนด้วย หาดสำราญด้วย ใช้เงินของสมาคมประมงเพราะใช้เงินราชการเยียวยาไม่ได้เพราะเป็นเงินผิดกฎหมาย...” สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2557.

หลังจากสถานการณ์ช่วงที่ 1 จบไปภาครัฐได้ร่วมกันหลายหน่วยงานในการเข้ามาปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับชาวประมง

สถานการณ์ช่วงที่ 2 : วันที่ 24 เมษายน 2554 ชาวบ้าน 3 ตำบล ของอำเภอกันตังกว่า 200 คน จำนวน 162 ราย โดยมี 900 ช่องโพงพาง ยินยอมให้รื้อถอนโพงพางและเปลี่ยนทำอาชีพอื่น แต่ขอเวลาในการเรียนรู้อาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันในอนาคต ซึ่งชาวบ้านจะต้องรวมตัวยื่นหนังสือถึงอธิบดีกรมประมง เพื่อชะลอการรื้อถอนและจับเครื่องมือประมงโพงพางผิดกฎหมายออกไปก่อน

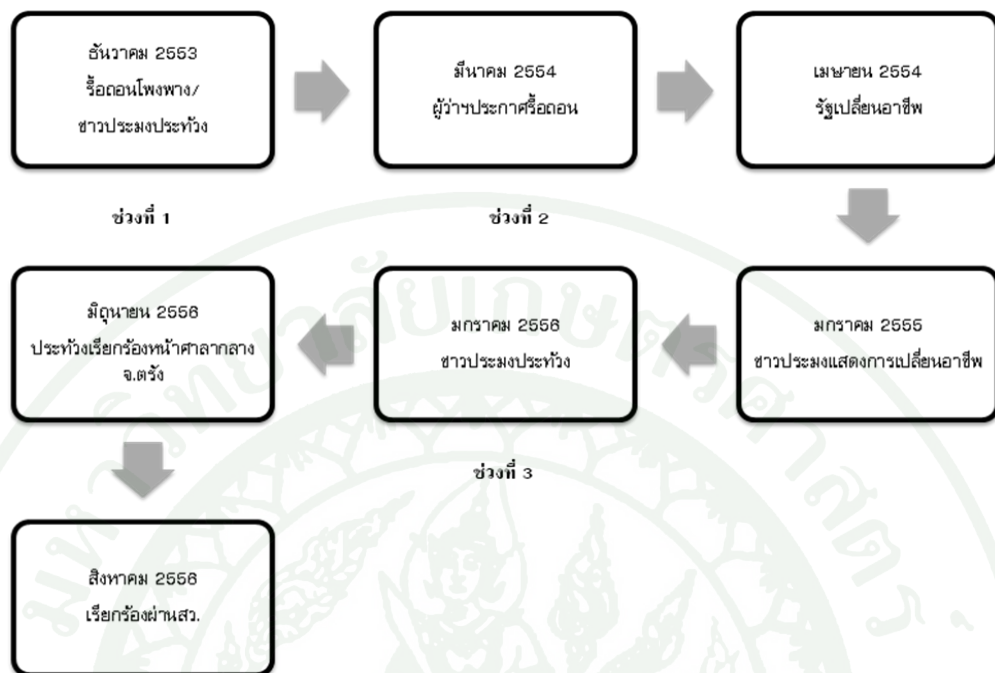
วันที่ 18 มกราคม 2555 ชาวประมงพื้นบ้าน ที่วางโพงพางดักจับสัตว์น้ำ จำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลวังวน , ตำบลกันตังใต้ และตำบลนาเกลือ รวม 161 ราย ได้มอบโพงพาง เพื่อแสดงความต้องการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพใหม่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนอาชีพแล้ว เกือบ 100 ราย

สถานการณ์ช่วงที่ 2 ภาครัฐได้เข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนอาชีพ ซึ่งชาวประมง โพงพางได้ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทิศทางการแก้ปัญหาเริ่มดีขึ้นและชาวประมง สามารถเลิกใช้เครื่องมือโพงพางในการทำประมงได้ในอนาคต

สถานการณ์ช่วงที่ 3 วันที่ 28 มกราคม 2556 ชาวประมงพื้นบ้านกว่า 100 คน และ เรือหางยาวกว่า 80 ลำ ปักหลักปิดอ่าวทะเลตรัง เนื่องจากทางรัฐได้เข้ามาเรือถยนต์โพงพาง เครื่องมือทำประมง ซึ่งกระทบต่อรายได้และวิถีชีวิตของชุมชน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรังใน ขณะนั้น คือ นายธีระยุทธ เอี่ยมตระกูล และได้ทำข้อตกลงร่วมกัน

วันที่ 25 มิถุนายน 2556 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านด้วยเครื่องมือโพงพางจาก อำเภอ ปะเหลียน อำเภอหาดสำราญ และอำเภอกันตัง กว่า 500 คน ถือป้ายประท้วงเดินทางมายัง ศาลากลางตรัง พร้อมยื่นหนังสือต่อนายธีระยุทธ เอี่ยมตระกูล ผู้ว่าราชการจังหวัด และ นางอารีย์ อินทรสมบัติ ประมงจังหวัดตรัง จากข้อตกลงเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2556 ไม่เป็นไป ตามที่ตกลงเนื่องจากยังมีการจับกุมกลุ่มประมงพื้นบ้าน จึงต้องรวมตัวกันมาประท้วง โดยมี นายไชยยศ ธงไชย รองผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เข้ารับหนังสือจากแกนนำ

วันที่ 18 สิงหาคม 2556 นายพิชัย เพชรพรม อายุ 55 ปี อ.หาดสำราญ จ.ตรัง พร้อมด้วยชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อน จำนวน 10 คน กรณีปัญหาความเดือดร้อนจากการ ที่หน่วยเฉพาะกิจใบไม้เขียว กรมประมง เข้าทำลายโพงพาง ได้เข้าร้องเรียนขอความช่วยเหลือ จาก นายวิเชียร คันณ้อง สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดตรัง



ภาพที่ 4 สรุปสถานการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 2553 ถึง 2556

สถานการณ์ช่วงที่ 3 ปัญหาความขัดแย้งได้ปรากฏออกมาอีกครั้ง แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐได้เริ่มโครงการปรับเปลี่ยนอาชีพแล้ว จากการทำบันทึกข้อตกลงของผู้ว่าราชการจังหวัดสมัยนั้น คือ นายธีรยุทธ เอี่ยมตระกูล ได้ทำข้อตกลงร่วมกันกับกลุ่มผู้ทำประมงโพงพางสร้างความพึงพอใจให้กับทั้งสองฝ่าย โดยมีเนื้อความว่า 1. ตรวจสอบงบประมาณ ในปี 2555-2556 และจะดำเนินการติดตามโครงการปรับเปลี่ยนเครื่องมือประมง พร้อมทั้งอบรมการใช้เครื่องมือและติดตามประเมินผลการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องให้เป็นผลสำเร็จ 2. จังหวัดจะสนับสนุนงบประมาณ เพื่อให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง ทำการศึกษาวิจัยร่วมกับภาคอื่นๆ เพื่อศึกษาผลได้ผลเสียของการทำประมงด้วยวิธีโพงพางในพื้นที่จังหวัดตรัง ทั้งนี้ระยะเวลาการศึกษาวิจัยให้เป็นไปตามสถาบันดังกล่าวดำเนินการ 3. ในระหว่างที่รอผลการดำเนินการตามข้อ 1 และ 2 จังหวัดจะประสานไปยังกรมประมง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือให้ราษฎรได้ประกอบอาชีพโพงพางไประยะหนึ่งก่อน และจะนำผลความคืบหน้าแจ้งให้กรมประมงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะต่อไป

ช่วงที่ 3 นี้ระดับความขัดแย้งเริ่มประทุขึ้นอีกครั้ง เมื่อการทำบันทึกข้อตกลงที่อดีตรัฐว่าราชการจังหวัดไม่สามารถหยุดกลุ่มเรือใบไม้เขียว ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่จากกรมประมง ได้เข้ามาทำลายโพงพางของชาวบ้านอีกครั้ง จนตัวแทนของชาวประมงโพงพาง ได้ยื่นหนังสือต่อนาย

วิเชียร คันฉ่อง สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดตรัง และกรรมการการเกษตร (กมธ.) วุฒิสภา
สุดท้ายตัวแทนกลุ่มผู้ทำประมงโพงพาง จึงได้ยื่นเรื่องขอความคุ้มครองจากศาลปกครองต่อไป

สาเหตุของความขัดแย้ง

1. การถูกปราบปรามอย่างจริงจัง

การประท้วงช่วงแรกในเดือน ธันวาคม 2553 นั้น มีสาเหตุของความขัดแย้งมาจาก
กลุ่มเรือใบไม้เขียวได้เข้ามาทำลายเครื่องมือโพงพางของชาวประมงโดยไม่ได้แจ้งให้ชาวประมง
ทราบ ดังคำสัมภาษณ์ “...(พูดใต้) คนนี้ยังโพงพาง 3 ปาก พอเค้าถอดไปแล้ว กินไหม ถ้าจะให้
โอกาสเพื่อนสักนิด ถ้าหวาดต่อเข้ายามาลงแล้วนะ เค้าจับแน่ ยังชั่วหิด นี่เฝ้าแล้วก็ถอด
ไปเลย...” สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2556.

สาเหตุของความขัดแย้งในครั้งแรก เกิดจากการที่เจ้าหน้าที่เริ่มวิธีการปราบปรามอย่าง
จริงจัง โดยมีได้มีการผ่อนผันหรือตักเตือนก่อนในครั้งแรกจนเกิดเป็นสาเหตุของการรวมกลุ่ม
ประท้วง เพราะเครื่องมือของชาวประมงมีค่ามากหากทำลายไปแล้วจะทำให้หมดเครื่องมือใน
การทำมาหากิน ชาวประมงโพงพางจึงพูดว่าถ้าเข้ามาจับแล้วมีการแจ้งเตือนสักนิดว่าอย่าทำอีก
ครั้งหน้าจะทำลายแล้ว แต่เข้ามาแล้วทำลายเลย

2. การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกัน

จากสถานการณ์ปี 2553 เมื่อชาวประมงโพงพางถูกหน่วยงานภาครัฐปราบปรามอย่าง
จริงจัง ทำให้หน่วยงานภาครัฐเห็นความสำคัญโดยการใช้งบประมาณจังหวัดเข้ามาปรับเปลี่ยน
อาชีพให้กับชาวประมงโพงพาง แต่สถานการณ์กลับเข้าสู่สถานการณ์ความขัดแย้งอีกครั้ง ในปี
2556 เพราะมีสาเหตุมาจากการปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกันของหลายฝ่าย ดังคำสัมภาษณ์

...(พูดใต้) นายอำเภอว่าให้ทำ 5 ปี แล้วหยุด 1 ช่อ โป๊ใบไม้เขียวไม่ยอม มันเลยขัดแย้ง
กันกับเจ้าหน้าที่ เพราะว่าคือ 1 หน่วยงานของจังหวัดกับของอำเภอ และก็ไปหนุนของ
ใบไม้ที่ว่า มันคนละหน่วยงานกัน มันไม่รับผิดชอบ มันไม่รับรู้นั้น ถึงผมถามว่าใส่ที่ไม่
รับรู้ มันก็ของรัฐบาลทั้งเพน โอนหนุนก็ของราชการ ไม่น่ามารวมหัวกันให้ทำพินั้น
นายอำเภอมาบอกให้ทำพินั้น ถึงโป๊พวกนั้นไม่ยอม โป๊ใบไม้เขียวไม่ยอม... สัมภาษณ์,
วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

... อย่างที่ตรงที่ว่ามีปัญหาคือบางที่ฝ่ายดำเนินการกำลังไปเคลียร์กับชาวบ้านในการแก้ปัญหาอาชีพ ฝ่ายรัฐก็เข้าไปทำลายแล้ว ฝ่ายปราบปรามก็เข้าไปจับกุมเข้าไปทำลาย ก็กลายเป็นการ conflict แล้วตัวรัฐที่เป็นตัวกลางในการเจรจาถูกมองว่าไม่มีความจริงใจต่อกันกับชาวบ้าน เราก็รู้ว่าเหมือนฝ่ายปราบปรามเค้าก็ต้องทำหน้าที่ของเค้าไป มันก็เหมือนเราหลอกลวงชาวบ้าน... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

จากคำสัมภาษณ์ของชาวประมงโพงพาง แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานจังหวัด นายอำเภอ และเรือใบไม้เขียวล้วนเป็นเจ้าของหน้าที่ของภาครัฐ ทำไมถึงไม่ได้สื่อสารให้เข้าใจตรงกัน เรือใบไม้เขียวแจ้งว่าเขาไม่รับรู้ หน้าที่เขาขึ้นตรงกับกรมประมงสอดคล้องกับที่หน่วยงานภาครัฐพูดว่าหน่วยงานบางฝ่ายดำเนินการแก้ปัญหาเรื่องอาชีพ แต่หน่วยปราบปรามก็เข้ามาจับกุมทำลาย การปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกันนี้จึงสร้างความไม่พอใจให้กับชาวประมงโพงพาง เกิดเป็นความไม่ไว้วางใจกันทั้งสองฝ่าย

3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กรณีเหตุการณ์ประท้วง 2 ครั้งที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าจำนวนชาวประมงโพงพางในจังหวัดตรัง มีจำนวนมากเพราะรวมตัวกันถึง 3 อำเภอ นอกจากการรวมกลุ่มกันประท้วงได้แล้ว นั้น จำนวนของประมงโพงพางก็สามารถกดดันการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเข้าไปรื้อถอนทำลายได้เช่นกัน ดังคำสัมภาษณ์

...บางที่เขารบกับชาวบ้าน บางทีก็จับไม่ปล่อย ชาวบ้านล้อม ชาวบ้านเอาเรือไปล้อม เค้าก็จำเป็นต้องปล่อย เพราะว่าชาวบ้านเยอะกว่า ก็เหมือนกับการก่อกบฏ เจ้าหน้าที่ก็สู้ไม่ได้ ชาวบ้านเยอะกว่า เราก็ต้องปล่อย มันก็อยู่อย่างนั้น บางทีบางครั้งเข้าไปจับ แต่จับบางครั้งชาวบ้านเค้าไม่รู้ใจ ถ้าเค้าจับแล้วเค้าลากขึ้นไปส่งตำรวจปุ๊บ ชาวบ้านก็สู้ไม่ได้แล้วมันถึงขั้นตอนอีกขั้นตอนไปแล้ว ก็ต้องดำเนินการตามกฎหมายอีกขั้นตอน แต่ถ้าอยู่ในทะเลนี่ก็ต้องปล่อยเพราะชาวบ้านเยอะกว่า มันก็รบกันอยู่อย่างนี้ ... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

ผู้ใหญ่ท่านหนึ่งเล่าว่า หากเจ้าหน้าที่เข้าไปจับชาวประมงโพงพาง กลุ่มชาวประมงจะล้อมเจ้าหน้าที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อยกว่าจำเป็นต้องปล่อยชาวประมงโพงพางไป แต่ถ้าสามารถนำตัวชาวประมงโพงพางขึ้นมาบนฝั่งได้แล้ว ตรงนั้นก็ต้องเป็นไปตามกระบวนการของกฎหมาย

มุมมองภาครัฐมองกรณีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า

ด้วยตัวกฎหมายที่ออกมาตาม พรบ. ประมง 2521 นั้น ได้มีการปล่อยเรื่องนี้กันมานาน ไม่ได้มีการกวดขันจับกุมอย่างจริงจัง จนอาชีพโพงพางกลายเป็นวิถีชีวิตของชุมชนไปแล้ว จำนวนคนจึงมีมากพอที่จะรวมตัวกันประท้วงเรียกร้องต่างๆที่โพงพางคือสิ่งที่ผิดกฎหมาย และอีกมุมมองหนึ่งคือ มีกลุ่มคนมีเงินเป็นเบื้องหลังสนับสนุนในการประท้วง นั่นคือ กลุ่มนายทุนหรือนักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์

...ที่ควบคุมไม่ได้คือโพงพางเพราะทำกันมานานเลยค่อยๆ ก็กักกันมาหลายปีแล้ว มันค่อนข้างจะยาก อันอื่นคือเป็นที่รับทราบทั่วไป โพงพางอย่างเดียวที่ดำเนินการตามกฎหมายแล้วจะอ้าง เพราะว่าผิดแหละเค้าถึงประท้วง ก็ทำกันตามหน้าที่พอเข้าไปกระทบก็จับชาวบ้านจะลูกเหทุทุกที่ ผึ้งสงขลา ก็ทั่วประเทศ เขาปล่อยกันมาจนเป็นวิถีลำพังกฎหมายอย่างเดียวคงยาก ชาวบ้านรวมกันก็อ้างสิทธิ อ้างภูมิปัญญา... สัมภาษณ์, วันที่ 2 เมษายน 2557.

...เรื่องของการต่อต้าน ต่อต้านจากชาวประมงโพงพาง คนที่ต่อต้านคือกลุ่มโพงพางกลุ่มผู้ประกอบการที่จ้างทำการประมงโพงพางแล้วก็แกนนำในระดับชุมชนก็มี เป็นนักการเมืองท้องถิ่น ต่อไปล้อมกรอบเจ้าหน้าที่ไมให้หรือถอนทำลาย หรือบางที่เอาผู้ต้องหามาส่งที่สถานีตำรวจก็มากดดันเพื่อให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาประมาณนี้ ขอของกลางคืนซึ่งเรื่องนี้สำคัญ เรือที่เขายึดสำคัญเพราะเป็นเครื่องมือที่หากินของเขาแล้วราคาค่อนข้างสูง บางทีสามถึงสี่หมื่นบาทต่อลำ ถ้าหากว่าไม่มีเรือเขาก็หมดโอกาสที่จะทำประมงโดยเครื่องมืออย่างอื่นได้ นี่สำคัญ ส่งพนักงานสอบสวนแล้วเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเกือบทุกราย... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

สาเหตุของความขัดแย้ง จึงสรุปได้ 3 กรณี คือ 1. การถูกปราบปรามอย่างจริงจัง 2. การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกัน 3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีจำนวนมาก จึงมีอำนาจต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ

ประเภทของความขัดแย้ง

ประเภทความขัดแย้งของกลุ่มชาวประมงโพงพาง

1. ความขัดแย้งด้านค่านิยม ได้แก่ วิถีชีวิตของชุมชน

ตำบลนาเกลือ เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอกันตัง ตำบลนาเกลือมีพื้นที่ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน แต่มีเพียง 3 หมู่บ้านเท่านั้นที่ติดทะเลและประกอบอาชีพประมง ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหาดทรายขาว , หมู่ที่ 2 บ้านนาเกลือ และหมู่ที่ 3 บ้านนาเกลือใต้ การเดินทางมายังตำบลนาเกลือสามารถเดินทางมาได้หลายเส้นทาง ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางข้ามฝั่งด้วยแพขนานยนต์จากฝั่งอำเภอกันตัง การขับรถผ่านสะพานข้ามแม่น้ำขนาดใหญ่ หรือการเหมาเรือจากฝั่งอำเภอกันตัง ไปยังหมู่บ้านในตำบลนาเกลือได้เช่นกัน แต่เส้นทางนี้ต้องใช้ระยะเวลานานประมาณ 1 ชั่วโมง

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ยังเป็นแบบวัฒนธรรมของคนชนบท คือทุกคนจะรู้จักกัน ใครอยู่บ้านไหน หากมีคนแปลกหน้าเดินเข้าไปชาวบ้านก็จะถามว่าลูกหลานใคร มาทำอะไร เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเคยทำโพงพางกันมาแล้วทุกคน เพราะทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำมาเป็น 100 ปี เป็นอาชีพเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ส่งลูกหลานให้เรียนจนจบก็ด้วยโพงพาง คุณลุงท่านหนึ่งได้เล่าว่า

...เมื่อก่อนคลองมันแคบ ว่ายน้ำข้ามได้ วางโพงพางได้คนละไม่เกิน 2 ช่องหรือหก เพราะจะเข้าบ้านไม่ได้ ชาวบ้านก็ใช้เส้นนี้แหละทำอาชีพ ลงโพงพางตรงไหน ใครปักก่อนก็ถือว่าเป็นที่ของคนนั้นจองแล้ว จำได้เมื่อก่อนทางรัฐยังให้ขึ้นทะเบียน เรียกว่าอาชีพบัตร ต้องเสียภาษีนะ แต่ตอนนี้เค้ายกเลิกไปแล้ว เมื่อเวลาผ่านไปการขนส่งเจริญมากขึ้น ทางรัฐก็ขยายคลองให้มันใหญ่ขึ้น จำนวนคนทำโพงพางก็มีมากขึ้น เครื่องมือที่ใช้ก็ใช้กันมาตั้งแต่ปู่ย่า ตายายแล้ว ไม่ได้มีการตัดแปลงอะไร พอคลองใหญ่ขึ้นก็มีพวกเรือขนส่งสินค้าวิ่งไปมา กัดเซาะชายฝั่งมากขึ้น... สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2556

จากคำสัมภาษณ์อาจสรุปได้ว่า เครื่องมือโพงพางในอดีตกับปัจจุบันไม่ได้ถูกตัดแปลง แต่ด้วยในอดีตคลองมีขนาดเล็ก คุณลุงจึงยกตัวอย่างว่าสามารถว่ายน้ำข้ามคลองไปได้ แต่ละบ้านจึงทำโพงพางอย่างมากก็แค่คนละ 2 ช่องเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีความเจริญใน

ท้องถิ่นเข้ามา การขนส่งทางน้ำ เรือพาณิชย์ต่างๆ เพิ่มมากขึ้น จึงมีการขยายคลองเพิ่ม ทำให้
 โพงพางจึงขยายตัวมากขึ้นเป็นคนละ 4-5 ช่อง บางพื้นที่มีถึง 9 ช่องโพงพาง

ลักษณะวิถีชีวิตในชุมชนที่ทุกคนจะรู้จักกัน หากบ้านไหนลงโพงพางบ้านอื่นก็จะ
 ช่วยกันเลือกซื้อปลา กุ้ง นำมาเป็นอาหารภายในครัวเรือน บางหลังก็นำมาทำเป็นกุ้งแห้ง ปลา
 เค็มเก็บไว้ เป็นการถนอมอาหารและเก็บไว้กินเวลาที่ไม่สามารถลงโพงพางได้ หรือนำปลาเค็ม
 ไปขายก็จะได้รายได้เพิ่มไปอีกทางหนึ่งด้วย ดังคำสัมภาษณ์

... (พูดใต้)เบอะผมจะซื้อกุ้งซื้อปลา ม่ายแล้วหวางนี้ นานอได้ซื้อ ไม่แล้วจริง ๆ ไม่ได้กิน
 กุ้งเลย ตั้งแต่เขาก็จับไม่ได้กินกุ้งกินปลาเลย นอกจากว่าเขาขาย ถึงแพงเขามาขาย
 โล 7-8 สิบ พอเขาลงบับผมก็ไปช่วยเลือกลูกปลา ลูกไหนได้ฟรีแหละหา ไปแหละพอเขา
 ลงโพงพางออกไป ได้กินมั่งไม่ต้องซื้อ ช่วยเลือกช่วยไหว คนอื่นก็จะได้กับข้าวไร เหมือน
 เอื้อเพื่อคนอื่น ๆ ถ้าเหมือนกาได้อนุรักษ์ไว้ เพราะชาวบ้านคนอื่น ๆ ได้กินปลากัน
 พอว่าเจ้านี้มาถึงนั่งล้อมวงเลือกกัน เจ้านี้ไม่ต่ำที่ว่า สิบคน นั้นได้พะแหละลูกปลา
 ลูกไหน... สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)โพงพางมาหนึ่งเจ้า คนมาช่วยกันเลือก เจ็ดแปดเจ้านั้น เลือกลูกปลาแหละ
 ไปกินกัน บางที่เจ้าของโพงพางเองไม่ใช่ได้กินเราปลาเค็ม ต้องไปซื้อโบ้ที่มาเลือกได้
 จริงแหละผมแหละของจริงเลย กุ้งแห้งไปซื้อของเค้า นั้น เค้ามาช่วยเลือก เอาไปทำปลา
 เค็ม กุ้งแห้ง น่องเข้าใจมัย โพงพางช่วยได้เจ็ดแปดครัว แต่ตรงนี้อย่าวว่าช่วยไปเจ็ดแปด
 ครัว อดไปเจ็ดแปดวัน... สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์ สิ่งที่ชาวบ้านกล่าวไว้ข้างต้น เป็นวิถีชีวิตของการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน
 และกันในท้องถิ่น คือ ถ้าบ้านนี้ไม่ได้ลงโพงพาง บ้านอื่นก็จะมีอาหารทะเลได้กินด้วย เพราะ
 หากไปซื้อในตลาดราคาก็โลหนึ่งอยู่ที่ 70 ถึง 80 บาท สูงกว่าการซื้อที่บ้านที่ลงโพงพางมาก
 ชาวประมงโพงพางได้รายได้มาเลี้ยงครอบครัว ส่วนชาวบ้านที่เข้ามาเลือกซื้อ ก็ได้อาหารไปทำ
 ในครัวเรือน เป็นลักษณะวิถีชีวิตของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ถ้าจะมองให้เห็นภาพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คำว่าวิถีชีวิตนั้น อาจถูกแบ่งไว้ซึ่งลักษณะการ
 ประกอบอาชีพที่ทำกันมานาน จนเกิดคำที่เรียกว่า “ความถนัด” อาชีพที่ทำกันมาจนเกิดเป็น
 ความเคยชิน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจึงเท่ากับการต้องสร้างความถนัดในการประกอบอาชีพ
 ด้านอื่นๆ เข้าไป ดังคำสัมภาษณ์

...จริงๆแล้วถ้ามองในสภาพของอาชีพของชาวประมงจริงๆแล้วเป็นความกดดันมากกว่า เพราะอาชีพโพงพางมันประกอบอาชีพมาร้อยกว่าปี ตั้งแต่บรรพบุรุษ ที่นี้บางคน พื้นฐานของเขาไม่ได้มีอาชีพอื่น ไม่มีที่ดินที่ทำกินอย่างอื่นจริงๆแล้วที่เค้าประกอบอาชีพส่วนมากแล้วจะอยู่แถวชายทะเลแถวชายฝั่ง บางพื้นที่โอกาสที่จะไปสร้างอาชีพอย่างอื่นหรือมีที่ดินน้อยมาก มันเป็นบางรายเท่านั้นที่เค้ามี... สัมภาษณ์, วันที่ 21 มีนาคม 2557.

... โดยวิถีของเค้าก็ไม่เคยทำตัวอื่น อยู่ๆเราบอกให้เลิกโพงพาง ผมให้อวนไปทำประมง จับกุ้ง เค้าทำไม่เป็น เค้าไม่ถนัด เค้าวางอวนไม่เป็น เค้าออกทะเลยาก เค้าดูทิศทางน้ำไม่ค่อยเก่งเหมือนกับคนที่ทำปกติ การประมงชายฝั่งเป็นวิถีชีวิตถ้าพ่อทำอวนปู ลูกจะมากำลอบปูเป็นเรื่องที่ยาก คือเป็นวิถีของการเรียนรู้เป็นการทำอย่างสม่ำเสมอ... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

มุมมองของภาครัฐต่อวิถีชีวิตของชาวประมงโพงพาง

จากที่ชาวประมงโพงพางมองว่าอาชีพนี้มีการทำสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ หากโพงพางเป็นการทำลายทรัพยากรทางทะเลจริงทำไมถึงสามารถทำอาชีพนี้มาได้นานเป็นร้อยปี หน่วยงานภาครัฐเองมีความเข้าใจในเรื่องวิถีชีวิตของชาวประมงโพงพาง หลายคนเคยประกอบอาชีพประมงโพงพางแต่ต้องเลิกไป เพราะต้องรับราชการ และเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมาย หน่วยงานภาครัฐจึงแสดงมุมมองเรื่องวิถีชีวิต ดังคำสัมภาษณ์

...โพงพางมันเป็นเครื่องมือประจำที่ที่มันกันอยู่ปากแม่น้ำ มันมีความสุ่มเสี่ยงในการจับสัตว์น้ำวัยอ่อนซึ่งเข้ามาหากิน ในอดีตเราอาจจะใช้มันน้อยทำแค่พอมีกิน ทำแค่แปรรูปตากแห้งอะไรพวกนี้ แต่ปัจจุบันรายหนึ่งมีเยอะ มีมาก เป็นธุรกิจและขวางเส้นทางเดินเรือ ขวางเส้นทางเดินของสัตว์น้ำทั้งหมดเลย กลายเป็นว่าสัตว์น้ำที่จะโตเป็นพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำที่จะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจมันก็ลดลงเพราะว่าถูกจับตั้งแต่เล็ก ๆ... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

...ในสมัยก่อนโอเค เมื่อก่อนสัตว์น้ำมีเยอะแยะมากมาย สมัยคุณพ่อยังไม่เกิด สัตว์น้ำมีเยอะแยะมากมายจะจับทั้งจับขวางจะทำอะไรก็ได้ เพราะว่าทรัพยากรธรรมชาติทุกคนมีสิทธิ์ใช้ประโยชน์แล้วมันก็เกิดทดแทนได้ แต่ ณ ปัจจุบันนี้ คนเยอะขึ้น และจากการศึกษาทางวิชาการปรากฏว่าเครื่องมือชนิดนี้เป็นเครื่องมือทำลายล้างก็เลยต้องห้าม

ห้ามไปเพื่อสังคมจะได้มีทรัพยากรได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

...ในอดีต เมื่อก่อนทะเลคือมันมีเครื่องมือน้อยและคนทำทะเลก็น้อยมากเพราะว่าเมื่อก่อนบ้านเรายังไม่พัฒนาก็แค่พออยู่พอกิน แต่พอเราดักตวงคือมากขึ้น สัตว์น้ำที่จะโตเป็นพ่อแม่พันธุ์ข้างนอกน้อยลงเราเองก็เอาตั้งแต่ลูกเล็กเด็กแดงของสัตว์น้ำเลยก็ทำให้สัตว์น้ำมันเหลือพ่อแม่พันธุ์น้อยมาก... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวไปสรุปได้ว่า การที่ชุมชนไม่สามารถเลิกประกอบอาชีพประมงโพงพางได้นั้น สิ่งแรกมาจากเรื่องของวิถีชีวิต นั่นคือความเชื่อของคนในท้องถิ่นว่าอาชีพโพงพางคือวิถีชีวิตที่มีการทำต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ สืบต่อมาสมัยปู่ย่าตายายเรียกว่าเป็นร้อยปีมาแล้ว ชาวประมงโพงพางยังเชื่ออีกว่าเครื่องมือตนไม่ใช่สาเหตุหลักในการทำลายทรัพยากรทางทะเล ดังนี้

2. ความขัดแย้งด้านข้อมูล

นอกจากความเชื่อในเรื่องวิถีชีวิตแล้วนั้น ข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้ความเชื่อยังคงอยู่ ชาวประมงโพงพางเชื่อว่าอาชีพของตนไม่ได้เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้ทรัพยากรทางทะเลเสียหาย ข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อนี้ คือ

2.1 ลักษณะของเครื่องมือโพงพาง

ชาวประมงโพงพางมองว่าโพงพางมีลักษณะตั้งอยู่ประจำที่ เปรียบได้ประมาณ 5% ในท้องทะเล แคนำอวนไปผูกไว้เท่านั้นไปได้เคลื่อนที่ไปไหน เพราะมีการเปรียบเทียบกับเครื่องมือประมงอวนรุน อวนลากที่ใช้เรือลากอวนในทะเล มีพื้นที่การทำประมงที่มากกว่าโพงพาง ดังคำสัมภาษณ์

“...(พูดใต้)โพงพางไม่ใช่มีปัญหาเท่าไร เพราะว่ามันอยู่ที่เดียวหนิ เท่าแต่ว่าวิ่งเรือไปลงหนิ มันอยู่ถึงนั้น ไม่ใช่มันไปไหน ก็ปักที่ชาติก็อยู่หลักนั้นแหละ...”
สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

“...(พูดใต้)อันนี้ไม่ที่ทำลายไรโพงพาง ถ้าเหมือนอวนรุนแหละหนิ มันรุน คิด

ว่ารูนไปได้หมด โฟงพวงมันอยู่ที่เดียว น้ำไหลมาเอง ไม่ต้องรูนไม่ต้องหา...”
สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์ชาวประมงโฟงพวงได้แสดงความคิดเห็นว่า เครื่องมือโฟงพวงไม่ได้เป็นปัญหาเพราะเครื่องมือนี้ตั้งอยู่ที่เดียว แค่ชาวประมงขับเรือเอาออกไปผูกไว้ไม่ว่าจะผ่านไปนานแค่ไหนหลักโฟงพวงก็ยังตั้งอยู่ที่เดิม และอีกคำสัมภาษณ์พูดว่า โฟงพวงไม่ได้ทำลายอะไร ไม่เหมือนกับอวนรูน เพราะอวนรูนมันเคลื่อนที่ไปได้หมด แต่โฟงพวงตั้งอยู่ที่เดียว น้ำไหลเข้ามาเอง

2.2 ระยะเวลาในการลงโฟงพวง

“...โฟงพวงเป็นอาชีพที่ว่ามันบังคับให้เราหากินไม่ต้องให้รัฐมาบังคับ เฉพาะที่นี้ธรรมชาติบังคับ...” สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556. เป็นคำสัมภาษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าการทำโฟงพวงจะต้องอาศัยช่วงน้ำขึ้น น้ำลง ต้องดูทิศทางน้ำ ไม่สามารถลงโฟงพวงได้ตลอดเวลา เพราะหากน้ำแรงเกินไปอาจทำให้หลักโฟงพวงหักได้ ดังคำสัมภาษณ์

... (พูดใต้) ลงโฟงพวงพอหมดฤดู พอดูน้ำนองพอออกเรือแหละหา น้ำจืดปลาจะไม่ค่อยมีเลยในคลอง ปลาจะหาย น้ำจะลากออกไปหมดเลย ก็หยุดแหแล้วแหละ ลงก็หายไทร ถึงที่นั่นนั้นมาลงช่วงน้ำแล้งแหละ ตั้งแต่เดือนสาม เดือนสี่ เดือนห้า เดือนหก เดือนเจ็ด เดือนแปด พอเดือนเก้า เดือนสิบ จบแล้วแล้ว ไม่ได้ลงแล้ว งั้นน้ำจืดชะแล้วแล้ว ก็หยุดแล้ว ไม่ใช่ลงได้... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

“...(พูดใต้) มันต้องเอาช่วงที่น้ำมาก แต่ไม่ใช่มากพึ้นหนะ มันต้องได้น้ำพอดีๆ ถ้าน้ำมากมันจะออกไม่ได้ คือน้ำน้อยมันจะออกไม่ได้ น้ำมากนี้หลักหักหมด...”
สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

การทำโฟงพวงต้องดูช่วงเวลาของน้ำ หากน้ำมากไปไม่สามารถทำได้เพราะกระแสน้ำจะทำให้หลักอวนเสียหาย หรือน้ำน้อยไปก็ทำไม่ได้เหมือนกัน ในหนึ่งปีจึงทำประมงโฟงพวงได้แค่ไม่กี่เดือน และในหนึ่งเดือนก็ทำได้ไม่เกิน 15 วัน

2.3 ผลการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐไม่เป็นที่ยอมรับของชาวประมงโพงพาง

กรมประมงได้ทำการวิจัย เรื่องต้นทุน ผลตอบแทน และความสูญเสียทางการเงินจากการทำประมงโพงพาง บริเวณคลองสรรพสามิต จังหวัดสมุทรปราการ กรุงเทพฯ และสมุทรสาคร ระหว่างเดือนตุลาคม 2549 ถึง มีนาคม 2551 โดยศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลอ่าวไทยตอนบน (สมุทรปราการ) พบว่าโพงพางได้ทำลายสัตว์น้ำเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความสูญเสียวันละ 559.26 บาท/ปาก จากผลการสำรวจพบโพงพางในคลองสรรพสามิต 245 ปาก ทำการประมง 258 วัน ใน 1 ปี ก่อให้เกิดความสูญเสียปีละ 35,350,824.60 บาท จากข้อมูลดังกล่าวชาวประมงโพงพางมองว่าผลวิจัยที่คลองสรรพสามิตไม่สามารถนำมาอ้างได้ เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดตรังไม่มีสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ดังคำสัมภาษณ์

“(พูดใต้) ลูกกุ้งมันก็เป็นลูกกุ้งแหละ มันไม่มีที่นั่นอันไปลาเศรษฐกิจ ไอบ่ปลาอินทรี ปลาทุ มันไม่มี ที่นี้ก็ติดลูกปลาเกลือ ลูกปลาซีจีน ปลาแป้น เเท่าอันแหละ แต่เค้าไม่เข้าใจ...” สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้) ทำลายเป็นบางส่วน จริงๆแล้วปลามันอาจจะทำลายลูกปลาเป็นบางส่วนจริงๆแล้วทำลายส่วนใหญ่เลย พวกลักลอบข้างนอก ไฟบั้น อวนลาก ลูกปลามันจะเข้า คือมันไม่เป็นปลาเศรษฐกิจเลย จริงๆแล้ว พวกปลาเล็กนี้มันจะอยู่ในคลองโดยเฉพาะ มันจะไม่มีการเติบโตเลย มันจะอยู่ขนาดนั้นแหละ มันไม่เหมือนปลาทุปลาไทรพวกนั้นแหละ... สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556

“(พูดใต้) ถ้าแหล่งว่าโพงพางทำลายสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ไม่มี น้อย เพราะว่าจริงๆแล้วข้างนอกนั้น อวนลาก ลากคู่กะเรือปั่น เรือไต่หมึก ปลาที่มากเค้าโพงพางปลาเศรษฐกิจ ไม่มี ส่วนน้อยปลาทุหามาย ไม่มีไหมเข้าในคลองนี้...” สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556.

ข้อมูลที่ได้รับจากชาวประมงโพงพางมองว่า โพงพางไม่ใช่เครื่องมือหลักที่ทำลายทรัพยากรทางทะเล เพราะโพงพางเป็นเครื่องมือที่ตั้งอยู่ประจำที่เป็นแค่ส่วนน้อยในทะเล จำนวนเวลาที่ลงโพงพาง ไม่เกิน 10 ถึง 15 วันในหนึ่งเดือน และในพื้นที่จังหวัดตรังก็ไม่ได้มีสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ขนาดของสัตว์น้ำในทะเลตรังมีขนาดเท่าเดิมคือไม่ได้ตัวใหญ่ไปมากกว่านี้ ดังภาพที่ 5



ภาพที่ 5 สัตว์น้ำจากการจับโดยใช้เครื่องมือโพงพาง

จากการลงเก็บข้อมูลในวันที่ 15 ธันวาคม 2556 ชาวประมงได้ใช้เครื่องมือโพงพางในการจับสัตว์น้ำ พบกองปลาขนาดใหญ่ซึ่งถูกกองรวมกันไว้ มีสมาชิกในบ้านประมาณ 4-5 คนนั่งล้อมวงเพื่อแยกสัตว์น้ำออกเป็นกองๆ และนำไปขายต่อ ซึ่งชื่อปลาที่เรียกเป็นภาษาใต้ทำให้ฟังยาก และอาจผิดพลาดได้ทราบแต่เพียงว่าเป็นปลาคนละชนิดกันเท่านั้น

มุมมองของหน่วยงานภาครัฐ ดั่งคำสัมภาษณ์

“...บางที่ชาวบ้านเค้าก็ต้องใช้ความรู้สักแหละ การศึกษามันก็ยากที่จะยอมรับยกเว้นจะชวนเขามาทำด้วย สัตว์น้ำจับมาได้กระจายดูว่ามันมีที่เปอร์เซ็นต์ที่เค้าได้คือได้ตัวใหญ่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจสูงตัวเล็กๆ มันเนาไปที่เปอร์เซ็นต์ เกือบ 80% ที่จับสัตว์น้ำยังไม่ถึงวัย...” สัมภาษณ์, วันที่ 2 เมษายน 2557.

“...ตัวโพงพางมันมักจะวางอยู่ตรงปากแม่น้ำ ริมคลอง ซึ่งมันเป็นแหล่งขึ้นลงของสัตว์น้ำวัยอ่อน เพราะมันจึงติดสัตว์น้ำวัยอ่อนเยอะ...” สัมภาษณ์, วันที่ 9 เมษายน 2557.

...ในหนึ่งเดือนเขาทำการประมงด้วยเครื่องมือโพงพางสิบวันคือช่วงน้ำขึ้น น้ำลง ชาวบ้านเรียก น้ำเป็น คือช่วง 14 ,15 ค่า 1, 2, 3, 4 ประมาณนี้ ทั้งข้างขึ้นข้างแรม เดือนหนึ่งประมาณสิบวัน และก็จำนวนช่อง จำนวนช่อง คุณหนึ่งปีเข้าไป ถ้าหากว่าเราหยุดทำการประมงประมาณสามเดือน มูลค่าสัตว์น้ำที่ยังไม่โตมันจะเพิ่มมูลค่าขึ้นมาเป็นสิบเท่า ซึ่งไม่ใช่บ่อย... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

หน่วยงานภาครัฐมองว่าเครื่องมือโพงพางถึงแม้จะไม่ได้เคลื่อนที่ แต่เป็นเครื่องมือที่ดักสัตว์น้ำวัยอ่อน เพราะเครื่องมือนี้จะวางอยู่ริมตลิ่ง รวมถึงเวลาที่ลงโพงพางจะเป็นช่วงน้ำขึ้นและน้ำลง ซึ่งช่วงนั้นน้ำจะพัดสัตว์น้ำทุกประเภทเข้ามาในถุ้งอวน และจากกระแสน้ำทำให้สัตว์น้ำวัยอ่อนถูกแรงอัดของน้ำเข้าไปทับกันใต้ถุ้งอวนทำให้เกิดความเสียหายอย่างมาก ชาวประมงจึงนำสัตว์น้ำที่ขายไม่ได้เหล่านี้ไปเป็นเหยื่อของปลากระชัง เป็นต้น นักวิชาการมองว่าหากเราปล่อยสัตว์น้ำวัยอ่อนพวกนี้ให้เติบโตกว่านี้ จะสร้างมูลค่าได้มากกว่าที่ชาวบ้านนำไปทำปลาเค็ม หรือกุ้งแห้ง

3. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

จากวิถีชีวิตที่ประกอบอาชีพโพงพางกันมานาน รวมถึงความเชื่อด้านข้อมูลว่า เครื่องมือโพงพางไม่ใช่สาเหตุหลักในการทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ เนื่องด้วยเครื่องมือมีลักษณะประจำที่ และระยะเวลาในลงโพงพางในแต่ละเดือนมีเพียง 10 -15 วันเท่านั้น ยังมีสาเหตุอีกข้อหนึ่งที่มีผลต่อการทำโพงพาง นั่นคือผลประโยชน์ส่วนบุคคล อันได้แก่ เรื่องปากท้อง ความยากจน ดังคำสัมภาษณ์

... บางคนหนึ่งต้องลงโพงพางก่อน ถึงขายกุ้ง ขายปลาให้ลูกไปโรงเรียน ไปซื้อข้าวสารมาให้ลูกกิน มันไม่ใช่การทำโพงพางจะมีเงิน ไม่มี ทำเพื่อเลี้ยงครอบครัว เท่านั้นเองการทำโพงพางไอคนทำมันหาเข้ากินค่า ไม่ได้ร่ำรวยอะไร คือทำเพื่อประทังชีวิตเท่านั้นเอง ทุกวันนี้หนึ่ง ถ้าทางเจ้าหน้าที่เข้าใจหนึ่ง ทำเพื่ออย่างน้อยๆ ให้ลูกได้ไปโรงเรียนจะต้องไม่มาลงโพงพางเหมือนพ่อมันอีก แต่ถ้าเค้าเลือกได้ เค้าคงอยากได้อาชีพที่มันมั่นคง เพราะมันเป็นงานที่หนัก เป็นงานที่เสี่ยง เนี่ยถ้าฝนตกไอนี้จะอยู่ริมตลิ่ง อันนี้อยู่ในคลองหนึ่ง แต่ที่บ้านผมมันอยู่ในทะเลเลย ถ้าลมจัดฝนตก ก็ต้องตากอยู่อย่างนี้ ต้องตากลม ตากแดด ตากอยู่อย่างนี้ เพราะมันเป็นอาชีพที่หนักและทรมาณ... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้) ถึงลูกบางคน สามคนเรียน ถึงเด็กตอนนี้ 10 บาทไม่เอาแล้วให้ไปโรงเรียนอะนะ ลีบบาทไม่เอาแล้ว ไม่ได้ 50 เพราะว่ามันไปถึงกันตั้งนู่น ห้าลีบบาท เหลือหลบ ไม่เหลือสักบาท เอาตะอย่างน้อย เด็กอนุบาล โป้เรียนที่ตลาดนั้นหะ ไม่แล้วก็พาห้าลีบบาท ถึงคนที่ยังสักหิดมันก็พามากแหละหะ นั้นถ้าว่าทางที่ดีได้ช่วยทางนี้สักหิด ให้โพงพางได้เค้าได้ลีมตาสักหิดแค่นได้หิด แค่นได้หิดอย่าเที่ยวว่าเล่นๆหนักแรง มันอยู่ที่เดียวหะ... สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้) ไอ้ไม่ก็เจ้าแล้ว ไอ้พวกเงินกู๊ ที่มันเก็บเบี้ยดอกรายวัน บ้านผมหนีหายแล้ว มันมาแล้ว ที่เราถามว่ามันบังคับเรามั้ย มันไม่ได้บังคับเราไปเอาของเขาเอง ไม่เอาหรือครั้นลูกหนึ่งแบมือขอเบี้ยไปโรงเรียน ผมว่าต่อไปลูกเรียนมหาลัยหะ ไม่ได้เรียน ถึงตีรัฐบาลให้กู๊เบี้ย ไมใช่มันพอจ่ายละ กู๊เบี้ยมันเอากลับ ถ้าเรียนไม่จบมันเอากลับเลย ถ้าเรียนจบไม่พ้อ ..เด็กติดยามากกว่าเดิม เป็นขโมยเพราะเค้าไม่มีอาชีพ ช่วยบันที่ดินให้ชาวบ้านให้เค้าได้ปลูกยาง บันน้ำเค็มให้ออกเลย สักลิบยี่ลิบไร่ ... สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2556.

“...(พูดใต้) คนถ้ามันยังเบี้ยมันไม่ไปทำมัย งานตราครุฑนี่ ไปนอกกลางคืนคิดดูขบ ฝนตกฟ้าร้องก็ต้องทำ คนยังเบี้ยหมาทำมัย คนมายเบี้ยที่ไปทำ ถ้ายังงานกินเงินเดือนไม่ใช่ทำ...” สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2556

“... (พูดใต้) ประมาณ 53-54 แต่เค้ามาเริ่มทำลายเมื่อปีที่แล้ว 55 ทำให้ชาวบ้านทำไร่ไม่ได้เลย โป้ที่มันไม่มีไรหะ ลูกเรียนที่บ้านค่าน้ำค่าไฟ ทุกสิ่ง เอาตะชาวบ้านธรรมดาถ้าไม่ได้เดือน 7 พัน กายอยู่ไม่ได้จ่าย เดือนหนึ่งหกเจ็ดพัน ค่าไฟบางคนห้าหกร้อย ค่าน้ำห่าว...” สัมภาษณ์, 17 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่ามีแต่คนที่จนเท่านั้นที่ยังทำโพงพางอยู่ เพราะโพงพางเป็นงานที่หนักไม่มีใครอยากทำ แต่ต้องทำเพราะต้องส่งลูกเรียน บางคนต้องไปลงโพงพางเพื่อไปขายปลาก่อนแล้วเอาเงินมาให้ลูกไปโรงเรียน เด็กสมัยนี้ได้เงินไปโรงเรียนวันละ 10 บาทไม่พอใช้แล้ว เพราะต้องไปถึงตัวเมืองกันตั้งคนละ 50 บาทก็ไม่เหลือกลับมา บางคนก็พูดว่าชาวบ้านธรรมดา ถ้าไม่มีรายได้เดือน 7 พันก็อยู่ไม่ได้แล้ว เพราะต้องจ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟ ต่างๆ ตรงกับคำสัมภาษณ์ “...วิถีชีวิตเขาไง วิถีชีวิตเดิมๆ ทำมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ความเคยชินแล้วทัศนคติคือไม่ยอมเปลี่ยน โพงพางคล้ายๆ ซ้อห่วย ซ้อลือตเตอร์ บางช่วงบางตอนที่สัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์มันก็โอเค...” สัมภาษณ์, วันที่ 26 มีนาคม 2557. การทำโพงพางมีรายได้ไม่แน่นอนเหมือนการซื้อลือตเตอร์ตรงที่ว่า บางวันจับปลาสามารถขายได้เป็นพันก็มี แต่บางวัน

ก็ไม่มีปลามาขาย อย่างน้อยปลาเค็มที่ได้ทำไว้ก็นำมาเป็นอาหารไม่ต้องใช้เงินไปซื้อกับข้าวได้ในเดือนที่ได้รายได้มากสูงเป็นหมื่นบาทก็มีเหมือนกัน ชาวประมงโพงพางจึงบอกได้ว่าโพงพางเป็นอาชีพที่ส่งผลเสียให้ลูกหลานได้เรียนจบปริญญาตรี ดังคำสัมภาษณ์

... คุณคิดดูคนทำโพงพางถ้าเค้าทำกันรวย มันจะหมดได้ไงที่หาดทรายขาว มันยังทำ พออายุเยอะก็ทำไม่ไหว อันนี้หนึ่งแล้วเด็กถ้าได้เรียนหนังสือไม่ว่าใครที่ได้เรียนหนังสือหะ จะไม่กลับมาทำโพงพางนี้แล้ว มันเป็นงานที่หนักและเป็นงานที่เหนื่อย ถ้าได้เรียนหนังสือเด็กก็ไปทำงานอยู่ห้องแอร์ดีกว่า ไม่มาลงโพงพางแล้ว หน้าลมหน้าพายุนี้ต้องตากลม ตากฝน ตากแดด ไปกางโพงพาง... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

“(พูดได้) มันจะน้อยลง เพราะว่ามันช่วงที่นายไม่จับมันก็เลิกไปเอง เพราะว่าเค้ายังฐานะถูกใครเค้าเรียนจบเค้าจะทำงานฝั่งเค้าจะเลิกไปเลย จริงๆแล้วคุ้มมันคุ้มแหละหนา โป้ที่ไม่มีงานทำ แต่ถ้าโป้ที่มีงานทำแล้วเค้าจะเลิกไปเอง...” สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

“...เป็นเครื่องมือประจำที่ที่ได้เปรียบต่ออาศัยน้ำขึ้นน้ำลง เลื่อนนอนกินจริง ๆ ชาวบ้านคือยึดถือมาเพราะมันสะดวกสบาย เค้าก็มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้...” สัมภาษณ์, วันที่ 2 เมษายน 2557.

ปัจจุบันผู้ประกอบการอาชีพประมงโพงพางลดน้อยลงมากแล้ว นอกจากการปราบปรามของภาครัฐแล้ว การทำประมงโพงพางนับได้ว่าเป็นอาชีพที่งานหนักต้องใช้กำลังในการดึงอวนขึ้นมา บางวันต้องตากแดด ตากลม ฝนแปรไปตามสภาพอากาศ บางบ้านที่เลิกประกอบอาชีพโพงพางได้เพราะส่งผลเสียลูกหลานจนเรียนจบหมดแล้ว ก็มีเงินมาช่วยเหลือสนับสนุนมีการขยายซื้อที่ดินบนฝั่งทำสวนยาง สวนปาล์ม สิ่งนี้ก็เป็นปัจจัยที่ทำให้คนเลิกอาชีพโพงพาง โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ ๆ มีทางเลือกที่มากขึ้น ทำงานบริษัทเพื่อรับเงินเดือนที่แน่นอนหนึ่งทำงานในห้องแอร์ ซึ่งสบายและมั่นคงกว่าแม่แต่อาชีพสวนยางไม่ค่อยเห็นเด็กรุ่นใหม่กลับมาทำเหมือนกัน

4. ความขัดแย้งด้านโครงสร้างด้านการจัดการ

4.1 การเลือกปฏิบัติระหว่างโพงพางกับเครื่องมือประมงอื่น

อวนรุนและอวนลาก ถูกยกขึ้นมาเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ดั่งคำสัมภาษณ์ “...(พูดได้)มันปราบไม่เท่าเทียมกันใช่มั้ย ปราบอวนรุน อวนลากกัน ถ้าไม่ให้ โพงพางลง เพราะว่ามันทำลายมากกว่าพวกเรามากกว่า ยกที่เท่านี้ ของมัน ยกที่เท่าไต่อะ...” สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2556.

...ประมงอวนลาก เค้าระบบนายทุน นายทุนทั้งนั้นเลย เพราะเรือแต่ละลำเป็น ล้านๆ ที่นายทุนเค้่าสร้างกันมา แล้วถ้าออกกฎหมายมาบังคับตรงนี้เค้่าก็แจ้งกันหมดสิ ที่นี้เค้่ามีตั้งค์ มีเงินใจ ไม่ว่าจะอธิบดีคนไหน เค้่าก็จ่ายเงินให้ได้ กฎหมายที่ออกมาจึงแแก่เฉพาะคนจน ชาวบ้านอย่างเดียวน นายทุนรังแกไม่ได้อยู่แล้ว... สัมภาษณ์, 12 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์ประมงโพงพางมองว่าเครื่องมือโพงพางเป็นส่วนน้อยที่ทำลายทรัพยากร อวนของโพงพางจับสัตว์น้ำเมื่อยกขึ้นมาไม่เท่ากับของของอวนรุน อวนลาก ซึ่งถูกมองว่าเป็นการเลือกปฏิบัติเหมือนกับการกฎหมายรังแกเฉพาะคนจน เพราะอวนลากเขามีเงินจึงยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้

มุมมองภาครัฐ มมองเรื่องอวนรุน อวนลาก ดั่งคำสัมภาษณ์

...อวนลากก็อีกเรื่องหนึ่ง มันก็มีกฎหมายควบคุมของเขาอีกฉบับหนึ่งเราก็ยอมรับว่าเป็นการทำลายล้างเหมือนกัน แต่ตอนนี้อวนลากเขากำลังมีมาตรการต่างๆ ที่จะทำอย่างไรไม่ให้ทำลายล้างมากเกินไป กรมประมงกำลังศึกษาเรื่องขยายตาอวนกันอวนลาก นั่นคือวิธีการอีกแบบ ที่สำคัญคือเขามีเขตกำหนดห้ามเข้าทำการประมง โดยใช้เครื่องมืออวนลากอวนรุน เดิมที 3 พันเมตร แต่ละจังหวัดก็มีการขยาย 5,400 แล้วแต่ว่ากลุ่มนี้เขาสรุปว่าเขาทำในทะเลลึก แต่ว่ากลุ่มประมงพื้นบ้านซึ่งเขาอยู่บริเวณชายฝั่งเขาออกไปทำการประมงก็ไม่เกินสิบกิโลประมาณนี้ ซึ่งสัตว์น้ำตรงนี้ มันจะอยู่บริเวณนี้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยแพร่ขยายพันธุ์ต่างๆ ระบบนิเวศของมันพร้อมอยู่ตรงนี้ แล้วก็ชุมชนอยู่ตรงนี้ ใช้ประโยชน์ตรงนี้ เพราะฉะนั้นต้องดูแลตรงนี้ก่อน สัตว์น้ำไปเลี้ยงตัววางไข่ในทะเลลึกหรือบริเวณที่เหมาะสม ตัวอ่อนมันก็ต้องเข้ามา เลี้ยงตัว อาศัยวางไข่ เพราะว่ามันมีในเรือของอาหารธรรมชาติชายฝั่ง แล้วก็กลับไปโตในทะเลลึก

แต่ตอนที่เข้ามาอยู่ชายฝั่งตรงนี้ โพงพางมันเก็บรวบรวมไปมันก็หมดโอกาสที่จะไปเจริญเติบโต... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

...ถ้าดูทะเลตรงโดยรวมนะ ชาวประมงส่วนใหญ่มีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องทำโพงพาง และไม่ต้องทำอวนรุน รวมทั้งไม่ต้องทำประมงด้วยเครื่องมือทำลายล้างเลย อยู่ได้แบ่งปันกันได้แต่มันได้น้อยลง ถ้าหากมากขึ้นนิดหน่อยแต่ถ้าประสบการณ์เราก็คือ ถ้าพูดอวนรุนนะทั้งทะเลตรงเลยทำได้ เราอนุญาตวันนี้แป๊บเดียวเราจะทำให้ดู ฟรุ้งนี้พันลำเลยติดเครื่องคราดเรียบร้อย โพงพางก็เหมือนกันถ้าบอกว่าทำเลย แป๊บเดียวทั้งทะเลทุกคนทำได้หมด... สัมภาษณ์, วันที่ 9 เมษายน 2557.

เจ้าหน้าที่รัฐมองว่ากลุ่มอวนรุน อวนลาก เป็นการทำลายทรัพยากรทางทะเลเช่นกัน ซึ่งทั้งสองเครื่องมือก็มีกฎหมายควบคุมคนละฉบับกัน คือห้ามหากินในเขต 3,000 เมตร ซึ่งในบางท้องที่ประกาศห้ามเข้ามาหากินในเขต 5,400 เมตรแล้ว ซึ่งเครื่องมืออวนรุน และอวนลาก หากินในเขตทะเลน้ำลึก และส่งสินค้าไปขายมีรายได้เข้าประเทศ แต่เครื่องมือโพงพางที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่ง มีโอกาสจับสัตว์น้ำวัยอ่อนได้มาก เป็นการป้องกันเพื่อให้สัตว์น้ำวัยอ่อนได้มีโอกาสเติบโตมากขึ้น จึงมีประกาศห้ามใช้เครื่องมือนี้เกิดขึ้นมา องค์กรชุมชนได้แสดงความคิดเห็นว่า ชาวประมงทุกคนสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย รายได้อาจจะน้อยลง อาจต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เพราะหากกฎหมายปล่อยให้อวนรุน หรือโพงพางทำได้ ทุกคนก็สามารถเริ่มทำกันได้เลย ดังนั้นกฎหมายควบคุมเพื่อให้ทรัพยากรในทะเลได้มีใช้อย่างยั่งยืน

4.2 ระบบนายทุนที่ไม่สามารถปราบปรามได้หมด

จากการเปรียบเทียบถึงเครื่องมืออวนรุน และอวนลากแล้ว ประมงโพงพางคิดว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามเครื่องมือโพงพางอย่างหนัก มีเบื้องหลังมาจากกลุ่มนายทุน โดยเฉพาะการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก ดังคำสัมภาษณ์ “...ผมบอกโพงพางที่เค้ามาจับจริงๆ มันเกิดจากนาเกลือ หาดทรายขาว เพราะว่าไปนี้เรือสินค้าแหละไปชนหลักโพงพาง ถึงไปนี้ไปเรียกค่าเค้า ถึงมันเอาเบี้ยให้นายสักสองล้านดีกว่ามาเสียให้ไปนี้ห้าหกหมื่น...” สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้) เค้าจะถือว่ากฎหมายเป็นใหญ่ กฎหมายออกมาถึงบอกว่าผิดกฎหมาย กามันก็คือผิดแล้วผมถามว่าชาวบ้านตาตาๆ เหมือนกับคนบ้านผม บอกว่าผิดกฎหมาย ผมหาญมาย มันไม่หมด นายทุน มันไม่หมด เชื่อผม ถ้าให้จับจริงๆ โป้ที่ลากก็เรือเก่า แก่มันออกไปแล้ว นั้นพอนายมามันก็วิ่ง เตียวลูกน้องผมมาไถสามพัน ต่อเข้าผมมาไถ

ใหม่หล่าว ถึงถ้าคนที่ไม่มีเก้าแก่อะ คือถ้าไปเก้าแก่อ้ำมันทุบหม้อข้าวเราพอได้หุงแแหละ ... สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2556.

ชาวบ้านมองว่าหน่วยงานภาครัฐเริ่มดำเนินการจับกุมโจงพวงอย่างจริงจัง เพราะเรือชนสงเมื่อชนหลักโจงพวงแล้ว ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้กับชาวประมงโจงพวงหลายหมื่น สู้อเอาเงินไปเสียให้หน่วยงานภาครัฐดีกว่า และอีกอย่างจะจับกุมโจงพวงก็ไม่มีวันหมดเพราะมีกลุ่มนายทุนอยู่เบื้องหลัง ชาวบ้านธรรมดาจะไม่กล้าเสี่ยงออกไปให้นายจับ แต่นายทุนเมื่อนายจับแล้ว วันรุ่งขึ้นก็ออกมาวิ่งหากินอีกเพื่อถอนทุนใหม่ได้

มุมมองภาครัฐในความขัดแย้งด้านโครงสร้าง

ภาครัฐมองว่ากลุ่มนายทุนมีบทบาทในการสนับสนุนให้ชาวประมงโจงพวงยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้ และเป็นเบื้องหลังในการรวมกลุ่มประท้วง ดังคำสัมภาษณ์

...ไม่มีคนใดไม่รู้ว่าเครื่องมือโจงพวงผิดกฎหมาย รู้หมด และที่สำคัญ ผู้ประกอบการที่เป็นเก้าแก หรือเป็นนายทุน จ้างลูกจ้างชาวประมงบริเวณแถบนั้นด้วยกันเป็นการทำประมงด้วยเครื่องมือโจงพวงแล้วเขาก็แบ่งปันผลประโยชน์เป็นค่าจ้างอะไรกัน รับสัตว์น้ำขึ้นมาจำหน่าย เป็นสิบบ้างของ คนเดียวทำสิบบ้างไม่ได้ ในเวลาที่น้ำลงที่เขาถู้อวนสูงสุดก็แค่3ปากแล้วน้ำมันจะขึ้น เพราะน้ำขึ้นปั๊บถ้าหากคุณถูไม่ทัน โงงพวงเสียหายเลย แค่ 3 ปากต่อคน มันก็แค่นั้นแล้วเป็น10 ปาก มันก็ทำไม่ได้แล้ว มันก็ต้องมีลูกจ้างเข้ามาช่วย นี่คือตัวร้าย ลูกจ้างคือตัวร้าย นายจ้าง เก้าแกผู้ประกอบการ ตัวร้าย และกลุ่มนี้เขาค่อนข้างมีฐานะ พอมีฐานะเวลาต่อรองอะไรต่างๆ มันเกิดขึ้นได้ เพราะว่าสามารถที่จะสนับสนุนกลุ่มแกนนำต่างๆที่ไปชุมนุมประท้วง ก็กลุ่มนี้คอยสนับสนุนอยู่ซึ่งมันยึดเยื้อ เพราะว่ามีคนสนับสนุน... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

...ท่าเรือกันตั้งของเราเนี่ยนะ คือเป็นท่าเรือพาณิชย์ ก็มีเรือพาณิชย์ เรือประมงก็ดี เรือบรรทุกสินค้า ขาเข้า ขาออก ก็วิ่งผ่านร่องน้ำตรงนี้อยู่ แล้วโจงพวงเนี่ย ก็เป็นเครื่องมือที่มันกีดขวาง ไม่มากนัก เพราะเรือที่เขาวิ่งไปมาประจำ แต่ที่เป็นปัญหาคือตอนที่ชุมนุมประท้วงกันเนี่ย ที่ปิดปากร่องน้ำ ที่ทำให้เรือมันเข้าออกไม่ได้ ทำให้สินค้าเขาเสียหายได้รับความเดือดร้อน ก็ไปคุย ไปเคลียกัน ก็เข้าใจกัน ทำตามขั้นตอนกฎหมาย เพื่อรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนเขาเอง... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

“...ในเรื่องของการร้องเรียนก็มีบ้าง จากที่การระบบขนส่งทางน้ำที่อาจมีการกีดขวางอยู่บ้าง บางช่วงมีอยู่บ้าง แต่ว่าจริงๆแล้วระดับของการเดินเรือตั้งแต่อดีตมามันก็สามารถที่จะอยู่กันได้ระหว่างชุมชน...” สัมภาษณ์, วันที่ 21 มีนาคม 2557.

เจ้าหน้าที่รัฐในท้องถิ่นมองว่า โพงพางมีการกีดขวางการเดินทางเดินเรือสินค้าอยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีผลมากนัก เพราะเส้นทางเดินเรือมีลักษณะของการพึ่งพากันมาตั้งแต่อดีต บางคนก็เป็นญาติเป็นคนรู้จักกัน เมื่อมีปัญหาอะไรก็สามารถคุยกันได้ และการเดินเรือเส้นทางนี้ก็มีการมานานแล้ว แต่ที่เกิดผลกระทบจริงๆ ก็คือในช่วงที่มีการประท้วง คือ ปิดเส้นทางเดินเรือ ตอนนั้นมีผลกระทบมากที่สุด

สรุปประเภทของความขัดแย้ง ในฝ่ายชาวประมงโพงพาง สรุปได้ว่า มี 4 ประเภท

1. ด้านค่านิยม เป็นความเชื่อที่ว่าอาชีพนี้คือวิถีชีวิต
2. ด้านข้อมูล คือ ลักษณะของเครื่องมือเวลาในการลงโพงพาง และผลงานวิจัยของภาครัฐกับบริบทของพื้นที่
3. ด้านผลประโยชน์ คือ ผลประโยชน์ส่วนตน ได้แก่ ความยากจน
4. ด้านโครงสร้าง คือ การเลือกปฏิบัติและระบบนายทุน

ประเภทความขัดแย้งของหน่วยงานภาครัฐ

1. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง

หน่วยงานภาครัฐมองว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความขัดแย้ง เพราะเป็นการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ดังคำสัมภาษณ์ “...เราเป็นหน่วยปฏิบัติจะต้องทำตามนโยบายที่ทางราชการกำหนดมา ถ้าเราไม่ปฏิบัติเรามีความผิดใช่ไหม นั่นคือมุมมองราชการ...” สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2557.

...เครื่องมือโพงพางเราก็ทราบว่าเป็นเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย พอผิดกฎหมายเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ในฐานะเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายโดยเฉพาะ พรบ. การประมง 2490 และมีประกาศ ปี 2521 ห้ามใช้เครื่องมือโพงพางเพราะฉะนั้นชาวประมงที่ทำประมงด้วยวิธีโพงพางผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ไปรื้อถอน ไปปราบปราม ไปจับกุม เค้าไปปฏิบัติตามที่ของเขาไม่ได้เป็นความขัดแย้ง... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

ประเภทของความขัดแย้งของเจ้าหน้าที่รัฐ จึงอยู่ในด้านโครงสร้าง คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ ตามหลักของกฎหมาย หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง คือสำนักงานประมงจังหวัดตรังได้ดำเนินการแก้ปัญหาเครื่องมือโพงพาง โดยมีกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. สืบหาข้อมูลเครื่องมือประมงโพงพาง

2. พุดคุยทำความเข้าใจ ประชาสัมพันธ์ ทั้ง 3 อำเภอ จัดเวทีเรียกชาวประมงที่บ้านที่เขาทำการประมงด้วยเครื่องมือโพงพางเกือบ 100% ทุกคนก็มาทั้งหมดเลย มาพูดคุยทำความเข้าใจ รวมทั้งจังหวัดด้วย นายอำเภอด้วย และมีเจ้าหน้าที่ออกไปชี้แจงทุกอำเภอ

3. การออกประกาศ โดยการออกประกาศไปของผู้ว่าไมตรี อินทสุต ผู้ว่าไมตรีสมัยนั้น แจกจ่ายไปยังอำเภอท้องที่และแจ้งไปยังชาวบ้านชาวประมง กำหนดเวลาให้เลยว่าต้องรื้อถอนให้แล้วเสร็จภายในวันที่เท่าไร ถ้าหากว่าไม่รื้อถอนเจ้าหน้าที่จะรื้อถอนเอง และกีดำเนินการจับกุมอะไรต่างๆ

4. เรื่องของการรื้อถอน ทำลาย จับกุม

5. สร้างความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน โดยการใช้งบประมาณจังหวัดกว่า 7 ล้านบาทบาทในการเปลี่ยนอาชีพ สร้างปะการังเทียม สนับสนุนค่าน้ำมันในการสำรวจ เป็นต้น

จากมุมมองของทั้งสองฝ่ายประเภทของความขัดแย้ง ชาวประมงโพงพาง คือ ด้านค่านิยม คือ วิถีชีวิตที่มีผลต่อมุมมองความขัดแย้งมากที่สุด ในส่วนหน่วยงานภาครัฐ คือ ด้านโครงสร้าง การปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังคำสัมภาษณ์ “...เอาของผิดกฎหมายขึ้นมาวางบนโต๊ะไม่ได้ เจริญไม่ได้ ต้องเอากฎหมายเป็นตัวตั้ง ไม่ใช่เอาความรู้สึก หรือความคิดเห็นส่วนตัว กฎหมายต้องเป็นตัวแม่...” สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

จุดยืนและจุดสนใจ

ชาวประมงโพงพาง

ชาวประมงโพงพางต้องการให้หน่วยงานภาครัฐมีการผ่อนผันให้สามารถทำประมงโพงพางต่อไปได้เหมือนเดิม ซึ่งหากจะควบคุมในเรื่องจำนวนปากโพงพาง ระยะเวลาการทำ

โพงพาง ก็สามารถยอมรับได้ ดีกว่าห้ามทำเลย ดังคำสัมภาษณ์ “...(พูดใต้)ให้ผ่อนผันดีทว่า เพราะมันลำบากเรา ภาระมาก ของก็แพง สักเดือนสองเดือนดีแหละถ้าพันนั้น ถ้าให้ลงปิดสัก เดือนสองเดือน พันนั้นได้กัน ให้ได้ทำ...” สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)สามเดือนปิดอ่าวและก็บังคับให้ลงน้ำหนึ่งสักสามคืน แต่ว่าจังหวัดนั้นต้องเอากุ้งมาปล่อย ให้ชาวบ้านดูแลกันเอง คือปิดอ่าวเหมือนประตูปิดอ่าวไปเลย ถึงต่อไปชาวบ้านก็จะบริหารกันเองผมว่าเป็นอาชีพที่ตั้งเดิมของปู่ย่าตายาย แต่ว่าไม่ใช่ว่าทำลายธรรมชาติ ฟังตัวเอง แต่ว่ามันต้องมีการบริหารจัดการว่าเนี่ย ให้ คือแหล่งว่าจากที่ทำปลาเพื่อลดต่ออย่างมากหนักแลงตะ คือคนหนึ่ง 8 สัก 5 ช่อง ไอโบ้ 5 ช่อง ให้เหลือสัก 4 ช่อง ทั้งคลอง ทั้งเล ห้าช่องพอสวยเลย ไอโบ้อีทำใหม่คือไม่ต้องให้มันทำ โบ้ที่อยู่คือให้มันอยู่... สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)ขอปิดอ่าว 3 เดือน หลังจากนั้นให้ชาวบ้านมาใช้ขึ้น น้ำสัก 3 คืน เดือนหนึ่งก็ได้หกคืนหนี ผมถามอะไรมันหมดอะ เดือนหนึ่งทำห้าหกวันหรือหกวัน หนึ่งเดือนเราทำ ยี่สิบสี่วันหรือ ยี่สิบห้าวัน สามสิบสี่แล้วแต่ลคิดดูขอหกวันมันอีพริอแรง... สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

...(พูดใต้)คืออยากให้ที่ว่าทำอยู่แล้วให้ลด เค้าจะลดน้อยให้แหละแต่อยากให้ทำต่อ มันจะเลิกกันไปเองโบ้ที่เลิกหนา โบ้ที่ทำมันก็ทำ จากที่นี่ประมาณมีทั้งหมด 50 ราย ตอนนีเหลือจริง ๆ ทำไม่เกิน 5 ราย ทำจริง ๆ มันจะหยุดรอแลเจ้าหน้าที่เค้าจับ เหลือ 24 ราย ไม่มีอาชีพ... สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์ ประมงโพงพางมีจุดยืนคืออยากให้หน่วยงานภาครัฐผ่อนผัน โดยให้หน่วยงานภาครัฐออกวิธีการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมจำนวนช่องโพงพางให้น้อยลง เหลือเพียง 3 - 4 ช่อง ให้ปิดอ่าวเป็นระยะเวลา 3 เดือนเพื่อนำสัตว์น้ำมาปล่อย แล้วแต่เจ้าหน้าที่จะจัดการสิ่งเหล่านี้เพื่อให้พวกเขาสามารถประกอบอาชีพโพงพางเพื่อหารายได้ได้เหมือนเดิม

หน่วยงานภาครัฐ

จุดยืนของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบโดยตรงคือสำนักงานประมงจังหวัดตรังยังคงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ดังคำสัมภาษณ์

...เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่น้อยนิด คงจะดูแลไม่ทั่วถึง คงจะไปเช็คคณังโพงพางทุกวันคงจะไม่ได้ ก็ต้องมีของที่มันไม่ถูก ออกไปบ้าง คือพยายามเอาเปรียบ คนที่พยายามเอาเปรียบ พยายามคิดที่จะทำยังไงให้ตนเองได้เปรียบกว่าเพื่อน ได้ประโยชน์มากกว่าเพื่อน แต่ถ้าไม่มีทะเลย ผมว่าดีกว่า ลักลอบอยู่ดี แม้แต่โพงพางที่เราเห็นกันอยู่เนี่ย ทำการประมง ชนิดปักเสาไม่ได้ ยังใช้วิธีโพงพางปากเสือ เป็นโพงพางใต้น้ำ หลบหลบตาเจ้าหน้าที่ ขณะแล่นเรือไปตรวจเนี่ย เพราะเรารู้ว่าเครื่องมือโพงพางเป็นเครื่องมือประจำที่ แต่หนีไปทำโพงพางใต้น้ำ เขาเรียกโพงพางปากเสือ มันอยู่ใต้น้ำเลย นี่ยังมี บางจังหวัด แต่ว่าจังหวัดตรังของเรายังไม่เจอ... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

กรมประมงมองว่าหากมีการผ่อนผันในพื้นที่ใด พื้นที่อื่นก็สามารถเรียกร้องได้เหมือนกัน กฎหมายก็จะไม่สามารถควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งหมดได้ และถ้าเกิดมีการผ่อนผันไปแล้ว เจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่มีอยู่ไม่มาก ประมงอำเภอมีแค่ 2 คน คงไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง สำหรับคนที่ต้องการผลประโยชน์ต่อให้ไม่มีกฎหมายควบคุมก็จะใช้ทุกวิถีทางพลิกแพลงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น

ตารางที่ 2 สรุปรายการวิเคราะห์ความขัดแย้ง ของชาวประมงโพงพาง

สาเหตุความขัดแย้ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. การถูกปราบปรามอย่างจริงจัง 2. การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกัน 3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีจำนวนมาก
ประเภทความขัดแย้ง	<ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านค่านิยม คือ อาชีพที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ หรือเป็นการถนัดในการประกอบอาชีพ 2. ด้านข้อมูล คือ ลักษณะของเครื่องมือ , เวลาดำเนินการ , ผลการวิจัยแตกต่างกันแต่ละพื้นที่ 3. ด้านผลประโยชน์ คือ ความยากจน 4. ด้านโครงสร้าง คือ การเลือกปฏิบัติ และ กลุ่มนายทุน
จุดยืน	ต้องการให้มีการผ่อนผัน มากกว่าการห้ามทำอาชีพนี้

สำหรับความขัดแย้งในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ เป็นการปฏิบัติงานตามระดับโครงสร้างการทำงานของราชการ จุดยืน คือ การปฏิบัติตามกฎหมายการทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามนโยบายของกรมประมง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของประเทศ

ส่วนที่ 2 การเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

จากการดำเนินการของกรมประมงที่ผ่านมา การเกิดความขัดแย้งในครั้งแรก ปี 2553 หน่วยงานภาครัฐเข้าดำเนินการจับกุมตามกระบวนการของกฎหมายจุดที่ก่อให้เกิดการประท้วง คือ การปฏิบัติงานโดยขาดขั้นตอนการว่ากล่าวตักเตือน หรือแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เมื่อผ่านเหตุการณ์ช่วงที่ 1 มาแล้ว จึงได้มีประกาศจังหวัดในปี 2554 ทำให้เป็นที่รับทราบของทุกฝ่าย กระบวนการจัดการของหน่วยงานภาครัฐโดยสำนักงานประมงจังหวัดตรัง 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. สืบหาข้อมูลเครื่องมือประมงโพงพาง
2. พูดคุยทำความเข้าใจ
3. การออกประกาศ โดยการออกประกาศไปของผู้ว่าไมตรี อินทสุต
4. เรื่องของการรื้อถอน ทำลาย จับกุม
5. สร้างความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

กระบวนการ 5 ขั้นตอน เรียกได้ว่าเป็นการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมวิธีการหลายๆ ด้าน ขั้นตอนแรก เป็นการสำรวจเครื่องมือโพงพาง เป็นขั้นตอนของการสร้างข้อมูลไว้ใช้สำหรับการแก้ปัญหา ขั้นตอนที่ 2 และ 3 เป็นขั้นตอนของการสื่อสารให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบและเข้าใจตรงกัน ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนในการปฏิบัติงานและบทลงโทษ และขั้นที่ 5 คือการสร้าง ความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน ขั้นตอนนี้จึงเป็นจุดสำคัญในการแก้ปัญหา โดยหน่วยงานภาครัฐได้ ร่วมกันแก้ปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับชาวประมงโพงพาง จากการลงสัมภาษณ์ในพื้นที่ ชาวประมงโพงพางทุกคนมองว่าการเลิกทำประมงโพงพางมีส่วนจากการปราบปรามอย่างหนักของเจ้าหน้าที่ มากกว่าการเปลี่ยนอาชีพ จึงทำให้เป็นช่องทางของการกลับไปลักลอบการทำโพงพางเหมือนเดิม ปัญหาที่ทำให้การเปลี่ยนอาชีพได้ผลไม่ดีนัก มีผลมาจากคำสัมภาษณ์ ดังนี้

...(พูดใต้) โป้ที่ลงโพงพางอะหนะ บางที่มันหาม่ายที่ดิน หาม่ายที่ดินทำกินของตัวเอง นั้นแหละผมที่เค้าทำสวนยาง เค้าให้ค่า ไม่ใช่ให้ค่าไหน ให้ค่าปุ๋ย 2,520 บาท โป้โพงพางไม่ได้เอาไปทำไร หาม่ายสวนยาง หากินไปวันๆ รับจ้างกรีดยาง เก็บบางเค้า ... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

... พอให้อวนปูมาปูป่นนั้นแหละ พอวางอวนปูแค่เดือน/ 2 เดือน อวนปูขาดหมดทีนี้ แล้ววางอวนปู วางแล้วมันยิ่งแย่มากกว่าโพงพางชะอีกจะอยู่กับที่ปลาเข้ามาหาเรา ถ้าอวนปูเราต้องวิ่งไปวาง มีค่าใช้จ่าย เคลื่อนที่ไปเรื่อยๆ อวนปู บางทีไปวางค่าน้ำมันก็ไม่คุ้ม ไม่พอค่าน้ำมัน ค่าน้ำมันสักร้อยสองร้อยนี้ เอาวางอวนปูวางได้ไม่ถึงสองร้อยมันก็ขาดทุนแล้ว ปัญหาหลักคือชาวบ้านไม่ได้มีอาชีพอื่นที่ใช้ทดแทน... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)ตอนนี้โพงพางมันดีเป็นว่าผิดกฎหมายหมด ถึงว่าอยากให้เค้าแก้ตัวนี้สักที ชาวบ้านที่ว่าทำงานอยู่ริมทะเล เบอะบางคนไม่ใช่ชาวบ้านไปอยู่ถึงไหน อยู่คลอง เสาอยู่ในน้ำ ถึงไปนั้นหาอาชีพยาก ต้นยางมันก็หามาได้ นั่นพอเค้าตัดแล้วไปช่วยเก็บบางทีเค้าจ้างเอา... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

...(พูดใต้)ผมยอมรับนะ ว่าปุ๋ยผมไปเอาให้ที่อำเภอ ไปช่วยเอาให้คน 21 สอบ ถึงแค่นั้นเอา ถึงเอามาแล้วไม่ใช่เอามาใส่ทาง ใส่ถึงไหน ขายกาพอให้ลูกไปโรงเรียน เค้าให้ปุ๋ยก็ต้องเอาปุ๋ยไว้ก่อน เพราะว่าไม่ที่เอาไหนมาลง เลี้ยงหอยก็เลี้ยงไม่ได้ น้ำลึก ไปแลหน้า 6-7-8 เมตร ถึงผมไม่แบ่งไม่ที่อื่บักไหน บักไม่ได้จุ่ม บักไม่ถึง... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)ให้กระชังกับโพมมาถึงพันธุ์ปลาไม่ให้ ค่าเหยื่อไม่มี ถึงชาวบ้านจำเป็นต้องเอาเหยื่อจากโพงพางมาให้เหยื่อ พอไปนั้นมาทำลายหมด เลี้ยงปลาหรือ ในเมื่อพวกเราเป็นคนจนนี้หนา คนจนนี้คืออีกินข้าว ชื่อข้าวมากินสักมือนี้ยังไม่มีเหลย ถึงเอาไหนไปซื้อเหยื่อให้ปลากิน วันละ 100 - 200 เข้าใจมั๊ย... สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

... (พูดใต้)จริงหยุดแล้วหนิ นี่ถึงปี 56 ประมาณ กลางเดือน 57 ก็หยุดแล้ว แต่ว่าพอว่ามันให้เราทำสามปีปี มันไม่ให้ ให้มาที่เดียวสองหมื่นเหมือนเอาไม้ทูปหัวก็หยุดเลย สองหมื่นทำไหร ได้กระชังมาคนหนึ่งสี่ลูก ได้โพมคนสองลูก จันเบี้ยคนสองหมื่น สายหมอให้มามั๊ย สายหมอแพงกว่าอวนกระชังหล่าว สายหมอโลร้อยห้าสิบ .. มาทำกระชังมาเอาของเก่ามาทำผมว่าฉิบหายวายวอดหมด... สัมภาษณ์, วันที่ 16 ธันวาคม 2556.

“...(พูดใต้)เค้าให้ปุ๋ย เราม่ายสว่นยงหา ถึงเอาอวน ถูกหินก็เหม็ด ไม่มีอาชีพเป็นหลักให้เราเลย คือส่วนมากที่เค้าเอาปุ๋ยเพราะเค้ามีสว่นยง ผมไม่ที่เอามาใส่ไหร ไม่มีต้นเดียว ถึงอาชีพเสริมที่เค้าเสนออะไรไม่มี...” สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556

“(พูดใต้) เลี้ยงปลา มันต้องใช้ อย่างน้อยแปดเดือน ในช่วงแปดเดือนกว่านี้ได้ขายปลา เอาไรกัน เลี้ยงหอยปีหนึ่ง มันต้องระยะเป็นปี...” สัมภาษณ์, วันที่ 17 ธันวาคม 2556.

...(พูดใต้) คือจริงๆแล้ว ถ้าอยากให้รัฐช่วย เหมือนเค้าให้เครื่องมือมา สมมุติเค้าให้เบี้ย มา จากสองหมื่น สองหมื่นใช้ก็วันมันก็ไม่พอ ให้อาชีพมาเลี้ยงหอยเลี้ยงปลามันก็ เป็นไปไม่ได้ ยกเว้นว่า จัดสรรดินให้สักห้าไร่ ให้เค้าได้ทำงานฝั่งไปเลยมันจะเลิกไปเลย มันเหลือไม่กี่ราย... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

จากคำสัมภาษณ์ พอจะสรุปปัญหาของการปรับเปลี่ยนอาชีพ คือ

1. การให้เครื่องมือที่ไม่ตรงกับความต้องการ ข้อนี้เป็นปัจจัยแรกที่ชาวประมง โพงพางเปลี่ยนอาชีพไม่ได้ คือ คนในหมู่บ้านโดยรวมขอยืมจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ ชาวประมงโพงพางบางส่วนในหมู่บ้านซึ่งไม่มีที่ดินบนฝั่ง ไม่สามารถนำขุมมาใช้ประโยชน์ได้ แต่ จำเป็นต้องรับตามคนอื่น เพราะเอาขุมมาขายต่อดีกว่าไม่ได้อะไรเลย หรือเพื่อนบ้านคนอื่นได้ ตัวเองก็ไม่อยากเสียผลประโยชน์ เหตุผลนี้จึงเป็นปัญหาให้การปรับเปลี่ยนอาชีพไม่สามารถ ตอบสนองความต้องการได้ตรงจุดและไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพได้อย่างยั่งยืน

2. เงินทุนและอาชีพสำรองสำหรับการเริ่มต้นอาชีพใหม่ เช่น ให้แค่ค่ากระชัง แต่ พันธุ์ปลาไม่ให้ ค่าเหยื่อปลาก็ไม่มี กว่าที่ปลาในกระชังจะโตจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ซึ่งกว่าจะ ถึงวันที่ปลาขายได้ ชาวประมงโพงพางต้องมีอาชีพสำรองเมื่อไม่มีอาชีพสำรองก็หันกลับไปทำ โพงพางเหมือนเดิม เพื่อเอาปลาจากโพงพางมาเป็นเหยื่อให้กับปลาในกระชังแทน คือได้ขุมมา สำหรับการเริ่มต้นแต่ไม่มีสำรองในระยะยาว ไม่มีเงินทุนสำรองสำหรับภาวะฉุกเฉิน ยกตัวอย่าง การเลี้ยงปลากระชัง หากกระแสน้ำเปลี่ยนปลาตายทั้งกระชัง สิ่งที่ชาวประมงต้องรับผิดชอบคือ หนี้ที่กู้ยืมมาจาก ธกส. เป็นการสร้างหนี้เพิ่ม หรือกรณีคำสัมภาษณ์คือ อวนปูจะขาดง่าย หาก ขาดต้องไปซื้อใหม่ สิ่งเหล่านี้คือเงินทุนที่ต้องมีสำรองเอาไว้หมุนเวียน ซึ่งชาวประมงโพงพางไม่ มีเงินในส่วนนี้ ถ้าเทียบกับอวนของโพงพางเมื่อขาดแล้วก็สามารถปะได้ ซ่อมได้ ระยะเวลาการ ใช้งานนานการจึงไม่ต้องใช้เงินทุนมากนัก

ดังนั้นการเปลี่ยนอาชีพต้องคำนึงถึงคือ ให้ถูกคน แต่ทุกคนมีความต้องการอาชีพที่ไม่ เหมือนกัน และให้ถูกที่ คือ ให้ขุมกับคนไม่มีที่ดิน หรือให้เลี้ยงปลากระชัง เลี้ยงหอย ทั้งที่ ลักษณะพื้นที่น้ำไหลเชี่ยว หรือลึก สิ่งนี้จึงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ซึ่งการให้อาชีพใหม่ เป็นสิ่งที่มาถูกทางแล้ว หากชาวประมงโพงพางมีอาชีพอื่นมาทดแทนได้ วิถีชีวิตจากเดิมจะ เปลี่ยนไป แต่มีรายละเอียดบางส่วนที่ต้องปรับปรุง ดังคำสัมภาษณ์

...แนวทางมาถูกแล้วคือเปลี่ยนอาชีพตามที่เขาต้องการแต่สิ่งที่ยังไม่ถูกต้องคือไม่ได้วาง
 แนวทางการดูแลอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยต้องอุ้มเขาไว้ อย่างน้อยสามปีห้าปี ว่าไปให้
 เขาทำจนเคยชินสักกรอบสองร้อยแล้วมีความสุขแล้วถอยได้เลย ต้องเป็นพี่เลี้ยงห่างๆ
 แล้วค่อยถอยมา ซึ่งรัฐยังละเลยข้อนี้อยู่... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

...(พูดใต้) สมมุติว่าให้ไปสักสิบครัวหมู่บ้านนี้เราต้องตาม เราต้องตามว่าโป้นี้มันได้ผล
 มั่งม้ายอะไรพันหรือ สักสิบรายยี่สิบรายคือผลตามแลมันพันหรือมั่งพันฟูอาชีพไปแล้ว
 คือพยายามจี้ไปที่มัน ที่นี้คนที่ข้างหลังต่อไปกล่าวคนที่ไม่เห็นด้วยคือมันจะเอาตัวนี้จะ
 เห็นว่ามันวางอวนปลาหมึกมันได้มากที่หนึ่งงานมันไม่ได้ถึงตรงนั้น ผมว่ายังลดไม่ได้ก็
 เปอร์เซนต์ ผมตีให้ได้ว่า 20% นะลดลงมาหลังจากที่ว่าโครงการนั้นลงมา เราไม่ได้จี้
 ตามเขา... สัมภาษณ์, วันที่ 23 มีนาคม 2557

... วิธีทางใต้พูดเลยนะการไปปรับเปลี่ยนมันต้องใช้เวลา ไม่ใช่เปลี่ยนไม่ได้แต่ต้องใช้
 เวลาและต้องอาศัยความตั้งใจจริงของเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย จะต้องไปย่ำคิดย่ำทำไป
 พบปะบ่อยและชี้แจงทำความเข้าใจให้เขาเกิดความตระหนัก เกิดความรู้ ให้องค์ความรู้
 เขา... สัมภาษณ์, วันที่ 26 มีนาคม 2557.

... มันขาดความละเอียดอ่อนไปหน่อย เครื่องมือไม่ตรงบ้าง ไม่มีการแยกแยะ
 กลุ่มเป้าหมายบ้าง คือโพงพางมันมีหลายกลุ่มที่ทำนะ เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหา มัน
 ถึงต้องแยกแยะให้ละเอียด แต่ว่าภาครัฐทุกอย่างเป็นองค์รวมหมด อันนี้ก็ให้การ
 แก้ปัญหาติดๆขัดๆไปบ้าง แต่ว่าโดยหลักมันก็ควรจะไปควบคู่กันนี้แหละ ก็คือพัฒนา
 ปรัชญาหรือกัน มันก็จะพบว่าคนที่พร้อมจะเปลี่ยนมีอยู่จริง... สัมภาษณ์, วันที่ 9
 เมษายน 2557.

การติดตามอย่างใกล้ชิดรวมถึงการให้เวลาในการปรับเปลี่ยนอาชีพใหม่ เป็นเรื่อง
 ละเอียดอ่อนที่หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญในกระบวนการแก้ปัญหา เพราะจาก
 สถานการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมาสิ่งที่ชาวประมงโพงพางยังไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพได้เพราะ
 ประสบปัญหาในหลายด้านดังรายละเอียดด้านบน ทำให้ขาดที่ปรึกษา ในทางปฏิบัติจึงหา
 ทางออกโดยกลับไปสู่ความถนัดแบบเดิม หากเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างใกล้ชิด ร่วมกันเรียนรู้และ
 แก้ปัญหาไปด้วยกันกับประมงโพงพาง จะทำให้เขาสามารถตั้งตัวได้และมีอาชีพที่ยั่งยืนโดยไม่
 กลับไปประกอบอาชีพโพงพางอีกเลย

สร้างความไว้วางใจ

เมื่อหน่วยงานภาครัฐให้อาชีพไปแล้วนั้น พบว่าชาวประมงโพงพางบางส่วนหันกลับมา ลักลอบทำโพงพางเหมือนเดิม หน่วยงานภาครัฐอาจมองว่ารับเงินไปแต่ไม่ทำ ดังคำสัมภาษณ์ “...นโยบายที่ทางราชการกำหนดไว้เรื่องเปลี่ยนอาชีพชาวบ้านต้องให้ความร่วมมือด้วยและต้อง ชื่อสัตย์ต่อตัวเองด้วย...” สัมภาษณ์, วันที่ 26 มีนาคม 2557.

...ในฝ่ายชาวบ้านเองไม่มีหลักประกันบอกกับเราเลยว่าท่านไม่ทำเพิ่ม ท่านห้ามเพื่อน บ้านได้ใหม่ว่าจะไม่ทำเพิ่ม อันนี้คือสิ่งที่ชาวบ้านบอกเราไม่ได้เหมือนกัน รัฐเองเราเป็นตัวกลางเราก็บอกไม่ได้เหมือนกัน ผู้ว่าคนใหม่มาจะให้ท่านเหมือนเดิมไหม คุณเองก็บอกเราไม่ได้ว่าของผมสามลิบขายในบ้านผมไม่มีเพิ่มนะครับแล้วผมจะค่อยลดไปปี หนึ่ง ลดให้ 10% 20% มันจะจบไปเอง แต่สิ่งที่เราเห็นว่ามีการแอบสร้างเพิ่ม... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

...การแก้ปัญหามันต้องอาศัยความจริงใจทั้งสองฝ่ายไม่ใช่ว่าเท่าที่ผ่านมามันไม่สำเร็จ เพราะขาดความจริงใจกัน อีกฝ่ายหนึ่งได้แล้วก็หยุดตรงนั้น ฝ่ายรัฐก็ไม่ได้ติดตามผลถ้า เรามีการติดตามเหมือนในบางพื้นที่เราจะเห็นชัดว่าได้ผลจริง ๆ ถ้าเราติดตามอย่างที่ว่า แหะละเจ้าหน้าที่เราคนที่เกี่ยวข้องมันน้อย ประมงอำเภอมีแค่ 2 คน ทุกเรื่องต้อง รับผิดชอบหมด... สัมภาษณ์, วันที่ 2 เมษายน 2557.

การติดตามผลจึงเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนอาชีพ หรือการสร้าง ความไว้วางใจกัน หน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐคือการเข้าไปติดตามอย่างใกล้ชิด แต่สิ่งหนึ่งที่เป็น อุปสรรคในระดับโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐ คือการมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ยกตัวอย่าง การมีประมงอำเภอ 2 คน ในการดูแลกันตั้งทั้งอำเภอ จึงต้องอาศัยการทำงานของทุกฝ่าย

ประสานการทำงานของทุกฝ่าย

การทำงานในส่วนของการจําเป็นต้องมีโครงสร้างการทำงานโดยอาศัยนโยบาย จากผู้มีอำนาจสั่งการ ดังคำสัมภาษณ์

...ถ้าทุกฝ่ายได้ทำตามข้อตกลงนี้การแก้ไขก็จะเสร็จสิ้นแต่ที่ไม่เสร็จสิ้นตัวผู้ว่าเปลี่ยน ผู้ว่านโยบายมันไม่ต่อเนื่อง นโยบายระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับส่วนกลาง จะเข้ม

หรือไม่ขึ้นอยู่กับภูมิภาคให้ความสำคัญ ถ้าภูมิภาคไม่ให้ความสำคัญ ไม่มีความหมายทุกนโยบาย ต้องเชื่อมโยงกัน ต้องเข้าใจกัน... สัมภาษณ์, วันที่ 26 มีนาคม 2557.

...เอาหน่วยงานที่ เมื่อก่อนก็ต่างคนต่างทำ ประมงก็ทำแต่ประมง จังหวัดอาจจะยังไม่รับทราบ มันควรจะรวมกัน ช่วยกัน เอาผู้นำท้องถิ่นเข้ามาหนึ่งคุยด้วย พยายามอธิบาย ถ้ายังทำอย่างนี้อยู่ เรื่องผลกระทบ เรื่องผลเสียที่จะเกิดขึ้น แต่ที่ผ่านมามีคนให้ไม่หมด ชดเชยก็ชดเชยไม่ทั้งหมด คนที่ชดเชยไม่หมดก็ยังไม่ยอม คนที่ได้รับการชดเชยเห็นคนอื่นยังทำอยู่ก็กลับมาทำเหมือนเดิม... สัมภาษณ์, วันที่ 2 มิถุนายน 2557.

การแก้ปัญหาต้องอาศัยหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมด้วย เพราะประมงอำเภอเพียง 2 คน ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มประมงโพงพางได้ทั้งหมด ทั้งนี้ต้องอาศัย ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การชุมชนหรือแกนนำชุมชน ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มประมงพื้นบ้านได้ เพื่อรับฟังปัญหาจากหลายๆฝ่าย บางครั้งการประเมินติดตามผลจากหน่วยงานราชการอาจทำให้ชาวประมงไม่กล้าแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย เพราะกลัวอำนาจ กลัวถูกกลั่นแกล้ง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจากหลายๆ ฝ่ายนี้จะสะท้อนความคิดเห็นให้เห็นวิธีการหาทางออกร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างความต่อเนื่องของนโยบายด้วย

การแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มประมงผู้ประกอบการอาชีพโพงพาง จากจำนวนผู้เข้าร่วมประท้วงนับว่ามีจำนวนมาก แต่เบื้องหลังกลุ่มคนเหล่านี้ สามารถแยกได้ดังคำสัมภาษณ์ “...ปัญหาหลักสี่ห้าปีที่ผ่านมาที่เราจัดการโพงพางยากที่สุดก็คือว่าภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะมีข้อมูลไม่ชัดถ้าเรากัดกรองกลุ่มโพงพางออกมาได้ 3 กลุ่ม เราก็จะเห็นโพงพางได้ชัดเจนขึ้น...” สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มชาวประมงที่ประกอบอาชีพโพงพางอย่างแท้จริง เป็นกลุ่มที่ต้องส่งลูกหลานเรียน เป็นคนที่ทำกันมาอย่างยาวนานและไม่มีผู้มารับช่วงต่อ

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มชาวประมงที่ประกอบอาชีพโพงพาง แต่มีอาชีพสำรอง เช่น ผู้ที่มีที่ดินประกอบอาชีพสวนยาง สวนปาล์ม และมาทำโพงพาง กลุ่มนี้คือกลุ่มของผู้ที่พอมีรายได้มากกว่ากลุ่มแรก

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มนายทุน กลุ่มคนมีเงินที่สามารถว่าจ้างชาวประมงให้ลงโปงพางแทนได้

เมื่อคัดกรองทั้ง 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่หน่วยงานภาครัฐต้องเข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิด ให้โอกาสในการประกอบอาชีพนางบประมาณทุ่มให้กับคนกลุ่มนี้ซึ่งมีไม่มากนักจนกว่าสามารถตั้งตัวได้ เป็นระยะเวลาตามแต่ข้อตกลงกันระหว่างสองฝ่าย กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่เข้าไปทำความเข้าใจ ในกลุ่มที่สามใช้กฎหมายปราบปรามอย่างจริงจัง ผู้นำในหมู่บ้านทราบดีว่าลูกบ้านคนใดที่ไม่มีที่ติดจริง ๆ จำนวนผู้ประกอบอาชีพโปงพาง ดังนี้

หมู่ที่ 1 จำนวน 24 ราย

หมู่ที่ 2 จำนวน 24 ราย จากอดีต 50 ราย แต่ตอนนี้ทำจริงๆ ก็แค่ 4 ราย

หมู่ที่ 3 จำนวน 9 คน

จากจำนวนในเดือนธันวาคม ปี 2556 จะเห็นได้ว่าในตำบลนาเกลือมีคนทำโปงพางไม่มากแล้ว หากสามารถคัดกรองกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก็สามารถนางบประมาณจังหวัดมาบริหารจัดการแต่ละกลุ่ม รวมถึงการติดตามประเมินผลได้ชัดเจนมากขึ้น

สร้างมุมมองการอนุรักษ์ร่วมกัน

สร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ “...ผมคิดว่าถ้าทุกคนตั้งหลักกันที่ทรัพยากรทะเลเป็นหลัก ว่าเราจะดูแลทะเลอย่างไร สัตว์น้ำวัยอ่อนอย่างไร แต่ว่าตั้งหลักว่าฉันจะทำโปงพางคนอื่นก็ทำได้ ทำได้ทุกคน...” สัมภาษณ์, วันที่ 9 เมษายน 2557.

...ที่เจ้าหน้าที่เขาดำเนินการเรื่องนี้เขาไม่ได้ หนึ่งกลั่นแกล้งหรือว่าเป็นความขัดแย้ง แต่เป็นการช่วยเหลือเขา เพื่อให้เขามีอาชีพที่ยั่งยืนให้สังคมอยู่กันได้ ทรัพยากรสัตว์น้ำมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เป็นประโยชน์กับเขา เจ้าหน้าที่ที่เขาออกไปทำการประมง เขาไม่ได้มีเรือประมง มีวนต้องไปวางอวนวางไรเพื่อหารายได้ตรงนั้นไม่ ไม่มี ทำไปก็เพื่อชุมชนของเขา... สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม 2557.

“...ถ้าเขามีสำนึกจริงๆแล้ว ถ้าเราพูดคุยกันแบบ เราต้องดูแลซึ่งกันและกันไม่เอาความเป็นเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านช่วยกันคิดทรัพยากรเป็นของทุกคน คิดว่าเราเป็นเพื่อนกันช่วยกันดูแลทรัพยากร...” สัมภาษณ์, วันที่ 2 เมษายน 2557.

... เมื่อก่อนเราอาจจับได้ 50 อีก 50 ไปเกิดลูก ตอนนี่เราจับได้ 90 เหลือสัก 2-3 ตัว ไปเกิดลูกทำให้การฟิ้นสัตว์น้ำมันก็น้อยลง รัฐเองเลยต้องมองว่ามันต้องสกัดเครื่องมือที่มันจับตัวเล็กซะก่อนก็เลยมองมาที่โพงพาง โพงพางเป็นการจับที่ชายฝั่งซึ่งเป็นการเอาตัวเล็กไปเกือบหมดเหมือนอวนรุนก็เลยต้องปิดตัวนี้ก่อนเพื่อจะให้มันโตมาเป็นสัตว์น้ำที่ได้ขนาดพอที่จะจับได้ในอนาคตและมีมูลค่าด้วยครับ... สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2557.

... ถ้าปูมีไข่ นอกก็ปล่อยไปเลย ก็ไม่ได้เก็บเอามา คือให้ชาวบ้านปล่อยไป มันเป็นในสายเลือด ชุมชนต้องรู้ใจ ต้องรู้ว่าถ้าเราจับมาหมด เราก็อดด้วยแต่ถ้าเราปล่อยให้เขาไปวางไข่ เขาก็โตขึ้นเราก็จับมาใหม่ คือเป็นสามัญสำนึกของคนนะ พุดง่าย ๆ เป็นสามัญสำนึกของคน... สัมภาษณ์, วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

ชาวประมงในพื้นที่หลาย ๆ คน อาจจะไม่บอกไม่ได้มีแต่กลุ่มภาครัฐที่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ พวกเขาก็รู้ว่าหากจับปูที่มีไข่พวกเขาก็ปล่อยไปเหมือนกัน เพราะคงไม่มีใครทูปหม้อข้าวตัวเอง เราไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าใครอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องของจิตสำนึกของแต่ละคน ดังนั้นจึงควรมีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหูเป็นตาให้กับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ไม่ประกอบอาชีพที่มีความเสี่ยงในการทำลายพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ การปิดอ่าวเพื่อให้สัตว์น้ำได้เติบโต ดังคำสัมภาษณ์

...จุดของผมเครื่องมือประจำที่ทุกชนิดไม่เฉพาะโพงพาง เพราะเครื่องมือประจำที่ทุกชนิดมันมีลักษณะยึดทะเล ยึดทะเลเป็นเจ้าของของตัวเอง มันขัดกับหลักการที่ว่าทะเลเป็นทรัพยากรสาธารณะและก็รวมทั้งพวกกระชังเลี้ยงปลา คราดหอยแครง แบบนิยมก็ไม่เห็นด้วยทั้งหมด... สัมภาษณ์, วันที่ 9 เมษายน 2557.

ทุกฝ่ายจึงควรช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลอย่างเท่าเทียมกันและสืบต่อเป็นสมบัติของลูกหลานต่อไปในอนาคต.

สรุปแนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง ประกอบไปด้วย 1. สร้างความไว้วางใจ 2. ประสานการทำงานของทุกฝ่าย 3. การแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4. สร้างมุมมองการอนุรักษ์ร่วมกัน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา: ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพางและเพื่อเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

ปรากฏการณ์ของความขัดแย้ง

ปรากฏการณ์ความขัดแย้ง ได้แสดงตัวออกมาชัดเจนในช่วงที่ 1 คือ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2553 โดยกลุ่มชาวบ้านกว่า 200 คนจาก 3 อำเภอได้แก่ อำเภอกันตัง อำเภอหาดสำราญ และอำเภอปะเหลียน ปิดปากอ่าวกันตัง ต.นาเกลือ เนื่องจากเรือใบไม้เขียวของกรมประมง เข้าทำการรื้อถอนโพงพางของชาวบ้านกว่า 40 ราย หลังจากได้มีการแก้ปัญหาโดยการชดเชยค่าเสียหายให้กับชาวบ้านแล้วนั้น

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งแฝงตัว ในสถานการณ์ช่วงที่ 2 คือ ช่วงปี 2554 จนถึง 2555 เป็นกระบวนการแก้ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐ ในการเข้ามาปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับชาวประมงโพงพาง โดยได้รับความร่วมมือด้วยดีแสดงให้เห็นจากการที่ชาวประมงพื้นบ้านจำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลวังวน , ตำบลกันตังใต้ และตำบลนาเกลือ รวม 161 ราย ได้มอบโพงพาง เพื่อแสดงความต้องการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพใหม่ มองได้ว่าสถานการณ์ความขัดแย้งเริ่มคลี่คลายและนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ดีขึ้น

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งได้แสดงตัวออกมาชัดเจนอีกครั้ง ในช่วงที่ 3 คือ วันที่ 28 มกราคม 2556 กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านกว่า 100 คน และเรือหางยาวกว่า 80 ลำ

ปักหลักปิดอ่าวทะเลตรัง เนื่องจากทางรัฐได้เข้ามารื้อถอนตัดโพงพางเครื่องมือทำประมง ซึ่งกระทบต่อรายได้และวิถีชีวิตของชุมชน จากพฤติกรรมความขัดแย้งใน 3 ช่วงเวลา นำไปสู่ขั้นตอนในการหาสาเหตุของความขัดแย้ง

1. สาเหตุของความขัดแย้ง

1.1 การปราบปรามอย่างจริงจัง จากการประท้วงในครั้งแรก ปี 2553 การปฏิบัติงานของกลุ่มเรือใบไม้เขียว ได้เข้ามาทำลายเครื่องมือโพงพางของชาวประมงก่อให้เกิดความเสียหาย สาเหตุของความขัดแย้งในครั้งนี้จึงเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่เริ่มวิธีการปราบปรามอย่างจริงจัง โดยมีได้มีการผ่อนผันหรือตัดเดือนให้ชาวประมงโพงพางรับทราบ เพราะการทำลายเครื่องมือของชาวประมงนั้นมีค่ามาก หากทำลายไปแล้วจะทำให้หมดเครื่องมือในการทำมาหากิน

1.2 การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกัน จากการประท้วงในปี 2556 หน่วยงานภาครัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดลงมา จนถึงหน่วยงานในท้องถิ่น อันได้แก่ นายอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับทราบนโยบายในการปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อให้ชาวประมงโพงพางหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน แต่ระหว่างที่ชาวประมงโพงพางยังไม่สามารถตั้งตัวได้กลุ่มเรือใบไม้เขียว ที่ขึ้นตรงต่อกรมประมง ได้เข้ามาปราบปราม ทำให้การดำเนินงานที่ไม่สอดคล้องกัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นอีกครั้ง รวมไปถึงการขาดความไว้วางใจระหว่างชาวประมงโพงพางกับหน่วยงานภาครัฐ ส่งเสริมให้ชาวประมงโพงพางหันกลับไปเป็นการลักลอบประกอบอาชีพโพงพางเหมือนเดิม

1.3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เหตุการณ์ประท้วง 2 ครั้งที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าจำนวนชาวประมงโพงพางในจังหวัดตรัง มีจำนวนมากเพราะรวมตัวกันถึง 3 อำเภอ นอกจากการรวมกลุ่มกันประท้วงได้แล้วนั้น จำนวนของประมงโพงพางก็สามารถกดดันการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการเข้าไปรื้อถอนทำลายได้อีกด้วย

2. ประเภทของความขัดแย้ง ของกลุ่มชาวประมงโพงพาง

2.1 ความขัดแย้งด้านค่านิยม ได้แก่ วิถีชีวิตของชุมชน

วิถีชีวิตของการประกอบอาชีพประมงโพงพางมีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นอาชีพที่ทำตามกันมาทำให้ทุกคนในชุมชนคุ้นเคยกับอาชีพนี้และทำกันในเกือบทุกบ้าน จาก

อาชีพที่ทำกันในอดีต นำมาสู่วิถีชีวิตแบบพึ่งพา คนในชุมชนเข้ามาช่วยกันเลือกซื้อปลาเพื่อไปทำอาหาร บางบ้านนำไปทำเป็นปลาเค็ม ทำกุ้งแห้ง เป็นต้น วิถีชีวิตที่ทำกันมานานนี้ เรียกได้อีกอย่างว่า การประกอบอาชีพตามความถนัดที่สืบทอดกันมานาน

มุมมองของภาครัฐมองว่า ในสมัยก่อนสัตว์น้ำมีจำนวนมากพอให้สามารถจับได้มากมาย แต่ปัจจุบันสัตว์น้ำลดน้อยลงมาก รวมถึงเครื่องมือประมงโพงพางก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งเครื่องมือนี้มีโอกาสในการดักจับสัตว์น้ำวัยอ่อนเป็นการตัดโอกาสให้พ่อแม่พันธุ์ได้ขยายพันธุ์

2.2 ความขัดแย้งด้านข้อมูล นอกจากความเชื่อในเรื่องวิถีชีวิตแล้วนั้น ข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้ความเชื่อยังคงอยู่ ชาวประมงโพงพางเชื่อว่าอาชีพของตนไม่ได้เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้ทรัพยากรทางทะเลเสียหาย ข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อนี้ คือ

2.2.1 ลักษณะของเครื่องมือโพงพาง ชาวประมงโพงพางมองว่าโพงพางมีลักษณะตั้งอยู่ประจำที่ เปรียบได้ประมาณ 5% ในท้องทะเล แค่นำอวนไปผูกไว้เท่านั้นไปได้เคลื่อนที่ไปไหน เพราะมีการเปรียบเทียบกับเครื่องมือประมงอวนรุน อวนลากที่ใช้เรือลากอวนในทะเล มีพื้นที่การทำประมงที่มากกว่าโพงพาง

2.2.2. ระยะเวลาในการลงโพงพาง การทำโพงพางต้องดูช่วงเวลาของน้ำ หากน้ำมากไปไม่สามารถทำได้เพราะกระแสน้ำจะทำให้หลักอวนเสียหาย หรือน้ำน้อยไปก็ทำไม่ได้เหมือนกัน ในหนึ่งปีจึงทำประมงโพงพางได้แค่ไม่กี่เดือน และในหนึ่งเดือนก็ทำได้ไม่ประมาณ 10 - 15 วัน

2.2.3 ผลการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐไม่เป็นที่ยอมรับของชาวประมงโพงพาง กรมประมงได้ทำการวิจัยพบว่าโพงพางได้ทำลายสัตว์น้ำเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก แต่ทางชาวประมงโพงพางมองว่าผลวิจัยที่คลองสรพสามิตไม่สามารถนำมาอ้างได้ เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดตรังไม่มีสัตว์น้ำเศรษฐกิจ ขนาดของสัตว์น้ำในทะเลตรังมีขนาดเท่าเดิมคือไม่ได้ตัวใหญ่ไปมากกว่านี้

มุมมองของหน่วยงานภาครัฐ มองว่าเครื่องมือโพงพางถึงแม้จะไม่ได้เคลื่อนที่ แต่เป็นเครื่องมือที่ดักสัตว์น้ำวัยอ่อน เพราะเครื่องมือนี้จะวางอยู่ริมตลิ่ง รวมถึงเวลาที่ลงโพงพางจะเป็นช่วงน้ำขึ้นและน้ำลง ซึ่งช่วงนั้นน้ำจะพัดสัตว์น้ำทุกประเภทเข้ามาในอวน และจากกระแสน้ำทำให้สัตว์น้ำวัยอ่อนถูกแรงอัดของน้ำเข้าไปทับกันใต้อวนทำให้เกิดความเสียหายอย่างมาก

ชาวประมงจึงนำสัตว์น้ำที่ขายไม่ได้เหล่านี้ไปเป็นเหยื่อของปลากระชัง เป็นต้น นักวิชาการมองว่าหากเราปล่อยสัตว์น้ำวัยอ่อนพวกนี้ให้เติบโตกว่านี้ จะสร้างมูลค่าได้มากกว่าที่ชาวบ้านนำไปทำปลาเค็ม หรือกุ้งแห้ง

2.3 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ผลประโยชน์ส่วนบุคคล อันได้แก่ เรื่องปากท้อง ความยากจนมีแต่คนยากจนเท่านั้นที่ยังทำโพงพางอยู่ เพราะโพงพางเป็นงานที่หนักไม่มีใครอยากทำ แต่ต้องทำเพราะต้องส่งลูกเรียน บางคนต้องไปลงโพงพางเพื่อไปขายปลาแล้วนำเงินเพื่อให้ลูกไปโรงเรียน เด็กสมัยนี้ได้เงินไปโรงเรียนวันละ 10 บาทไม่พอใช้แล้ว เพราะต้องไปถึงตัวเมืองกันตั้งคนละ 50 บาทก็ไม่เหลือกลับมา บางวันจับปลาสามารถขายได้เป็นพันก็มี แต่บางวันก็ไม่มีปลามาขาย อย่างน้อยปลาเค็มที่ได้ทำไว้ก็นำมาเป็นอาหารไม่ต้องใช้เงินไปซื้อกับข้าวได้ ในเดือนที่ได้รายได้มากสูงเป็นหมื่นบาทก็มีเหมือนกัน อาชีพนี้จึงส่งผลให้ลูกได้เรียนจนจบปริญญาตรีได้

2.4. ความขัดแย้งด้านโครงสร้างการจัดการ

2.4.1 การเลือกปฏิบัติระหว่างโพงพางกับเครื่องมือประมงอื่น อวนรุนและอวนลาก ถูกยกขึ้นมาเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ประมงโพงพางมองว่าเครื่องมือโพงพางเป็นส่วนน้อยที่ทำลายทรัพยากร อวนของโพงพางจับสัตว์น้ำเมื่อยกขึ้นมาไม่เท่ากับของอวนรุน อวนลาก ซึ่งถูกมองว่าเป็นการเลือกปฏิบัติเหมือนกับกฎหมายรังแกเฉพาะคนจน เพราะอวนลากเขามีเงินจึงยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้

มุมมองภาครัฐ มองว่ากลุ่มอวนรุน อวนลาก เป็นการทำลายทรัพยากรทางทะเลเช่นกัน ซึ่งทั้งสองเครื่องมือก็มีกฎหมายควบคุมคนละฉบับกัน คือห้ามหากินในเขต 3,000 เมตร ซึ่งในบางท้องที่ประกาศห้ามเข้ามาหากินในเขต 5,400 เมตรแล้ว ซึ่งเครื่องมืออวนรุน และอวนลากหากินในเขตทะเลน้ำลึก และส่งสินค้าไปขายมีรายได้เข้าประเทศ แต่เครื่องมือโพงพางที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่ง มีโอกาสจับสัตว์น้ำวัยอ่อนได้มาก เป็นการป้องกันเพื่อให้สัตว์น้ำวัยอ่อนได้มีโอกาสเติบโตมากขึ้น จึงมีประกาศห้ามใช้เครื่องมือนี้เกิดขึ้นมา

2.4.2 ระบบนายทุนที่ไม่สามารถปราบปรามได้หมด จากการเปรียบเทียบถึงเครื่องมืออวนรุน และอวนลากแล้ว ประมงโพงพางคิดว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามเครื่องมือโพงพางอย่างหนัก มีเบื้องหลังมาจากกลุ่มนายทุน โดยเฉพาะการก่อสร้างท่าเรือน้ำลึก ชาวประมงโพงพางมองว่าหน่วยงานภาครัฐเริ่มดำเนินการจับกุมโพงพางอย่างจริงจัง เพราะเรือขนส่งเมื่อชนหลักโพงพางแล้ว ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้กับชาวประมง

โพงพางหลายหมื่น สู้อาเงินไปเสียให้หน่วยงานภาครัฐดีกว่า และอีกอย่างจะจับกุมโพงพางก็ไม่
มีวันหมดเพราะมีกลุ่มนายทุนอยู่เบื้องหลัง ชาวบ้านธรรมดาจะไม่กล้าเสี่ยงออกไปให้นายจับ
แต่นายทุนเมื่อนายจับแล้ว วันรุ่งขึ้นก็ออกมาวิ่งหาอีกเพื่อถอนทุนใหม่ได้

มุมมองภาครัฐ มองว่ากลุ่มนายทุนมีบทบาทในการสนับสนุนให้ชาวประมง
โพงพางยังสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้ และเป็นเบื้องหลังในการรวมกลุ่มประท้วง หน่วยงาน
ภาครัฐในท้องถิ่นมองว่า โพงพางมีการกีดขวางการเดินทางเรือสินค้าอยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีผลมากนัก
เพราะเส้นทางเดินเรือมีลักษณะของการพึ่งพากันมาตั้งแต่อดีต บางคนก็เป็นญาติเป็นคนรู้จัก
กัน เมื่อมีปัญหาอะไรก็สามารถคุยกันได้ และการเดินเรือเส้นทางนี้ก็มักกันมานานแล้ว แต่ที่เกิด
ผลกระทบจริงๆ ก็คือในช่วงที่มีการประท้วง คือ ปิดเส้นทางเดินเรือ ตอนนั้นมีผลกระทบมาก
ที่สุด

**ประเภทความขัดแย้งของหน่วยงานภาครัฐ เป็นความขัดแย้งด้าน
โครงสร้าง** หน่วยงานภาครัฐมองว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ความขัดแย้ง เพราะเป็นการ
ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ได้ดำเนินการแก้ปัญหาเครื่องมือโพงพาง โดยมีกระบวนการ 5
ขั้นตอน ได้แก่

1. สํารวจข้อมูลเครื่องมือประมงโพงพาง
2. พุดคุยทำความเข้าใจ ประชาสัมพันธ์ ทั้ง 3 อำเภอ จัดเวทีเรียกชาวประมง
พื้นบ้านที่เขาทำการประมงด้วยเครื่องมือโพงพางเกือบ 100% ทุกคนก็มาทั้งหมดเลย มา
พุดคุย ทำความเข้าใจ รวมทั้งจังหวัดด้วย นายอำเภอด้วย และก็มีเจ้าหน้าที่ออกไปชี้แจงทุก
อำเภอ
3. การออกประกาศ โดยการออกประกาศไปของผู้ว่าไมตรี อินทสุต ผู้ว่าไมตรี
สมัยนั้น แจกจ่ายไปยังอำเภอท้องที่และแจ้งไปยังชาวบ้านชาวประมง กำหนดเวลาให้เลยว่าต้อง
รื้อถอนให้แล้วเสร็จภายในวันที่เท่าไร ถ้าหากว่าไม่รื้อถอนเจ้าหน้าที่จะรื้อถอนเอง และก็
ดำเนินการจับกุมอะไรต่างๆ
4. เรื่องของการรื้อถอน ทำลาย จับกุม
5. สร้างความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน โดยการใช้งบประมาณจังหวัดกว่า 7 ล้านบาท
บาทในการเปลี่ยนอาชีพ สร้างปะการังเทียม สนับสนุนค่าน้ำมันในการสำรวจ เป็นต้น

3. จุดยืนและจุดสนใจ

ชาวประมงโพงพาง ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐมีการผ่อนผันให้สามารถทำประมงโพงพางต่อไปได้เหมือนเดิม ซึ่งหากจะควบคุมในเรื่องจำนวนปากโพงพาง ระยะเวลาการทำโพงพาง ก็สามารถยอมรับได้ ดีกว่าห้ามทำเลย โดยให้หน่วยงานภาครัฐออกวิธีการจัดการไม่ว่าจะเป็นการควบคุมจำนวนช่องโพงพางให้น้อยลง เหลือเพียง 3 - 4 ช่อง ให้ปิดอ่าวเป็นระยะเวลา 3 เดือนเพื่อนำสัตว์น้ำมาปล่อย แล้วแต่เจ้าหน้าที่จะจัดการสิ่งเหล่านี้เพื่อให้พวกเขาสามารถประกอบอาชีพโพงพางเพื่อหารายได้ได้เหมือนเดิม

หน่วยงานภาครัฐ จุดยืนของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะผู้รับผิดชอบโดยตรงคือสำนักงานประมงจังหวัดตรังยังคงต้องปฏิบัติตามกฎหมาย มองว่าหากมีการผ่อนผันในพื้นที่ใดพื้นที่อื่นก็สามารถเรียกร้องได้เหมือนกัน กฎหมายก็จะไม่สามารถควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งหมดได้ และถ้าเกิดมีการผ่อนผันไปแล้ว เจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่มีอยู่ไม่มาก ประมงอำเภอมีแค่ 2 คน คงไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง สำหรับคนที่ต้องการผลประโยชน์ต่อให้ไม่มีกฎหมายควบคุมก็จะใช้ทุกวิถีทางพลิกแพลงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น

ส่วนที่ 2 การเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง

จากการดำเนินการแก้ปัญหาค่าการปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับชาวประมงโพงพาง สามารถสรุปปัญหาของการปรับเปลี่ยนอาชีพ คือ

1. การให้เครื่องมือที่ไม่ตรงกับความต้องการ ข้อนี้เป็นปัจจัยแรกที่ชาวประมงโพงพางเปลี่ยนอาชีพไม่ได้ คือ คนในหมู่บ้านโดยรวมขอยุ่ยจากหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ชาวประมงโพงพางบางส่วนในหมู่บ้านซึ่งไม่มีที่ดินบนฝั่ง ไม่สามารถนำยุ่ยมาใช้ประโยชน์ได้ แต่จำเป็นต้องรับตามคนอื่น เพราะเอายุ่ยมาขายต่อดีกว่าไม่ได้อะไรเลย หรือเพื่อนบ้านคนอื่นได้ตัวเองก็ไม่อยากเสียผลประโยชน์ เหตุผลนี้จึงเป็นปัญหาให้การปรับเปลี่ยนอาชีพไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ตรงจุดและไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพได้อย่างยั่งยืน

2. เงินทุนและอาชีพสำรองสำหรับการเริ่มต้นอาชีพใหม่ เช่น ให้แค่ค่ากระชัง แต่พันธุ์ปลาไม่ให้ ค่าเหยื่อปลาก็ไม่มี กว่าที่ปลาในกระชังจะโตจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ซึ่งกว่าจะถึงวันที่ปลาขายได้ ชาวประมงโพงพางต้องมีอาชีพสำรองเมื่อไม่มีอาชีพสำรองก็หันกลับไปทำโพงพางเหมือนเดิม เพื่อเอาปลาจากโพงพางมาเป็นเหยื่อให้กับปลาในกระชังแทน คือได้งบมา

สำหรับการเริ่มต้นแต่ไม่มีสำรองในระยะยาว ไม่มีเงินทุนสำรองสำหรับภาวะฉุกเฉิน ยกตัวอย่าง การเลี้ยงปลากระชัง หากกระแสน้ำเปลี่ยนแปลงปลาตายทั้งกระชัง สิ่งที่ชาวประมงต้องรับผิดชอบคือ หนี้ที่กู้ยืมมาจาก ธกส. เป็นการสร้างหนี้เพิ่ม หรือกรณีคำสัมภาษณ์คือ อวนปูจะขาดง่าย หากขาดต้องไปซื้อใหม่ สิ่งเหล่านี้คือเงินทุนที่ต้องมีสำรองเอาไว้หมุนเวียน ซึ่งชาวประมงโพงพางไม่มีเงินในส่วนนี้ ถ้าเทียบกับอวนของโพงพางเมื่อขาดแล้วก็สามารถปะได้ ซ่อมได้ ระยะเวลาการใช้นานหนานการจึงไม่ต้องใช้เงินทุนมากนัก

การติดตามอย่างใกล้ชิดรวมถึงการให้เวลาในการปรับเปลี่ยนอาชีพใหม่ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญในกระบวนการแก้ปัญหา เพราะจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมาสิ่งที่ชาวประมงโพงพางยังไม่สามารถเปลี่ยนอาชีพได้เพราะประสบปัญหาในหลายด้านดังรายละเอียดด้านบน ทำให้ขาดที่ปรึกษาในทางปฏิบัติจึงหาทางออกโดยกลับไปสู่ความถนัดแบบเดิม หากเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างใกล้ชิด ร่วมกันเรียนรู้และแก้ปัญหาไปด้วยกันกับประมงโพงพาง จะทำให้เขาสามารถตั้งตัวได้และมีอาชีพที่ยั่งยืนโดยไม่กลับไปประกอบอาชีพโพงพางอีกเลย

แนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

1. สร้างความไว้วางใจ

จากกระบวนการปรับเปลี่ยนอาชีพ หน่วยงานภาครัฐได้ทุ่มงบประมาณในการแก้ปัญหา แต่พบว่ามีกลุ่มประมงโพงพางบางกลุ่มเมื่อรับเงินในการปรับเปลี่ยนอาชีพไปแต่ยังคงลักลอบทำโพงพางเหมือนเดิม สิ่งนี้ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน การติดตามผลจึงเป็นสิ่งสำคัญไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนอาชีพ หรือการสร้าง ความไว้วางใจกัน หน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐคือการเข้าไปติดตามอย่างใกล้ชิด

2. ประสานการทำงานของทุกฝ่าย

การทำงานในส่วนของการราชการ จำเป็นต้องมีโครงสร้างการทำงานโดยอาศัยนโยบายจากผู้มีอำนาจสั่งการ การแก้ปัญหาต้องอาศัยหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเข้ามาช่วยด้วย เพราะประมงอำเภอเพียง 2 คน ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มประมงโพงพางได้ทั้งหมด ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การชุมชนหรือแกนนำชุมชน ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มประมงพื้นบ้านได้ เพื่อรับฟังปัญหาจากหลายๆฝ่าย บางครั้งการประเมินติดตามผลจากหน่วยงานราชการอาจทำให้ชาวประมงไม่กล้าแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย

เพราะกลัวอำนาจ กลัวถูกกลั่นแกล้ง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจากหลาย ๆ ฝ่ายนี้จะสะท้อนความคิดให้เห็นวิธีการหาทางออกร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างความต่อเนื่องของนโยบายด้วย

3. การแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ กลุ่มประมงผู้ประกอบการอาชีพโปงพาง จากจำนวนผู้เข้าร่วมประท้วงนับว่ามีจำนวนมาก แต่ถ้าหากแบ่งกลุ่มสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มชาวประมงที่ประกอบอาชีพโปงพางทำมาตั้งแต่ดั้งเดิม เป็นกลุ่มที่ต้องส่งลูกหลานเรียน เป็นคนที่ทำกันมาอย่างยาวนานและไม่มีผู้มารับช่วงต่อ

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มชาวประมงที่ประกอบอาชีพโปงพาง แต่มีอาชีพสำรอง เช่น ผู้ที่มีที่ดินประกอบอาชีพสวนยาง สวนปาล์ม และมาทำโปงพาง กลุ่มนี้คือกลุ่มของผู้ที่พอมีรายได้มากกว่ากลุ่มแรก

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มนายทุน กลุ่มคนมีเงินที่สามารถว่าจ้างชาวประมงให้ลงโปงพางแทนได้

เมื่อคัดกรองทั้ง 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่หน่วยงานภาครัฐต้องเข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิด ให้โอกาสในการประกอบอาชีพนางบประมาณทุ่มให้กับคนกลุ่มนี้ซึ่งมีไม่มากนักจนกว่าสามารถตั้งตัวได้ เป็นระยะเวลาตามแต่ข้อตกลงกันระหว่างสองฝ่าย กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่เข้าไปทำความเข้าใจ ส่วนกลุ่มที่สามใช้กฎหมายปราบปรามอย่างจริงจัง ผู้นำในหมู่บ้านทราบดีว่าลูกบ้านคนใดที่ไม่มีที่ดินจริงๆ จำนวนผู้ประกอบการอาชีพโปงพาง ดังนี้

หมู่ที่ 1 จำนวน 24 ราย

หมู่ที่ 2 จำนวน 24 ราย จากอดีต 50 ราย แต่ตอนนี้ทำจริงๆ ก็แค่ 4 ราย เนื่องจากโปงพางเป็นอาชีพที่หนัก ครอบครัวที่ลูกหลานเรียนจบหมดแล้วก็เลิกอาชีพนี้ไป บางครอบครัวเมื่ออายุมากแล้วก็ทำไม่ไหวเพราะต้องใช้กำลังเยอะ ลูกหลานก็ไม่มีใครทำต่อ และการกวาดขันจับกุมจากเจ้าหน้าที่ ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพโปงพางในปัจจุบันลดลงไปมาก

หมู่ที่ 3 จำนวน 9 คน

จากจำนวนในเดือนธันวาคม ปี 2556 จะเห็นได้ว่าในตำบลนาเกลือมีคนทำโพงพางไม่มากแล้ว หากสามารถคัดกรองกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ก็สามารถนำงบประมาณจังหวัดมาบริหารจัดการแต่ละกลุ่ม รวมถึงการติดตามประเมินผลได้ชัดเจนมากขึ้น

4. สร้างมุมมองการอนุรักษ์ร่วมกัน

สร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ชาวประมงในพื้นที่หลาย ๆ คน อาจจะบอกว่าไม่ได้มีแต่กลุ่มภาครัฐที่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ พวกเขา ก็รู้ว่าหากจับปูที่มีไข่พวกเขาก็ปล่อยไปเหมือนกัน เพราะคงไม่มีใครทูปหม้อข้าวตัวเอง เราไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าใครอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องของจิตสำนึกของแต่ละคน ดังนั้นจึงควรมีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สร้างกระบวนการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหูเป็นตาให้กับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น ไม่ประกอบอาชีพที่มีความสุ่มเสี่ยงในการทำลายพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ การปิดอ่าวเพื่อให้สัตว์น้ำได้เติบโต ทุกฝ่ายจึงควรช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลอย่างเท่าเทียมกันและสืบต่อเป็นสมบัติของลูกหลานต่อไปในอนาคต.

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กรณีศึกษา: ตำบลนาเกลือ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้ง และเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐในการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

การวิเคราะห์ความขัดแย้ง

จากงานวิจัยสรุปสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ได้ 3 ประการด้วยกัน คือ 1. เรื่องการปรามปรามอย่างจริงจัง 2. การปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกัน และ 3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีจำนวนมาก สอดคล้องกับแนวคิดของวันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2547) อธิบายไว้ว่าสาเหตุของความขัดแย้ง เกิดได้จากความสลับซับซ้อนของการพัฒนา ปัญหาความขัดแย้งในปัจจุบัน เป็นเรื่องที่มีสาเหตุเกี่ยวโยงกันจากหลาย ๆ ปัจจัย มีความหลากหลายของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีความหลากหลายประเด็น กรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชาวประมงกับเจ้าหน้าที่รัฐกับปัญหาการจับปลาด้วยวิธีโพงพาง กลุ่มชาวประมงผู้ประกอบการอาชีพโพงพางมองโพงพางเป็นเหมือนเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตจากบรรพบุรุษ เรียนรู้การใช้โพงพางจากรุ่นสู่รุ่น

เป็นอาชีพที่หากินจากทะเล ต้องดูจังหวะเวลาน้ำขึ้น น้ำลง และเป็นเครื่องมือที่หาเลี้ยงให้หลายครอบครัวได้มีกินมีใช้จนถึงปัจจุบัน การห้ามใช้เครื่องมือโพงพางเป็นการทำให้วิถีชีวิตของชาวประมงผู้ประกอบอาชีพโพงพางถูกเปลี่ยนแปลงไป ข้อนี้เป็นความขัดแย้งประเภทความเชื่อและค่านิยม รองลงมาจากเรื่องของวิถีชีวิตแล้ว มีประเด็นเรื่องของปากท้อง และความยากจนถึงแม้ประเทศไทยได้พัฒนาเศรษฐกิจไปอย่างรวดเร็วในหลายๆด้าน สัตว์น้ำของไทยก็เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ แต่ในการพัฒนานี้ยังมีประชาชนในประเทศที่มีความยากจน สอดคล้องกับวิทยาการ เชียงกูล (2550) ได้กล่าวว่า ตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรที่ผิดพลาด หรือขาดประสิทธิภาพที่สุดในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมปัจจุบัน คือการผลิตอาหารของโลก ซึ่งคนในประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจน ควรใช้ที่ดินและน้ำผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชาชนในประเทศ กลับถูกระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก โหม่นน้ำวเกษตรกรให้ปลูกพืชเศรษฐกิจ ทั้งวัตถุดิบและอาหารเพื่อการส่งออก และขนส่งทางเรือหรือเครื่องบินไปขายในยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศร่ำรวยอื่นๆ ผ่านระบบตลาดที่ควบคุมโดยบริษัทข้ามชาติขายส่งขายปลีกขนาดใหญ่ ในขณะที่ชุมชนในประเทศกำลังพัฒนา ที่เคยผลิตอาหาร พึ่งตนเอง ได้แตกสลาย เกษตรกรที่เคยพึ่งตนเองได้กลายเป็นลูกหนี้คนงานของบริษัทข้ามชาติ คนจนทั้งในชนบทและชุมชนแออัดในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ ผลิตอาหารได้ไม่ค้อยพอกิน และไม่มียาได้ที่จะซื้ออาหารได้อย่างพอเพียง และสอดคล้องกับแนวคิดของสุวิทย์ สาทิมันส์พันธุ์ (2554) อธิบายไว้ว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล ความยากจนมีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากปัญหาความยากจนทำให้ต้องดิ้นรนทำมาหากินเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น ต้องมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรชายฝั่ง ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นผลมาจากความยากจนคือ ความยากจนทำให้ประชาชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการ เนื่องจากความยากจนทำให้ต้องใช้เวลาไปกับการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่มีเวลาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการนั่นเอง กรณีชาวประมงโพงพาง การถูกห้ามใช้เครื่องมือโพงพางที่ตนถนัดในการประกอบอาชีพ จึงมีผลกระทบอย่างมากกับชาวประมงที่มีรายได้น้อย ที่ต้องหาเข้ากินค่าและโดยเฉพาะต้องส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือ เพราะค่าใช้จ่ายต้องเกิดขึ้นทุกวัน มีส่วนให้การลักลอบในการประกอบอาชีพโพงพางยังคงอยู่ ข้อนี้เป็นความขัดแย้งประเภทผลประโยชน์ และประเภทความขัดแย้งด้านข้อมูล การนำผลการวิจัยที่คลองสรรพสามิต หรือปัญหาการลักลอบทำประมงด้วยเครื่องมืออื่น เช่น อวนรุน อวนลาก ฯลฯ ที่ยังไม่สามารถจัดการได้อย่างเด็ดขาด เป็นข้อมูลสนับสนุนให้ชาวประมงโพงพาง เชื่อว่าเครื่องมือโพงพางไม่ใช่สาเหตุหลักในการทำให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเลลดลง 3 ข้อที่ได้กล่าวมา เป็นบริบทของความขัดแย้งของกลุ่มชาวประมงโพงพาง สำหรับหน่วยงานภาครัฐ พบประเภทของความขัดแย้งด้านโครงสร้างการจัดการ เพียงด้านเดียวที่ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งปรากฏตัวออกมาอย่างชัดเจน คือ 1. เรื่องการปราชัยอย่างจริงจัง การใช้กฎหมายเข้าปราบปรามโดยที่ไม่มีการตักเตือนก่อนล่วงหน้า จึงทำให้เกิดการประท้วงขึ้น ในปี 2553 ต่อมาหน่วยงานภาครัฐได้

แก้ปัญหาโดยให้ผู้ว่าราชการจังหวัดออกประกาศจังหวัด 2. การปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกัน มีการจัดงบประมาณจังหวัดในการปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับชาวประมงโพงพาง เพียงไม่กี่ปีกลุ่มเรือใบไม้เขี้ยว ก็ออกจับกุม กวาดล้างและทำลายเครื่องมือโพงพาง กลุ่มประมงโพงพางอ้างว่าหน่วยงานภาครัฐให้ปรับเปลี่ยนอาชีพภายใน 3 ปี บางข้อมูลก็บอกว่า 5 ปี ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ไม่ได้มีเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับหน่วยงานภาครัฐมองว่าได้ให้งบประมาณจังหวัดไปปรับเปลี่ยนอาชีพแล้ว จึงใช้กฎหมายดำเนินการกับผู้ที่กระทำผิด ข้อนี้จึงก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้นอีกครั้งในปี 2556 ข้อ 3. กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีจำนวนมาก จากการออกกฎหมายห้ามใช้โพงพาง มีผลกระทบกับชาวประมงใน 3 อำเภอของจังหวัดตรังที่มีกำลังมากพอสามารถรวมกลุ่มต่อรองกับหน่วยงานราชการ จนเกิดเป็นข่าวขึ้นมาในหน้าหนังสือพิมพ์

การเสนอแนวทางการแก้ปัญหา

สำหรับการแก้ปัญหา มุมมองของหน่วยงานภาครัฐมองว่าการห้ามใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย ซึ่งโพงพางเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ถูกห้ามเป็นการลดการทำลายทรัพยากรทางทะเล หากมีการควบคุมและลดเครื่องมือผิดกฎหมายได้มากแล้ว ภายในเวลาไม่กี่ปี สัตว์น้ำวัยอ่อนสามารถเติบโตเป็นพ่อแม่พันธุ์ได้ในอนาคต แต่สำหรับชาวประมงโพงพางมองว่า เครื่องมือโพงพางตั้งอยู่ที่เดียว รอกระแสน้ำพัดสัตว์น้ำเข้ามา และในหนึ่งเดือนทำโพงพางได้แค่เพียง 10 - 15 วันเท่านั้น ตามธรรมชาติกำหนดน้ำขึ้น น้ำลง จึงเป็นส่วนน้อยที่ทำลายสัตว์น้ำ โดยชาวประมงมองว่าหากเครื่องมือตนทำลายสัตว์น้ำคงไม่ได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็น 100 ปีมาแล้วที่หากินและเลี้ยงชีพอยู่ได้ จากความคิดของทั้งสองฝ่ายจึงเกิดเป็นมุมมองที่มองกันคนละด้าน ถึงแม้จะเป็นปัญหาเดียวกัน ภาครัฐมีจุดยืนโดยการปฏิบัติตามหน้าที่และใช้กฎหมายเข้าควบคุม เพราะหากผ่อนผัน จะทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการใช้กฎหมาย แต่สำหรับชาวประมงโพงพางยังคงอยากให้หน่วยงานภาครัฐผ่อนผัน ควบคุมจำนวนโพงพางหรือจัดการโดยการปิดอ่าว กำหนดระยะเวลาให้ประกอบอาชีพได้กี่เดือนซึ่งทุกคนก็ยอมรับได้ดีกว่าห้ามประกอบอาชีพนี้ไปเลย

กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นอีกหนึ่งทางออกที่ควรนำมาใช้ สอดคล้องกับแนวคิดของ ไกวัลย์ พวงงาม (2553) ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกๆระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการ ปัจจุบันแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่

หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้ (2545) ในหัวข้อแนวทางในการปรับเปลี่ยนนโยบายที่ว่า รัฐต้องยอมรับระบบความรู้ของ ชุมชนต่างๆ ที่หลากหลายในการอธิบายและเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ โดยต้องเลิกคตติที่ว่า มีแต่ความรู้ที่ส่งผ่านมาโดยรัฐเท่านั้นถึงจะเป็นความรู้ที่ถูกต้องและยอมรับ ระบบความรู้ของ ชุมชนเป็นอีกระบบหนึ่งที่มีเหตุผลและเนื้อหาสาระสอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในกรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จังหวัดตรังเป็นตัวอย่งที่ดี ที่มีผู้นำ คือ ผู้ว่า ราชการจังหวัด และหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยงาน เห็นความสำคัญของปัญหา นำงบประมาณ จังหวัดเข้ามาแก้ไขในเรื่องการปรับเปลี่ยนอาชีพให้กับกลุ่มชาวประมง ถึงแม้ผลลัพธ์ที่ได้ไม่ดี เท่าที่ควร เพราะการเปลี่ยนอาชีพจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา ต้องใช้การปรับตัวในอาชีพใหม่ และ ต้องใช้เงินลงทุน หากต้องกู้เงินเท่ากับสร้างหนี้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น การปรับเปลี่ยน อาชีพจึงไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้ชาวประมงเลิกทำโพงพางแต่สาเหตุการเลิกทำเพราะหลีกเลี่ยง การจับกุมจากเจ้าหน้าที่มากกว่า สอดคล้องกับแนวคิดของฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว (2547) ที่ว่าในความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับรัฐในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมารัฐมักเป็นผู้ใช้ กฎหมายฝ่ายเดียว ข้อจำกัดของกฎหมายที่สำคัญ คือ ตัวกฎหมายเองเป็นกลไกของการรักษา สถานภาพเดิมด้วยข้ออ้างเรื่องความสงบเรียบร้อยของสังคม ในขณะที่ความขัดแย้งที่เป็นปัญหา ยืดเยื้อจำนวนหนึ่งกลับเป็นผลมาจากตัวกฎหมายเองที่เป็นปัญหาและไม่สามารถนำมาเป็น เครื่องกำหนดกฎเกณฑ์ได้อีกต่อไป เนื่องจากไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ความขัดแย้ง จำนวนหนึ่งมาจากการทำทลายกฎหมายที่มีอยู่ และก็มีบ่อยครั้งที่รัฐโดยทั่วไปใช้กฎหมายในการปราบปรามผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับอำนาจรัฐ และสอดคล้องกับการแก้ปัญหาตามแนวคิดของสยามล ไทยรวรงค์ และคณะ (2551) การติดตามให้กลไกจังหวัดและกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหา เป็นสิ่งที่ต้องทำ ยิ่งไปกว่านั้นการสนับสนุนจากชุมชนทั้งงบประมาณและกำลังคนก็สำคัญยิ่ง การปราบปรามเครื่องมือประมงทำลายล้างจะสำเร็จหรือไม่ยังขึ้นอยู่กับชาวประมง ซึ่งต้องมี บทบาทหน้าที่นำกระตุ่นการปฏิบัติหน้าที่ของทางจังหวัด และควรจะมีการแก้กฎหมายโดยให้ ชาวประมงพื้นบ้านอยู่ในสถานะผู้ช่วยตรวจ มีชุดประสานงานคณะกรรมการร่วม มี คณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย โดยนำบทเรียนและข้อเสนอเป็นที่ สอดคล้องต้องกันจากประสบการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านเองมาดำเนินการ จากแนวคิดนี้จะ เห็นว่าวิธีการแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็นการให้ชาวประมงเลิกทำโพงพาง เลิกใช้เครื่องมือผิด กฎหมาย รวมถึงหันมาช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการใด ต้อง อาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ขั้นตอนของการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันมี ส่วนสำคัญอย่างมาก การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการเปิดใจรับฟัง และไว้วางใจซึ่งกัน และกัน การเข้าไปรับฟังว่าการปรับเปลี่ยนอาชีพไม่ได้ผลเพราะอะไร จะทำให้หน่วยงานภาครัฐ เข้าใจและร่วมกันแก้ปัญหาได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น ถ้าโครงการใดไม่ได้ผลต้องยอมรับได้ ไม่ใช่ มุ่งเน้นผลการปฏิบัติงานที่สำเร็จเท่านั้น หากกระบวนการมีส่วนร่วมได้ผล ขั้นตอนการ

แก้ปัญหาในทุกๆ เรื่องก็จะได้รับการสนับสนุนมากขึ้นโดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล หากชุมชนเห็นความสำคัญเท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ ช่วยกันเป็นหูเป็นตาเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากการศึกษาพบว่าการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ มีอุปสรรคในด้านจำนวนของบุคลากรที่มีน้อย และด้วยอำนาจหน้าที่มีโอกาสที่ชาวประมงโพงพางไม่กล้าสื่อสารได้อย่างตรงไปตรงมา นี่คือนโยบายในการทำงาน จากการสัมภาษณ์พอบองค์รชุมชน เช่น มูลนิธิอันดามัน ชมรมประมงพื้นบ้านภาคใต้ นักวิชาการในท้องถิ่น มีความเข้าใจในสถานการณ์ความขัดแย้ง สามารถรับทราบปัญหาและเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มชาวประมงโพงพางได้มากกว่าหน่วยงานภาครัฐ และอาจได้รับความไว้วางใจมากกว่า ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องอาศัยองค์กรในท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหา เข้าช่วยประสานงาน ติดตามผลและการสรุปผลการทำงานร่วมกัน จะเป็นประโยชน์กับทั้งภาครัฐและชาวประมงได้

2. จากการศึกษาพบว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ในปฏิบัติกลับมีผลกระทบกับบุคคลหรือชุมชนที่เกี่ยวข้อง ชาวประมงผู้ที่เกิดและเติบโตมากับทะเล ใช้ทะเลเป็นที่พึ่งพาและหาอาหาร เป็นอาชีพที่เลี้ยงดูครอบครัว เมื่อกฎหมายถูกนำมาใช้ชาวประมงเหล่านี้กลับกลายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายแทน ทั้งๆ ที่วิถีชีวิตยังเหมือนเดิม ปัญหาปากท้องและการเลี้ยงดูครอบครัวกลายเป็นภาระหนักที่ชาวประมงโพงพางต้องรับผิดชอบ ปัญหาที่ตามมาคือการกู้เงินซึ่งสร้างหนี้สินเพิ่ม การขาดที่ดินทำกิน การเปลี่ยนอาชีพที่ไม่มีความถนัด ปัญหาเหล่านี้เกิดจากคนที่มีฐานะยากจนทั้งสิ้น เพราะคนที่มีฐานะร่ำรวยสามารถใช้เงินที่มีหาทางออกได้มากกว่าคนยากจน จากพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ.2490 “ห้ามมิให้บุคคลใดตั้ง หรือปัก หรือสร้างเครื่องมือประจำที่ลงในที่สาธารณะประโยชน์ส่วนที่จับสัตว์น้ำอื่นๆ ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการเช่นนั้น โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่” คำว่าห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการเช่นนั้น โดยมีได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ แสดงให้เห็นถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการเครื่องมือประมงเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงควรมีการแก้กฎหมายให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของ

ท้องถิ่น ออกประกาศจังหวัดเฉพาะจังหวัดนั้นๆ ให้ลดเครื่องมือโพงพางในพื้นที่ที่มีผลกระทบจริงๆ เมื่อลดเครื่องมือโพงพางลงแล้ว จะพบว่าเครื่องมือนี้เป็นปัญหาใหญ่ในการทำลายทรัพยากรทางทะเลจนถึงขั้นต้องกวาดล้างให้หมดไปหรือไม่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนอาชีพมีอุปสรรคในด้านงบประมาณที่มีไม่เพียงพอ ให้อุปกรณ์ประกอบอาชีพได้ทั้งหมด เช่น เลี้ยงปลากระชัง ได้อุปกรณ์เพียงอวน แต่ขาดพันธุ์ปลา เป็นต้น จึงควรมีการศึกษาแยกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแบ่งกลุ่มผู้ที่มีผลกระทบจริงๆ และไม่มีอาชีพอื่นรองรับ ให้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านความต้องการเปลี่ยนอาชีพ ใช้งบประมาณเริ่มต้นจากกลุ่มนี้ เรียกว่ากลุ่มตัวอย่าง และพัฒนาเรื่อยๆ ไปที่ละตำบล ไปอำเภอ และระดับจังหวัดต่อไป เพื่องบประมาณจะได้เข้าถึงกลุ่มคนที่มีผลกระทบอย่างแท้จริง เป็นการควบคุมงบประมาณ และติดตามตามผลกลุ่มเป้าหมายได้อย่างใกล้ชิด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงกระบวนการหรือองค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมในการแก้ปัญหาโพงพางในพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน และประสบความสำเร็จในการจัดการ เพื่อนำมาเป็นต้นแบบหรือทดลองแก้ปัญหาความขัดแย้งกับพื้นที่ที่ยังมีการทำประมงโพงพางอยู่

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของหน่วยงานภาครัฐว่าได้ผลหรือไม่อย่างไร ถ้าเทียบกับงบประมาณของจังหวัดที่ถูกนำมาใช้แก้ปัญหากับผลที่ได้รับ แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตกับพื้นที่อื่นที่มีโพงพาง

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. 2553. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

ศิริ กอหนันตกุล. 2547. **เครื่องมือประมงในลุ่มน้ำสงคราม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. 2545. **การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน กรณีศึกษาจากชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้**. สงขลา: เฟื่องฟ้า พรินติ้ง จำกัด.

ชาย โพธิ์ลีตา. 2554. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้ง.

เดชา ตั้งสีฟ้า. 2550. **การแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนความขัดแย้งด้วยสันติวิธี**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ. แปลจาก Johan Galtung. Conflict Transformation by Peaceful.

เดลินิวส์. 2556. กรุงเทพมหานคร: 30 มกราคม 2556. หน้า 1.

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. 2547. **ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. 2550. **การจัดการความขัดแย้งในองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

ณัฐวุฒิ พิมพ์ลัดดา. 2551. **ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งของทรัพยากรป่าไม้โดยการจัดการร่วม : กรณีศึกษาบ้านห้วยขนุน ตำบลดอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ธเนศ มั่นน้อย. 2550. **ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการองค์เครือข่ายชุมชน ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารจัดการสาธารณะสำหรับนักบริหาร, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤทธิ ดวงสุวรรณ. 2545. **คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา: ชีวิตที่อยู่ในท่ามกลางกระแสความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.** สงขลา: โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.
- บุญเกียรติ การะเวกพันธุ์. 2544. **ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร: กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ ะลี. 2534. **การใช้ทรัพยากรกับความขัดแย้งทางสังคม: พลวัตของการเป็นนิกกับทางเลือกการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: โครงการศึกษาทางเลือกการพัฒนาสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีสา สมภมิตร. 2546. **การจัดการความขัดแย้งของชุมชนอันเนื่องมาจากนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐ กรณีศึกษา ชุมชนแหลมฉบัง อำเภอกะฉัง จังหวัดชลบุรี.** วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พรพันธุ์ เขมคุณาสัย. 2549. **ศึกษานโยบายรัฐและความขัดแย้งของชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งทะเลตะวันออกภาคใต้.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิเชษฐ์ เตชมิตร และ ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ. 2546. **ชุมชนกับธรรมชาติ.** กรุงเทพมหานคร: แม็ค.
- มาชาตาเกะ โอกาوارา และคณะ. 2529. **เครื่องมือประมงของไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานฝ่ายฝึกอบรมศูนย์พัฒนาการประมงแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกับสยามบราเดอร์ จำกัด.

- มุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ. 2549. **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม.** กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2547. **ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- วันชัย วัฒนศัพท์, บรรพต ตันธีรวงศ์, และ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. 2547. **การจัดการความขัดแย้งและการขอโทษ.** กรุงเทพมหานคร: ศาลาแดง. แปลจาก Catherine Morris. 2003.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2547. **ปลา หายไปไหน?: สาเหตุและผลกระทบจากการทำประมงเกินขีดจำกัด.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสายใยแผ่นดิน. แปลจาก The Ecologist.
- วิมล จิโรจพันธ์ และ อุดม เขยทิวศ์ . 2548. **ของดี ๔ ภาค ชุดภาคใต้.** กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญา.
- วิทยา อารณ. 2545. **เครื่องมือประมงแบบทำลายล้างในภาคใต้.** กรุงเทพมหานคร: โครงการการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.
- วิทยากร เชียงกุล. 2550. **อนาคตเศรษฐกิจโลกและทางออกของไทย.** กรุงเทพมหานคร: บ้านพระอาทิตย์.
- วิสุทธิ ใบไม้. 2548. **ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- วีระ เทพกรณ์. 2549. **กลเม็ดจับสัตว์น้ำ: เทคโนโลยีจากภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- สมิต สัจฉกร. 2009. **การบริหารความขัดแย้งในที่ทำงาน.** สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (Online).
http://www.tpa.or.th/tpanews/upload/mag_content/21/ContentFile236.pdf, 8 มีนาคม 2556.

สารสนเทศห้องสมุด มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดตรัง. 2544. **สภาพทางเศรษฐกิจจังหวัดตรัง** (Online).

<http://www.lib.ru.ac.th/trang/tranginfo/economy.html>, 8 มีนาคม 2556.

สาทร่ายทะเล (นามแฝง). 2531. **สารคดีขาน้ำ เครื่องมือชาวประมง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.

สิทธิพงศ์ สิทธิขจร. 2535. **การบริหารความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: จงเจริญการพิมพ์.

สุวลักษณ์ สารุมนัสนันธุ์. 2554. **การจัดการชายฝั่ง:บูรณาการสู่ความยั่งยืน**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2534. **ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นอ้อ.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2529. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 6**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สุนันทา นิลเพชร. 2544. **อวนลาก ภาพสะท้อนวิกฤตทะเลไทย: แก้ไขโดยองค์กรชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้.

สุพล จิตราพงษ์. 2532. **คู่มือเครื่องมือประมงพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาการประมงทะเลพื้นบ้าน กรมประมง.

หน่วยสำรวจแหล่งประมง. 2512. **เครื่องมือทำการประมง ประเภทน้ำเค็มของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมประมง.

ศยามล ไกยูรวงศ์ และคณะ. 2551. **ภูมิปัญญาวิถีชุมชน วิถีธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ศาควัด เฟ่งแพ. 2543. **ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย: ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนานาชาติ**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. 2534. **การใช้ทรัพยากรกับความขัดแย้งทางสังคม: พลวัตของการเป็นนิกิต์ทางเลือกการพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร: โครงการศึกษาทางเลือกการพัฒนาสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิศักดิ์ พันธเสน. 2556. **วิธีประมงพื้นบ้านโพงพางลุ่มน้ำแม่กลอง.** มนต์รักแม่กลอง ปีที่ 6 ฉบับที่ 10: 2.

อรุณ รักธรรม. 2525. **ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่: การบริหารองค์การ.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

เอกชัย บุญยาธิฐาน. 2555. **การบริหารความขัดแย้งในองค์กร.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ - สกุล

นางสาวสุนธรา กนิษฐานพวงศ์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันที่ 22 พฤษภาคม 2525

สถานที่เกิด

จังหวัดกระบี่

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (การประชาสัมพันธ์)

สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช

